

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

Barbara Milavec

**Vpliv socialnopolitičnih ukrepov na socialni status
starih ljudi v institucionalnem varstvu v Sloveniji**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

Barbara Milavec

**Vpliv socialnopolitičnih ukrepov na socialni status
starih ljudi v institucionalnem varstvu v Sloveniji**

Magistrsko delo

Mentorica:

izr. prof. dr. Vesna Leskošek

Študijski program:

Sociologija-Socialno delo v skupnosti

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Izr. prof. dr. Vesni Leskošek, da me je sprejela pod svoje mentorstvo.

Me v času nastajanja pričujoče naloge usmerjala, podpirala in pomagala, tako s svojo strokovnostjo, kot s spoštljivim odnosom in človečnostjo.

Vodstvu moje delovne organizacije, za omogočeno izvedbo anketiranja ter anketirancem, za sodelovanje in njihove odgovore.

Posameznikom, ki ste mi stali ob stran, me posredno in neposredno spodbujali ter predvsem verjeli vame. Ostanite še naprej ob meni.

POSVETILO

*Mojima dvema ljubeznima.
Veliki, brez katere tudi male ne bi bilo.*

Ti si ta

*Bog,
preoblečen
v množico stvari,
se je igral
»kdo lovi«,*

*te poljubil in rekel:
»Ti si ta-*

resno mislim, ti si zares TA!«

*V bistvu
ni pomembno,
kaj verjameš ali čutiš,
kajti nekaj čudovitega,
grandiozno čudovitega
se bo nekega
lepega dne*

zgodilo.

Hafis (1320-1389)

IZJAVA

Spodaj podpisani/-a **Barbara Milavec**, študent/-ka magistrskega študija Sociologija - socialno delo v skupnosti, Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani, z vpisno številko 698317, s svojim podpisom izjavljam, da sem avtor/-ica magistrskega dela z naslovom: **»Vpliv socialnopolitičnih ukrepov na socialni status starih ljudi v institucionalnem varstvu v Sloveniji«**.

S svojim podpisom zagotavljam:

- da je predloženo magistrsko delo rezultat mojega samostojnega raziskovalnega dela ter da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev citirana in navedena v seznamu virov, ki je sestavni del predloženega magistrskega dela;
- da se zavedam, da je plagiatstvo, ne glede na obliko in način predstavljanja tujega avtorskega dela kot svojega, v nasprotju z akademsko etiko in s pričakovanimi moralnimi prepričanji ter pomeni hujšo kršitev pravil in predpisov, ki urejajo to področje, kot tudi posledic, ki jih ima takšno dejanje za predloženo delo in z njim povezani status;
- da sem seznanjen/-a z določili Pravilnika o magistrskem študiju;
- da je predloženo pisno delo identično elektronski verziji istega dela;
- da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 16/07, 68/08 in 110/13) dovoljujem, da se zgoraj navedeno magistrsko delo objavi v digitalni zbirki eGradiva in repozitoriju UL.

V Ljubljani, 19.5.2016

Podpis avtorja/-ice:

S svojim podpisom:

- dovoljujem knjižnici Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani uporabo svojega rojstnega datuma za namen obdelave magistrskega dela v sistemu COBISS;
- soglašam z objavo svojega magistrskega dela na svetovnem spletu;

V Ljubljani, 19.5.2016

Podpis avtorja/-ice:

Povzetek in ključne besede

Ime in priimek: Barbara Milavec

Naslov naloge: Vpliv socialnopolitičnih ukrepov na socialni status starih ljudi v institucionalnem varstvu v Sloveniji

Kraj: Ljubljana

Leto: 2016

Število strani: 100

Število opomb: 1

Število grafov/tabel: 18 Število tabel: 34 Število slik: 2

Število prilog: 2

Mentorica: izr. prof. dr. Vesna Leskošek

Povzetek

Delež starih ljudi se večja. Neravnotežje med generacijami se danes kaže kot socialni problem. Vsaj tako nam ga želijo prikazati vladajoče politične elite v Sloveniji. Govor o ukinjanju dodatka za rekreacijo, neusklajevanju pokojnin in davčnih olajšav z inflacijo so teme, ki redno spremljajo slovenske starostnike.

Utemeljitelj gerontologije na slovenskem, Bojan Acceto (2006:55) je dejal, da naj tudi stari ljudje uživajo sadove svojega dela in truda, tako kot jih uživajo rodovi, ki prihajajo za njimi, saj so svojemu in bodočim rodovom ustvarjali boljše življenje.

Žal so posledice finančne in gospodarske krize prizadele tudi ta del populacije. Kot socialna delavka v domu za starejše opažam, da mnogi »ne uživajo« sadov svojega dela, temveč v skrbi, kako preživeti iz dneva v dan, pristajajo v socialni izolaciji.

Z vidika socialnega dela je pomembna materialna varnost starega človeka in njegovo medčloveško sožitje v ožji in širši družbi. Zato v pričujoči magistrski nalogi pišem o družbenih okoliščinah, ki vplivajo na materialni status starejših in med drugim proizvajajo revno in socialno izključeno staro prebivalstvo. V raziskovalnem delu sem se posvetila posledicam spremenjene socialne zakonodaje znotraj institucionalnega varstva, ki posegajo v avtonomijo starega človeka in preprečujejo zadovoljevanje potreb, vezanih na kvaliteto življenja.

Ključne besede: stari ljudje, socialna zakonodaja, institucionalno varstvo, revščina, socialna izključenost

Data of Master's Thesis

Title: Impacts of Socio - Political Measures on Social Status of Older People in Institutional Care in Slovenia

Abstract

The share of older persons has been increasing. The non-balance between the generations appears to be a social problem. At any rate, this is what the political elites in Slovenia want us to believe. Talking about abolishing recreation allowances for seniors, non-adjustment of pensions and tax reliefs to inflation regularly accompany Slovenian seniors.

Bojan Acceto, the founder of gerontology in Slovenia (2006:55), argued that also old people should enjoy the fruit of their labour and efforts in the same way as the generations following them, for they had created better life for their generation as well as for the generations to come.

Unfortunately, economic and financial crises have affected also this part of population. As a social worker in an elderly home I am closely confronted with the fact that many of the elderly do not »enjoy the fruit of their labour«. On the contrary, they are laden with worries how to survive from day to day and they find themselves in social isolation.

From the viewpoint of social work, the material security of older persons and their inter-personal co-existence in the narrower and wider society are crucial issues. Therefore this thesis analyses the social circumstances affecting the material status of the elderly and the ensuing causes of their poverty and social isolation. A special emphasis has been laid on the consequences of the changes in social legislation concerning the life of the inmates in institutional care, which affect the autonomy of old persons and prevent their meeting the needs connected to their quality of life.

Key words: older people, social legislation, institutional care, poverty, social exclusion

Kazalo vsebine

I. Uvod	1
II. Teoretični uvod	4
1. Družbene in politične spremembe	4
1.1. Kapitalizem in kompleksnost krize	6
1.2. Neoliberalizem	8
2. Koncept socialne države	11
2.1. Spremembe slovenske socialne države po osamosvojitvi	13
2.2. Spremembe socialnovarstvene zakonodaje	16
2.3. Zakon za uravnoteženje javnih financ	20
2.4. Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev	22
2.5. Zakon o socialnovarstvenih prejemkih	24
3. Starost	29
3.1. Socialna gerontologija	33
3.2. Sodobni pristop k obravnavi problema demografskega staranja	36
3.3. Usmeritve Slovenije in EU za področje varstva starih ljudi	38
3.4. Revščina	41
3.5. Institucionalno varstvo	45
3.5.1. Oprostitev plačila socialnovarstvenih storitev	51
3.5.2. Socialno delo s starimi ljudmi	53
III. Raziskovalni del	57
1. Opredelitev raziskovalnega problema	57
2. Metodologija	59
2.1. Vrsta raziskave, model raziskave in spremenljivke	59
2.2. Raziskovalni instrument in viri podatkov	60
2.3. Populacija in vzorčenje	61
2.4. Zbiranje podatkov	61
2.5. Obdelava podatkov	62
3. Rezultati	63
3.1. Struktura anketirancev	63
3.2. Odgovori anketirancev o DSO pred vselitvijo	64
3.3. Odgovori anketirancev o DSO v času bivanja	68
3.4. Odgovori anketirancev o finančnem vidiku bivanja v DSO	72
4. Potrjevanje hipotez	78
5. Sklepi	84
6. Seznam virov	88

7. Priloge.....	96
7.1. Priloga A Anketni vprašalnik za uporabnike.....	96
7.2. Priloga B Anketni vprašalnik za strokovne delavce v socialnih službah DSO	99

Kazalo tabel

Tabela II/ 2. 1	Razmerje med BDP na prebivalca, realno rastjo BDP in inflacijo	17
Tabela II/ 2. 2	Realne spremembe obsega izplačanih denarnih sredstev za denarne prejemke po ciljnih skupinah v obdobju 2008-2013, v %	20
Tabela II/ 2. 3	Stopnja tveganja revščine za starejše od 65 let v obdobju 2005-14	26
Tabela II/ 3. 1	Prebivalstvo Slovenije po projekcijah prebivalstva EUROPOP2010, 2010-2060	32
Tabela II/ 3. 2	Osebe z najvišjimi stopnjami tveganja revščine, Slovenija, 2013	44
Tabela III/ 2. 1	Shematski prikaz povezanosti spremenljivk.....	60
Tabela III/ 3. 1	Struktura uporabnikov centra po spolu, starosti, stopnji izobrazbe.....	63
Tabela III/ 3. 2	Lastništvo domov za starejše vključenih v raziskavo.....	64
Tabela III/ 3. 3	Mnenje v zvezi z bivanjem v DSO pred vselitvijo, uporabniki.....	64
Tabela III/ 3. 4	Razlogi za institucionalno varstvo v DSO, socialne službe	65
Tabela III/ 3. 5	Čakalna doba za vselitev v DSO, uporabniki	66
Tabela III/ 3. 6	Število prejetih popolnih prošenj za vselitev v DSO, socialne službe ...	67
Tabela III/ 3. 7	Čakalna doba, socialne službe	67
Tabela III/ 3. 8	Razlogi za vselitev v DSO, uporabniki	68
Tabela III/ 3. 9	Mnenje o DSO pred in po vselitvi, uporabniki.....	68
Tabela III/ 3. 10	Prednosti bivanja v DSO, uporabniki	69
Tabela III/ 3. 11	Slabosti bivanja v DSO, uporabniki	70
Tabela III/ 3. 12	Podpora v času bivanja v DSO, uporabniki.....	71
Tabela III/ 3. 13	Trditve o socialnem in političnem življenju, uporabniki.....	71
Tabela III/ 3. 14	Glavni vir prihodkov, uporabniki	72
Tabela III/ 3. 15	Glavni vir prihodkov, socialne službe	73
Tabela III/ 3. 16	Finančna neodvisnost, uporabniki	73
Tabela III/ 3. 17	Plačniki oskrbnih stroškov, uporabniki	74
Tabela III/ 3. 18	Uveljavljanje državne denarne oblike pomoči, socialne službe	74
Tabela III/ 3. 19	Plačevanje oskrbnih stroškov, uporabniki	75
Tabela III/ 3. 20	Razlogi za neredno plačevanje, uporabniki	75
Tabela III/ 3. 21	Izselitev iz DSO iz finančnega razloga, uporabniki	75
Tabela III/ 3. 22	Izselitev iz DSO iz finančnega razloga, socialne službe	76
Tabela III/ 3. 23	Število izseljenih uporabnikov, socialne službe	76
Tabela III/ 3. 24	Sodelovanje DSO z CSD v primeru izselitve, socialne službe	77
Tabela III/ 3. 25	Koriščenje drugih oblik pomoči, socialne službe	77
Tabela III/ 4. 1	Izselitev iz DSO v povezavi s plačniki oskrbnih stroškov, razbitje	78
Tabela III/ 4. 2	Test signifikance	79
Tabela III/ 4. 3	Finančni kompromisi, uporabniki	83

Kazalo Grafov

Graf II/ 2. 1	Stopnja tveganja revščine v Sloveniji v obdobju 2005-08	15
Graf II/ 2. 2	Neto posojanja in izposojanja države	19
Graf II/ 2. 3	Razpoložljiv dohodek gospodinjstev glede na vključenost socialnih transferjev	24
Graf II/ 2. 4	Osnovni znesek minimalnega dohodka v obdobju 2001-16	27

Graf II/ 3. 1	Razmerje med povprečnimi pokojninami in povprečnimi neto plačami v Sloveniji, 2000–2010	45
Graf II/ 3. 2	Pokritost potreb po kapacitetah v DSO v obdobju 2002-14	48
Graf II/ 3. 3	Število prošelj, dejansko čakajočih na vselitev in indeks zasedenosti v obdobju 2008-14	49
Graf II/ 3. 4	Plačilna obremenjenost uporabnikov v trendu 2000-14, v %	50
Graf II/ 3. 5	Trend razkoraka med dnevnim plačilom (uporabnikov, svojcev in drugih v EUR) institucionalnega varstva, njihovo povprečno bruto pokojnino na dan v EUR in razkorak med pokojnino na dan in plačilom	50
Graf III/ 3. 1	Razlogi za institucionalno varstvo v DSO, uporabniki.....	65
Graf III/ 3. 2	Razlogi za institucionalno varstvo v DSO, socialne službe.....	66
Graf III/ 3. 3	Prosilci, ki želijo takojšnjo vselitev v DSO, v %, socialne službe	67
Graf III/ 3. 4	Trditve o socialnem in političnem življenju, uporabniki	72
Graf III/ 3. 5	Glavni vir prihodkov, socialne službe	73
Graf III/ 3. 6	Izselitev iz DSO iz finančnega razloga, socialne službe	76
Graf III/ 4. 1	Izselitev iz DSO v povezavi s plačniki oskrbnih stroškov, razbitje.....	80
Graf III/ 4. 2	Izselitev iz DSO v povezavi z rednim plačevanjem oskrbnih stroškov, razbitje.....	81
Graf III/ 4. 3	Izselitev iz DSO v povezavi z razlogi za neredno plačevanje oskrbnih stroškov, razbitje	82

Kazalo slik

Slika II/ 1. 1	Temeljne razvojne alternative družbenih sistemov	8
Slika II/ 3. 1	Osebe z visokim tveganjem socialne izključenosti, Slovenija, 2013	43

Seznam kratic

BDP= bruto družbeni proizvod

Center= Center za starejše občane Lucija

CSD= Center za socialno delo

DSO= dom starejših občanov

DSP= denarna socialna pomoč

EU= Evropska unija (ne glede na spreminjajoči se obseg)

EUROPOP= European Population Projections (projekcije prebivalstva statističnega urada Evropskih skupnosti, Eurostat)

IMF= International Monetary Fund (Mednarodni denarni sklad)

MDDSZ= Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti

OECD= Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj)

o.t.=odstotna točka

RS= Republika Slovenija

STA= Slovenska tiskovna agencija

SURS= Statistični urad RS

UMAR= Urad RS za makroekonomske analize in razvoj

WHO= World Health Organization (Svetovna zdravstvena organizacija)

I. Uvod

Ko pomislim na Slovenijo kot socialno državo, se spomnim dogodka, kateremu sem bila priča. Oče je v monologu, namenjenemu najstniškemu sinu, povedal: »*Kar je tvoje je moje, kar je moje te pa nič ne briga.*« Izrečeno misel lahko apliciramo na delovanje naše države. Davkoplačevalski denar je namreč lastnina trenutne vladajoče elite v igri interesov, državljani pa se naj zadovoljimo s publicami o skupnem zategovanju pasu oz. t.i. vitki državi.

V 2. členu Ustave Republike Slovenije (v nadaljevanju RS) (URS, Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121, 140, 143, 47/13 – UZ148 in 47/13 – UZ90, 97, 99) je zapisano, da je Slovenija pravna in socialna država. Socialna funkcija države je, da vzpostavi skrb za socialno varnost svojih prebivalcev. Podlaga za opredelitev posamezne države kot socialne se nahaja v definiciji socialne varnosti. Le-ta obsega pokritje vseh socialnih primerov, vključno s primeri socialne ogroženosti ali pomanjkanja, ne glede na to, ali se sistem uresničuje v okviru socialnih zavarovanj ali socialnega varstva (Kalčič 1996: 17).

V Sloveniji smo v času največjega ekonomskega razcveta, leta 2007, za izdatke, ki so bili neposredno in posredno povezani s socialnim razvojem (za socialno zaščito, zdravstvo, izobraževanje ter rekreacijo in kulturo) namenili 28,3 % bruto družbenega proizvoda (v nadaljevanju BDP), kar je 2,5 odstotne točke (v nadaljevanju o.t.) manj od povprečja Evropske unije (v nadaljevanju EU). Med izdatki so največji delež s 15,5 % predstavljali tisti za socialno zaščito, vendar so bili nižji od evropskega povprečja z 18 odstotki (Apohal Vučkovič, Čelebič, 2010: 10, 79). Istega leta se je v Združenih državah Amerike pojavila finančna kriza. Razlog zanjo je bil "padec cen nepremičnin, do katerega je prišlo leto prej. Dogodek, ki velja za padec svetovnega finančnega sistema, je stečaj ameriške banke Lehman Brothers. Bankrot ene največjih ameriških investicijskih bank je bil znak za zaostritev pogojev posojanja denarja na finančnem trgu." (Štiblar 2008: 90.)

Zaradi globalne povezanosti trgov smo posledice gospodarske recesije občutili in še vedno čutimo, tudi v Sloveniji. Spremembe socialnovarstvene zakonodaje in sprejetje protikriznega Zakona za uravnoteženje javnih financ, v letu 2012, so med drugim posegle

tudi v pravice starih ljudi. Njihov glavni prihodek, pokojnine, so za državo predstavljale finančni vir, ki ga je možno oklestiti.

Država, ki sebe vidi kot podjetje, namreč najprej krči pri pravicah svojih državljanov (Dragoš v Dragoš et al. 2010: 164). Tako z enakimi trditvami razlaga ponavljajoče gospodarske krize, kot tudi rešitve iz nje. Trditve pa postajajo aksiomi in privzemajo videz nekakšnih temeljnih resnic. Verjamemo jim, ker jih ni mogoče dokazati ali pa jih ni treba, ker so vidne same po sebi (Dragoš v Dragoš et al. 2010: 164). Za asocialne trditve je socialna država prevelik strošek, ki duši konkurenčnost gospodarstva, zato se z zmanjšanjem socialnih transferjev preprečuje pasivnost njihovih prejemnikov. Ekonomistične trditve vidijo rešitev v boljšem poslovanju, v izboljšanju finančnih instrumentov, v večji inovativnosti in fleksibilnosti delovne sile ter konkurenčnosti, ob tem pa globalizacijske stavijo na odgovorno ravnanje vseh nas, saj nihče ne more izstopiti in je zato potrebno združiti skupne moči. Prepletanje vseh treh aksiomov nezavedno pogojuje dojemanje našega sveta, zaradi česar je potrebna toliko večja kritičnost misli. Denar kot sveta vladar je potisnil Človeka v kot. Delamo zato, da hranimo kapitalizem in se pustimo usmerjati ekonomskim kazalcem.

V kolikor je zahodni kapitalizem stanje brez alternative, potem je potek zgodovine za vse družbe univerzalen in enosmeren. S tem je povezano tudi prepričanje, da je vse družbe, njihovo razvitost, njihove probleme in značilnosti mogoče meriti z istimi univerzalnimi merilnimi aparati in pri tem uporabljati iste kriterije, ugotovitve takšnih merenj pa razlagati za vse družbe na enak način (Godina Vuk 2014: 35 - 41). Razvrščanje vseh družb le na eno linijo zgodovinskega razvoja je nesmiselno in potemtakem uporaba istih kriterijev za merilo razvitosti izven posameznega zgodovinskega konteksta, zavajajoče.

Za Štiblarja (2008: 145) so k finančni krizi bistveno prispevale privatizacija, liberalizacija in uveljavljanje konkurenčne prepovedi. Medtem ko se je v svetu začelo preoblikovanje podjetij in nacionalizacija, se je v Sloveniji nadaljevala privatizacija. Za ministrico za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti Anjo Kopač Mrak (2014: 31) je ključno, da je gospodarska rast trajnostno naravnana, ter da socialna in ekonomska politika nista v konfliktu. Njuno prepletanje pa naj bi bila stvar družbenega konsenza. Upanje, da se bodo politiki in ekonomisti poslovali od političnih in ekonomskih doktrin, ki so bile odgovorne za krizo, je bilo naivno. Nadaljujeta se tako fiskalno zategovanje, kot doktrina varčevanja (Rizman 2014: 76).

Z grobim uveljavljanjem nove delitve dela v tranzicijskih državah in v *nerazvitem svetu*, s postmodernim razkrojem etike ter industrijskim razkrojem tradicionalne solidarnosti je tako socialno delo popravljalo in blažilo nastalo škodo (Flaker 2012: 4). Prav solidarnost predstavlja enega najmočnejših stebrov družbene kohezije. Ni dovolj le znotraj ene generacije, temveč mora biti tudi medgeneracijska. Zato tržna družba, ki ne pozna nobenih meja, predstavlja resno grožnjo demokraciji (Rizman 2014: 75). Dandanes smo priča solidarnosti kot dobrodelnosti, ki nas državljanke nagovarja k pomoči pomoči potrebnim. Takšna solidarnost lahko samo blaži posamezne krivice, ne more pa preprečiti ali zmanjšati naraščajočih družbenih neenakosti med ljudmi.

Države z razvito socialno politiko imajo le eno socialno politiko, torej v ednini ali pa je nimajo (Dragoš v Dragoš et al. 2010: 164), prav tako ukrepi s socialnimi učinki še niso nujno socialni ukrepi, socialni ukrepi pa še niso nujno socialna politika. Iz tega razloga bodo moja raziskovalna vprašanja usmerjena v posledice spremenjene socialne zakonodaje na socialni status starih ljudi v institucionalnem varstvu. Omejila se bom na tiste stare ljudi, ki si ne morejo več privoščiti bivanja v domu starejših občanov (v nadaljevanju DSO) oz. ostajajo in iščejo rešitve za omilitev svojih finančnih stisk.

II. Teoretični uvod

1. Družbene in politične spremembe

Sodobni svet, katerega del smo tudi mi sami, spreminja svoje zakonitosti. Spreminjal jih je v preteklosti, spreminja jih danes in jih bo v prihodnje. Kljub temu imamo danes ljudje občutek, da vedno manj sami krojimo svoj vsakdan, ki je prežet s pehanjem za denarjem in bitko za preživetje.

Wallerstein (2006: 33-34) moderni svetovni - sistem, v katerem živimo, označuje za svetovno - ekonomijo. Opisuje jo kot veliko zemljepisno območje, v katerem obstaja delitev dela in kjer poteka menjava temeljnih ali bistvenih dobrin, kot tudi kapitala in dela. V njej ni ne kulturne in ne politične homogenosti. Enotna ji je vzpostavljena delitev dela, ker pa je ta svetovna - ekonomija kapitalistična, niso dovolj le ljudje ali podjetja, ki ustvarjajo dobiček ali mezдно delo, temveč neskončna akumulacija kapitala, z namenom akumuliranja še več kapitala. To pa je kontinuiran in neskončen proces.

Zahodna kapitalistična družba naj bi bila prihodnost vseh nezahodnih družb. Merilo razvitosti je postala stopnja razvitosti na področju ekonomskega razvoja. Torej bi morali s pravilno in natančno uvedbo tržnih mehanizmov dobiti enake posledice in rezultate, kot jih imajo v zahodnih ekonomijah. Ti ukrepi ne segajo le v ekonomsko sfero, temveč vplivajo tudi na vse druge sfere družbe. Sprejete ekonomske, družbene in politične ukrepe se zato deklarira kot korake k doseganju zelenega stanja (Godina Vuk 2014: 35-39). Družbeni in kulturni antropologi ugotavljajo, da je delovanje ekonomije bistveno določeno z družbenimi in kulturnimi značilnostmi vsakokratne družbe, v kateri ekonomski procesi tečejo. Kar pomeni, da delovanje ekonomije in ekonomskih zakonitosti ni niti naddružbeno, niti nadkulturno, niti univerzalno, niti objektivno (Godina Vuk 2014: 80). Do trkov med različnimi ekonomskimi, kulturnimi in političnimi oblikami prihaja ves čas. Predstava o državi kot zaprtem prostoru je zato fiktivna (Beck 2003: 24).

Po podatkih Svetovnega inštituta za raziskovanje razvojne ekonomije (Rogers 2009) ima deset odstotkov najbogatejših ljudi na svetu v lasti 85 odstotkov bogastva, s katerim razpolagajo gospodinjstva, medtem ko ostane 50-im odstotkom najbolj revnih samo en odstotek. Tako je koncentrirana moč v družbeno neodgovorni manjšini.

Deklariran cilj Mednarodnega denarnega sklada in Svetovne banke je podpiranje makroekonomske stabilizacije v državah v razvoju. Skozi svojo neoliberalno orientacijo pa spodbujajo liberalno družbo, svobodno tržno ekonomijo in krčenje proračunskih izdatkov za socialne transferje. Ideološko motivirane politike naj bi bile tako nujne, če hočejo te države na dolgi rok uspeti (Wolf 2004, gl. tudi Donevska, Trbojevik v Leskošek, 2009: 101, naš prevod).

EU, katere članica je od 1. maja 2004 tudi Slovenija, promovira geslo *enotnosti v različnosti* s ciljem, da bi razvila lastno, izumljeno identiteto. Vendar z doseganjem evropske identitete ni pustila nacionalne identitete nedotaknjene. Globalna kulturna konvergenca s ciljem skupne identitete je še manj verjetna kot evropska kultura ali identiteta. "Identitete potrebujejo daljši zgodovinski čas, da se lahko reproducirajo in ob tem ohranijo svojo kulturno matrico, katera predstavlja jamstvo za prihodnost in uspešno soočanje z novimi izzivi." (Rizmana 2014: 54.)

"Če izključimo nacionalno državo, skupaj z njenimi kolikor toliko delujočimi in zgodovinsko uveljavljenimi demokratičnimi standardi oz. ustanovami ter damo prednost globalnemu okviru, ki ne pozna demokratične deliberacije, potem ni prostora za ekonomsko in še manj politično demokracijo." (Rizman 2014: 69.) Globalnost označuje dejstvo, da vse, kar se na našem planetu odvija, ni več le krajevno omejen proces, temveč zadeva cel svet, globalizacija pa pomeni procese, kjer se navzkrižno povezujejo oblastne možnosti, orientacije, identitete in omrežja transnacionalnih akterjev (Beck 2003: 24-25).

Globalizem je neoliberalna ideologija vladavine svetovnega trga (Beck 2003: 120). Pomeni iskati poceni, mlado delovno silo, kjerkoli že, z namenom čim manj prispevati za plače in dajatve. V kolikor gre za nekvalificirano delovno silo, je to še toliko lažje. Dobiček diktira politiko zaposlovanja in delavci predstavljajo le strošek. V naš vsakdan je vstopila globalizacija kapitala in blaga, medtem pa o globalizaciji socialne pravičnosti ne slišimo ničesar. Sedanja velika recesija nam vsem vsiljuje temeljit razmislek o prihodnosti sveta. Osrednje vprašanje ni le to, ali bosta ameriška ekonomska nadvlada in geopolitična hegemonija še trajali, niti to, v katere dele sveta bo prišla ta dominacija, temveč to, ali so možnosti za temeljito strukturno preobrazbo (Wallerstein v Wallerstein et al. 2013: 195).

1.1. Kapitalizem in kompleksnost krize

Leta 2008 smo se soočili s krizo, ki jo je leto prej sprožil stečaj ameriške banke Lehman Brothers. Ta kriza, ki ni le ekonomska, temveč tudi družbena, etična, kulturna in politična, predstavlja po svoji kompleksnosti precedens v dosednji zgodovini (Rizman 2014: 59). Po Rizmanu (2014: 73) so povzročitelji, razen redkih izjem, tudi sedaj na istem družbenem mestu, kot so bili pred njo in so ji pomagali pri vzniku. Za Bechlerja (v Rizman 2014: 73) so zanjo odgovorne politične in ekonomske elite, ki so opustile družbeno koordinacijo v korist formule političnega in ekonomskega vodenja, ta pa se je zanašala na predpostavko, da ima trg vedno prav.

Ni naključno, da se je sprožilec gospodarske depresije zgodil prav v finančnem sektorju, ki predstavlja jedro kapitalističnega sistema (Dragoš v Dragoš et al. 2010: 166). Kot nakazuje že samo ime, je kapitalizem v bistvu način organiziranja ekonomske dejavnosti z dinamičnim razporejanjem premoženja - kapitala, za naložbe v različne vrste dobičkonosnih projektov. Kapital je investirano premoženje ali premoženje, ki ga je mogoče investirati. Finance, ki vključujejo navadni dolg pa tudi širok nabor tržnih vrednostnih papirjev, imajo v tem pomembno vlogo, ki je odločilna za zagotavljanje likvidnosti in mobilnosti kapitala, a tudi za podpiranje širjenja in razporejanja stroškov v času. (Calhoun v Wallerstein et al. 2013: 163).

Če bi s porastom realne vrednosti plač slabo plačanih odpravili slabo plačani sektor, bi mnoge od možnih posledic škodoval kapitalističnemu razredu (Haralambos, Holborn 1999: 174):

- porušilo bi se občutljivo razmerje pri razlikah v plačah; druge skupine delavcev bi lahko zahtevale realno povišanje svojih plač, kar bi zmanjšalo dobiček;
- plače znotraj delavskega razreda bi postale podobne, njihova združitev bi predstavljala grožnjo kapitalističnemu razredu;
- če bi realna vrednost plač slabo plačanih narasla, bi s tem izginila zaloga poceni dela, od katere je odvisen dobiček mnogih delovno intenzivnih kapitalističnih industrijskih panog.

Tega pa si nihče ne želi. Tako država preusmerja pozornost, in sicer iz svoje odgovornosti za socialno državo in blaginjo državljanov, na podpiranje kapitala – delodajalcev, kot

nosilcev kontinuirane ekonomske rasti (Kolarič v Mandič, Filipovič Hrast 2011: 222). Nacionalni proračuni, kot edini vir socialnih transferjev, se z izogibanjem plačevanju davkov lastnikov kapitala krčijo. Z zmanjševanjem socialnih transferjev postaja delovna sila znotraj nacionalnih meja cenejša, kapital pa se neomejeno internacionalizira (Dragoš v Dragoš et al. 2010: 174).

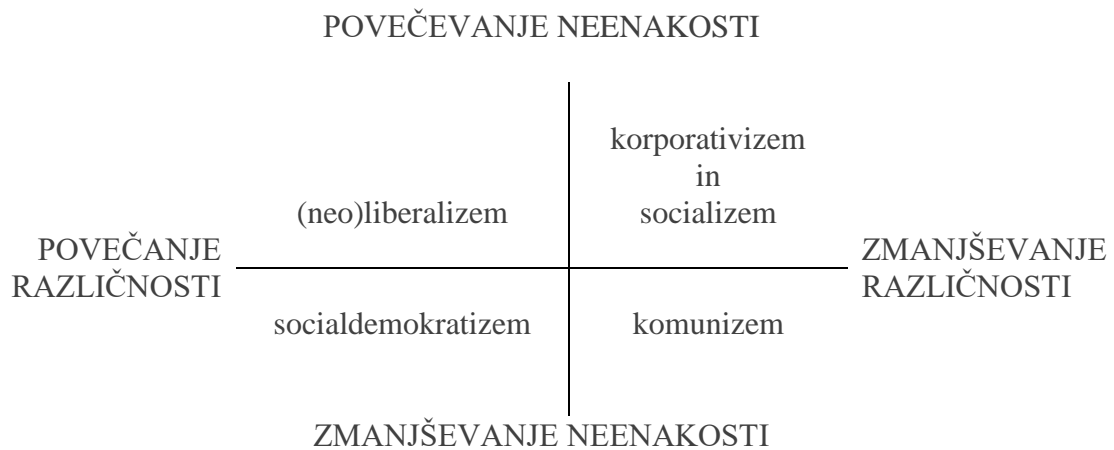
Razumeti globalizacijo kot za vse skupen *čoln, vlak ali letalo*, s katerega nihče ne more izstopiti, je zavajanje. Takšno razumevanje pomeni načrtno zakrivanje omenjenih dejstev, da bi se izognili spraševanju o prioritetah dela ali kapitala, ekologije, zasebne, skupne in splošne porabe. S takšnim pristopom se prekriva dejstvo, da je odločanje o teh prioritetah v pristojnosti politike. (Dragoš v Dragoš et al. 2010: 174.)

Fenomen globalizacije je tesno povezan z razvojem novih tveganj, zaradi katerih je potrebno razviti nove pristope pri ocenjevanju, preventivi in zdravljenju. Izbira med možnostmi je odvisna od tradicije organiziranja socialnega varstva in razpoložljivih sredstev na nacionalni in mednarodni ravni. V prizadevanju po zmanjšanju vpliva rizikov, mednarodna skupnost angažira institucionalno infrastrukturo in razvija globalne strategije. V kolikšni meri država uporablja mednarodne resurse je obratno sorazmerno stopnji, v kateri je uspela pri neodvisnosti organiziranja socialne politike. Še več, globalizacija ima velik vpliv na razvoj demokracije in dvojni vpliv na človekove pravice. Po eni strani je pospešila razpravo o človekovih pravicah, po drugi strani pa je spodbudila socialno delo k obrambi osnovnih principov človekovih pravic, socialne pravičnosti in osebnih svoboščin (Donevka, Trbojevik v Leskošek, 2009: 99, naš prevod).

Družbeni prostori, v katere vstopamo z rojstvom in vzgojo, nam določajo pogoje, priložnosti in dosežke v življenju. Neenak dostop do bogastva, moči in ugleda ustvarja družbene neenakosti. Po Dragošu in Leskošek (2003: 23) "termina *družbene razlike* ne smemo mešati s terminom *družbena neenakost*, ker je prvi širši od drugega. Z družbenimi razlikami opisujemo prepoznavanje oz. nastajanje takšnih razlik med skupinami oz. kategorijami posameznikov, ki so socialno pomembne." Lahko so takšne, ki so nastale povsem neodvisno od narave in z njo nimajo nobene zveze in pa vrednotno kvalificirane naravne razlike. "Ker razlikovanje med družbeno neenakostjo in različnostjo pomeni, da je mogoče lastnosti obeh dimenzij povečevati ali zmanjševati relativno neodvisno eno od

druge, nam kombiniranje obeh dimenzij omogoči izbiro med štirimi alternativami družbenega razvoja."

Slika II/ 1.1 Temeljne razvojne alternative družbenih sistemov

Vir: Dragoš, Leskošek 2003: 25

1.2. Neoliberalizem

Izraz *neoliberalizem* se uporablja za označevanje sklopa politik, ki je bil namenjen zmanjšanju stroškov države in njene udeležbe v ekonomski dejavnosti, še posebej zmanjševanju državne regulacije kapitalističnih trgov. Liberalizem iz časa po sedemdesetih letih 20. stoletja je pobral veliko iz liberalizma 19. stoletja. Temeljna razlika je ta, da si je poznejši liberalizem prizadeval razgraditi cel niz socialnih zaščit in ekonomskih aranžmajev, ki so bili postavljeni kot del zrelega kapitalizma. Navezava na liberalizem 19. stoletja pa je vseeno poučna, da nas opomni, kako stara je že napetost med iskanjem *nevklenjenega* kapitalizma in prizadevanji za nevtraliziranje kapitalističnih omejitev in ekscesov. (Calhoun v Wallerstein et al. 2013: 180-1.) Za neoliberalni režim in postmoderno ideologijo je značilno, da krepi odvisnost od tistih, ki imajo moč ali so celo zasvojeni z denarjem in močjo ter hlepijo po izmikajočem se užitku (Flaker 2012: 4).

"Neoliberalizem izhaja iz ekonomije, usmerjen pa je v družbo. Govori o tem, da je treba celoten družbeni sistem spremeniti tako, da je mogoče imeti čim večji profit. Torej ukiniti socialno državo in ljudi čim bolj podrediti trgu, da nimajo drugih možnih oblik preživetja." (Leskošek 2014: 36.)

Za Roberta W. McChesney (Chomsky 2005: 15-16) je neoliberalizem odločujoča politično - ekonomska paradigma našega časa, ki preko politike in drugih procesov dopušča, da peščica zasebnih interesov nadzira toliko družbenega življenja, kot je le mogoče, z namenom kar največjega povečanja osebnega dobička. Tej peščici se s svojimi zahtevami ni potrebno zagovarjati, naj si gre za nižanje davkov za bogate, zavračanje predpisov o zaščiti okolja, rušenje javnega izobraževanja in programov socialnega skrbstva idr. Zavajajoče tudi govorijo o politiki svobodnega trga, ki naj bi omogočala potrošniku izbiro, zasebno ponudbo ter nagrajevala osebno odgovornost in podjetniško delovanje. Zagovorniki neoliberalizma tako ustvarjajo vtis, kot da delajo revnim, okolju in vsem drugim neznansko uslugo, ko odredajo politike v korist peščice bogatih.

"Da bi bila demokracija po drugi strani učinkovita, to od ljudi zahteva, da se čutijo povezane s sodržavljani, ter da se ta povezava odraža skozi različne netržne organizacije in institucije." (McChesney v Chomsky 2005: 19.) Vendar se danes državljani spreminjamo v potrošnike, skupnosti pa v nakupovalna središča. Individualizacija družbe je vseprisotna. Dragoš (Dragoš v Dragoš et al. 2010: 163) vidi zmago neoliberalizma v tem, da je nacionalno državo spremenil v podjetje. Razmejitve med osnovnimi družbenimi sistemi so pogoj za njihovo avtonomijo. Dobrine naj bi ustvarjalo gospodarstvo, politika pa naj bi z usklajevanjem interesov skrbela za družbene razmere, v kakršnih želimo živeti. Z izbrisano mejo dobimo državo, kjer je politično odločanje odvisno od "gospodarskih razmer, socialna politika postane privesek ekonomske in vsaka gospodarska odločitev je razumljena kot politično vprašanje."

Kaj bi lahko predstavljalo alternativo zgoraj zapisanemu? To bi lahko bila družbena oziroma humana ekonomija, ki bi temeljila predvsem na naslednjih načelih (Kirn 2008):

- ekonomijo ustvarjajo ljudje in mora torej služiti praktičnemu vsakodnevnemu življenju;
- kot taka bi morala zadovoljevati najrazličnejše družbene potrebe v njihovi kompleksni institucionalni prepletenosti;
- na konceptualni ravni bi morala pokrivati holistično razumljene in zaobsežene potrebe in interese ljudi;
- morala bi upoštevat interese celotnega človeštva in globalne družbe;
- zavzemati bi se morala za ohranjanje naravnih predpostavk človeštva.

Nova paradigma družbenega razvoja (Kolarič v Mandič, Filipovič Hrast 2011: 222) bi tako vsebovala:

- delovanje v skupno in splošno družbeno dobro, za razliko od povečevanja profitabilnosti kapitala za njegove lastnike;
- svobodo posameznika, ki omogoči moč, sposobnosti, sredstva in dovolj velik nabor priložnosti, s katerimi lahko uresničuje svoje življenjske načrte v skladu z lastnim idealom dobrega življenja;
- solidarnost, kot bistveno sestavino vseh akterjev v vseh sferah družbenega življenja in ne reducirano na dobrodelnost civilnodružbenih organizacij.

Kopičenje ali ustvarjanje bogastva ne bi smeli razumeti kot cilj, temveč kot sredstvo za doseganje bolj pravične družbe, ki nasprotuje večanju prepada med bogatimi in revnimi.

2. Koncept socialne države

"Definicija socialne varnosti v najširšem smislu obsega pokritje vseh socialnih primerov, vključno s primeri socialne ogroženosti ali pomanjkanja, ne glede na to, ali se sistem uresničuje v okviru socialnih zavarovanj ali socialnega varstva. Ta definicija je podlaga za opredelitev, da je posamezna država socialna država." (Kalčič 1996: 17.) "Ustrezen sistem socialne varnosti pokriva socialne primere in omogoča ublažitev ali odpravo različnih dogodkov. Poleg tega je tudi ustavno pravna in zakonsko urejena vrednota in temelj za učinkovito delovanje nacionalne ekonomije." (Kalčič 1996: 16.)

V okviru socialnega varstva naj bi država poskrbela za tiste, ki si socialne varnosti sami ne morejo zagotoviti. Ker pa je širjenje neoliberalizma uspešno le, če uničuje socialno državo, je njegova težnja poblagovljenje vsega. Socialna država človeku omogoča, da se mu ni treba prodajati na trgu pod vsakimi pogoji, zato lahko bolj svobodno odloča o sebi in načrtuje svoje življenje ter dostojnejše preživetje. Za ekonomiste naj bi imeli ljudje prevelike pravice in zato niso pripravljeni sprejeti vsakega dela. Vprašanje, ki se ob tem poraja je, zakaj bi bile pravice slabe, pripravljenost, da sprejmeš kakršnokoli delo, pa dobra (Leskošek 2014: 35).

Marshall v delu *Državljanstvo, razred in socialna država* zagovarja socialno državljanstvo in socialno državo. Pri tem se ne sklicuje na prirojene pravice, temveč ju postavi v materialni okvir družbenih razmerij. Zanj je trg edino mogoče gospodarsko organizacijsko načelo velike in zapletene družbe, socialna država pa bi morala znati ponuditi korektiv za družbene težave, ki jih trg povzroča. Socialna politika naj bi na svojem področju težila h konsenzu in prepričevanju javnosti in politike o pravem pomenu stisk, katerih žrtve so različne kategorije državljanov ter preprečevanju vrednostnih meril (Marshall 2012: 180).

Z zmanjševanjem socialne države se krepi odvisnost ljudi od trga dela, z na drugi strani dovolj prožno delovno zakonodajo, ki zmanjšuje delavske pravice, pa se korporativna moč povečuje (Leskošek 2012: 4). Neoliberalna maksima govori o dolgi roki trga in jekleni pesti države. Da bi to dosegli, je treba uničiti socialno državo, ki vsaj delno dekomodificira ljudi, tako da jim s sistemom denarnih prejemkov omogoča dostojno preživetje. Podreditev trgu je mogoča le v sistemih s šibko socialno državo, zato jo je treba čim bolj učinkovito

uničiti. Ena najbolj učinkovitih strategij je kriminalizacija in patologizacija ljudi, ki uveljavljajo socialne pravice (Leskošek 2012: 6).

Za socialno državo je temeljnega pomena načelo, da tržna vrednost posameznika ne more biti merilo njegove pravice do blaginje. Osrednja funkcija blaginje je ta, da nadomesti trg, ko iz njega izvzame nekatere dobrine in storitve ali ko z nadzorovanjem in spreminjanjem njegovega delovanja dosega rezultate, ki jih trg sam po sebi ne bi dosegel (Marshall 2012: 178).

V modernih družbah obstajajo tri sfere, iz katerih posamezniki pridobivajo vire za zadovoljevanje svojih potreb. Ti viri so trg, država in civilna družba. Blaginja posameznika je odvisna od obsega in raznovrstnosti povezav med temi viri. Za vsako od teh treh sfer veljajo posebni načini in instrumenti, preko katerih se zagotavljajo blaginjski viri:

- instrument trga – privatno profitnega sektorja, je denar (npr. zasebne sheme življenjskega in rentnega zavarovanja);
- instrument države – javnega sektorja, je moč (zakonodaja);
- instrument civilne družbe – neprofitnega sektorja, je solidarnost (prostovoljske organizacije, skupine za samopomoč).

"Meje med sferami so nejasne, dinamične in se spreminjajo v skladu s kompleksnostjo okolja. Pogonsko sredstvo za razvoj civilne družbe, organizacij in socialnih mrež, ki delujejo v prostoru med privatno sfero, ekonomijo in državo, je socialni kapital." (Abrahamsberg v Ovsenik, Ambrož, 1999.)

Po Dragošu in Leskošek (2003: 66) "socialni kapital nastaja v kombinaciji horizontalnih in vertikalnih vezi. Med horizontalne spadajo povezave med posamezniki in skupinami na neformalnih podlagah, skupaj s tistimi formaliziranimi povezavami, v katerih ni bistvene razlike v količini družbene moči med partnerji, za razliko od vertikalnih povezav, ki se nanašajo na formalizirana hierarhična razmerja." Iz tega izhajata dva poudarka za socialni kapital. Prvi je povezan s sinergijo in drugi s kompenzacijo. S sovpadanjem ugodnih horizontalnih in ugodnih vertikalnih povezav nastaja socialni kapital sinergijsko, hkrati pa tudi sam utrjuje podlago, iz katere je nastal (izkušnja zaupanja okrepi zaupanje). Tudi v razmerah, ko to ni mogoče, lahko socialni kapital še vedno nastaja tako, da se slabosti ene dimenzije ublažijo s prednostmi druge.

2.1. Spremembe slovenske socialne države po osamosvojitvi

V RS so aprila 1990 potekale prve večstrankarske volitve. Junija istega leta je bila izvoljena vlada (Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije) in 23. decembra s plebiscitom podprta odločitev za samostojno Slovenijo. Neodvisnost Slovenije je bila razglašena 26. junija 1991, 1. maja 2004 pa je postala članica EU. V času osamosvajanja (Toš et al. 2009: 16) je, poleg "političnega bistva demokracije, vse bolj do izraza prihajala tudi njena socialna razsežnost. In sicer so bile dotedanje prvine socialne in ekonomske demokracije - egalitarizem, pravica do dela, varnost zaposlitve, visoka socialna varnost, dostopnost zdravstvenih, izobraževalnih in kulturnih dobrin itd., zamenjane ali odpravljene s spremembami, uveljavljenimi v novem sistemu."

Zapuščanje socializma in prevzemanje evropskega sistema naj bi bila faza pretvorbe nekdanje slovenske socialistične družbe v razvito kapitalistično družbo zahodnega tipa (Dragoš, Leskošek 2003: 21). Izbrala je dualni model, sestavljen iz konservativno - korporativističnega in socialnodemokratskega sistema blaginje (Kolarič, Rakar, Kopač Mrak v Hlebec 2009: 71). Pričakovalo se je, da bo tranzicija hitra, neboleča in učinkovita, zaradi slovenske industrijske razvitosti in prozahodne orientiranosti (Godina Vuk 2014: 45 - 46). Medtem ko so konservativne stranke kritike obstoječega sistema izkoristile za zmanjševanje socialnih pravic in privatizacijo, so leve kolebale med zahtevami po zmanjševanju vloge države pri financiranju storitvenega sistema in vzdrževanju socialne države z visokim nivojem socialnih pravic (Leskošek, Hrženjak 2002: 8).

Socialistična preteklost je iz pozitivne zgodovinske faze socialističnega samoupravljanja, neposredne demokracije itd., postala negativna zgodovinska faza, za katero so bile značilne totalitarna družbena ureditev, nesvoboda, kršitev človekovih pravic, odsotnost demokracije, diktatorstvo in drugo. Skladno s to redefinicijo se je spremenil tudi odnos do socialističnih institucij in praks. Te so bile redefinirane v zaostale in totalitarne družbene institucije in prakse, ki jih je treba tako kot vse, kar pripada preteklosti, odpraviti. (Godina Vuk 2014: 46.) "Domneva se, da tisto, kar je bilo značilno za socializem, ni združljivo z Evropo in obratno. Ena od pomembnih razlik med prejšnjim in sedanjim sistemom v Sloveniji je tudi pogled na družbeno neenakost. Razliko lahko na kratko povzamemo takole: socializem je neenakost odklanjal, ker je ni razumel, današnji kapitalizem pa misli, da neenakost obvladuje, ker jo sprejema." (Dragoš, Leskošek 2003: 21.) Ob tem se

pozablja, da gre pri nanašanju na zahodno družbo za ideološki konstrukt, ki nima nobene zveze z obstojem dejanskih zahodnih družb (Godina Vuk 2014: 39).

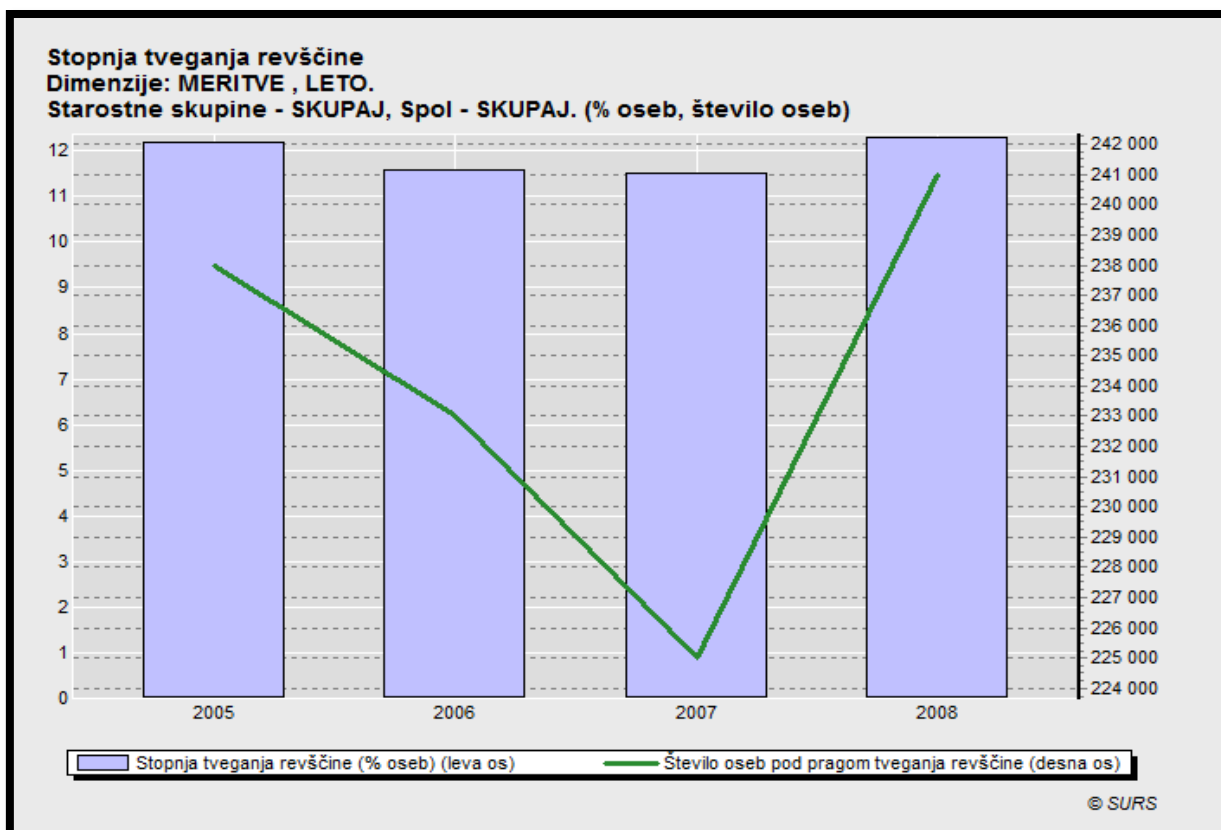
"Nadomeščanje po svojem bistvu avtoritarnega, a po svojem učinkovanju in razumevanju participatornega in socialnega sistema s parlamentarnim, tržno socialnim sistemom, ki je zgrajen na političnih strankah, posrednem zastopstvu, zasebni lastnini in tekmovanju, je sprožalo protislovne poglede in razumevanja." (Toš et al. 2009: 16.) Iz denacionalizacije na začetku devetdesetih let je s postopno privatizacijo oz. razkrojem t. i. družbene lastnine, gospodarstva, slonečega na kapitalskih odnosih ter razvoja, utemeljenega na zasebni lastnini, nastal "družbeno prepoznaven sloj premožnih ljudi, kapitalistov. Na drugi strani pa je jasneje izstopal sloj revnih. Njihov položaj je bil odvisen od delovanja socialne države, podpore brezposelnim, nezaposljivim, nesposobnim za samostojno preživljanje in hkrati od ohranjanja prvin socialne države na področju zdravstva, izobraževanja, medgeneracijske solidarnosti." (Toš et al. 2009: 19.)

Po četrth državnozborskih volitvah, leta 2004, so desnorsredinske stranke za štiri leta prevzele zakonodajno in izvršno oblast. Neoliberalistično izhodišče z zgleodom v drugih tranzicijskih državah je povzročilo, da so se socialne razlike vse bolj poglobljale in s tem pospeševale razslojevanje (Toš et al. 2009: 24). Dobrine socialnega sistema so postajale vse težje dostopne. V letu 2007 so znašali izdatki za socialno zaščito 15,5 % BDP in so bili krepko nižji od povprečja EU, ki je znašalo 18 % BDP (Apohal Vučkovič, Čelebič 2010: 76). Ekonomist Franjo Štiblar (2008: 132 - 133) je na začetku gospodarske krize, leta 2008, zapisal, da je potrebno zmanjšati razslojevanje, saj bodo nižje dohodke bolj kritično občutili reveži. S proračunom bi morali poskrbeti za socialno ogrožene in vlaganje v infrastrukturo, ob tem pa slediti lastnemu interesu in strategiji ter se nasloniti na vodilne gospodarske družbe, ki so v slovenski lasti.

V skladu z neoliberalno doktrino, se to ni zgodilo. Kot je razvidno iz grafa II/ 2.1 se je, na prehodu iz leta 2007 v 2008, drastično povečalo tako število oseb pod pragom tveganja revščine kot tudi stopnja tveganja revščine. Tudi varuhinja človekovih pravic je Državnemu zboru, med drugimi priporočili za leto 2008 zapisala, da priporoča pripravo analize o realni stopnji revščine v Sloveniji, ustrezne določitve minimalnih življenjskih stroškov, "oblikovanje in sprejetje nacionalne strategije za odpravo revščine in njenih pojavnih oblik ter povečanje višine minimalnega dohodka in s tem višine vseh na njem

temelječih socialnih transferjev, ki morajo biti dovolj visoki, da posamezniku zagotovijo človeka vredno življenje, socialno vključenost in ohranitev njegovega dostojanstva." (Varuh človekovih pravic Republike Slovenije, Letno poročilo za leto 2008: 249.) Državni zbor je sicer institucijam in funkcionarjem na vseh ravneh priporočal, naj upoštevajo priporočila Varuha človekovih pravic Republike Slovenije, vendar je pri tem tudi ostalo.

Graf II/ 2.1 Stopnja tveganja revščine v Sloveniji v obdobju 2005-08

Vir: Statistični urad RS

Na naslednjih volitvah, septembra 2008, je zmagala leva sredina. Ob večanju mednarodne finančne krize in pojavu gospodarske krize v RS, se je leta 2009 rast BDP ustavila ter se obrnila v negativno smer. "Parametri, ki so prej določali okvire mikro in makro pogajalskih razmerij in političnih menjav, so se bistveno spremenili. Ob naglem padcu povpraševanja je inflacija poniknila, začeli pa so se pojavljati novi problemi, predvsem rast brezposelnosti, proračunskega primanjkljaja in zunanjega dolga." (Stanojević v Dragoš et al. 2010: 133.)

"Gospodarska kriza je še pospešila zmago neoliberalistične ideologije in z njo začetek konca pravne in socialne države ter z njima zaton idealov strpnosti ter spoštovanja in varstva človekovega dostojanstva in njegovih pravic." (Bavcon 2014: 35.) Za Bavcona krizne razmere, ki so se pojavile v Sloveniji, niso posledice tega, da so nekateri pokradli državo, marveč so posledica "globoke krize kapitalizma oziroma neoliberalističnega poskusa reševanja družbenopolitične ureditve, ki ji rečemo kapitalizem. Ta sistem nosi s seboj odpravo vseh elementov socialne države in s tem revščino, brezposelnost ter socialne konflikte in možnost socialnih nemirov."

Leta 2011 so, po nezaupnici vladi Boruta Pahorja, sledile predčasne volitve. Mandat za sestavo nove vlade je dobil Janez Janša, kateremu je bila februarja 2013 izglasovana konstruktivna nezaupnica. Nova mandatarka je postala Alenka Bratušek in vodila vlado do predčasnih volitev leta 2014.

Sedanji predsednik vlade, Miro Cerar, nadaljuje s politiko krčenja socialne države, z namenom razvoja ekonomije. Tako ne preseneča povzetek njegove izjave, da je zmanjšanje strukturnega primanjkljaja pod tri odstotke BDP zaveza nas samih, ne pa popuščanje Bruslju, saj to terjajo pravila, pod katera se je podpisala tudi Slovenija. Sam globoko verjame, da je ta boleč napor nujen predpogoj za zagotovitev bolj zdravega gospodarstva in družbe (STA, 8.2.2015). Iz povedanega razumemo, da se bodo družbeni problemi rešili, ko bomo imeli uspešno proizvodnjo in višji BDP.

2.2. Spremembe socialnovarstvene zakonodaje

Predpostavke za uspešno uveljavljanje zahodnega tipa kapitalizma so znižanje socialnih transferjev, sprejem ustrezne pokojninske reforme, povečanje fleksibilnosti trga delovne sile. V kolikor neekonomske sfere družbe služijo ekonomiji, mora biti vse podrejeno njej. Podrejanje družbe ekonomiji pomeni znižanje socialnih transferjev in pritisk na še večjo fleksibilnost trga delovne sile (Godina Vuk 2014: 51 - 52). Temu smo bili priča leta 2012, s spremembo socialne zakonodaje. Govor o pravicah je bil opuščen in zamenjan s socialnimi transferji. Pri tem se je poudarjalo, da mora nekdo plačati davke, da nekdo drug dobi socialno pomoč. Poleg pogojevanja so se opustile tudi nekatere pravice. Rezultat spremenjene zakonodaje je bilo veliko povečanje revščine leta 2008 (Leskošek 2012: 4).

Splošno blaginjo namreč tudi v obdobju gospodarske rasti doživimo le, če porazdelimo bogastvo. Če redistribucije ni, tudi blaginje za vse ne more biti. Povečanje revščine leta 2008 je trden dokaz, da te redistribucije v Sloveniji ni bilo in da smo v času konjunktore z ukinjanjem socialnih pravic povečali število revnih ljudi (Leskošek 2012: 4).

Zakon o socialnovarstvenih prejemkih - ZSVaPre (Uradni list RS, št. 61/2010, spremembe: 40/11, 110/11 - ZDIU12, 40/12 - ZUJF, 14/13, 99/13 in 90/15) in Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev - ZUPJS (Uradni list RS, št. 62/10, spremembe: 40/11, 40/12 - ZUJF, 57/12 - ZPCP-2D, 14/13, 56/13 - ZŠtip-1, 99/13 in 90/15) sta z izvajanjem, v začetku leta 2012, povečala število pogojev iz 10 na okoli 30 in pri tem spremenila tudi terminologijo, saj sta te pogoje poimenovala krivdni razlogi.

Nova socialna zakonodaja je bila sprejeta takrat, ko je imela država najnižji BDP na prebivalca in negativno realno rast ter najvišjo inflacijo.

Tabela II/ 2. 1 Razmerje med BDP na prebivalca, realno rastjo BDP in inflacijo

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
BDP(na prebivalca v EUR)	8.769	17.714	17.694	17.973	17.497	17.435	18.093
Realna rast BDP (na prebivalca v %)	3,1	-8,7	0,9	0,5	-2,9	-1,2	2,9
Inflacija (v %)	5,7	0,9	1,8	1,8	2,6	1,8	0,2

Vir: Vlada RS

V tem kontekstu lahko razumemo tudi izjavo takratnega ministra za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti Ivana Svetlika, da je šlo pri pokojninski reformi za kulturno spremembo. "V mislih je imel predvsem to, da se pri dodeljevanju socialnih transferjev ne upoštevajo več samo posameznikovi dohodki, ampak tudi njegovo premoženje. Poleg tega bodo morali dediči prejemnikov nekaterih socialnih transferjev denar vračati državi." Nova zakona tako prosilce silita v to, da si najprej pomagajo sami in poskušajo na vse načine izboljšati svoj socialno - ekonomski status ter se šele nato obrnejo na državo.

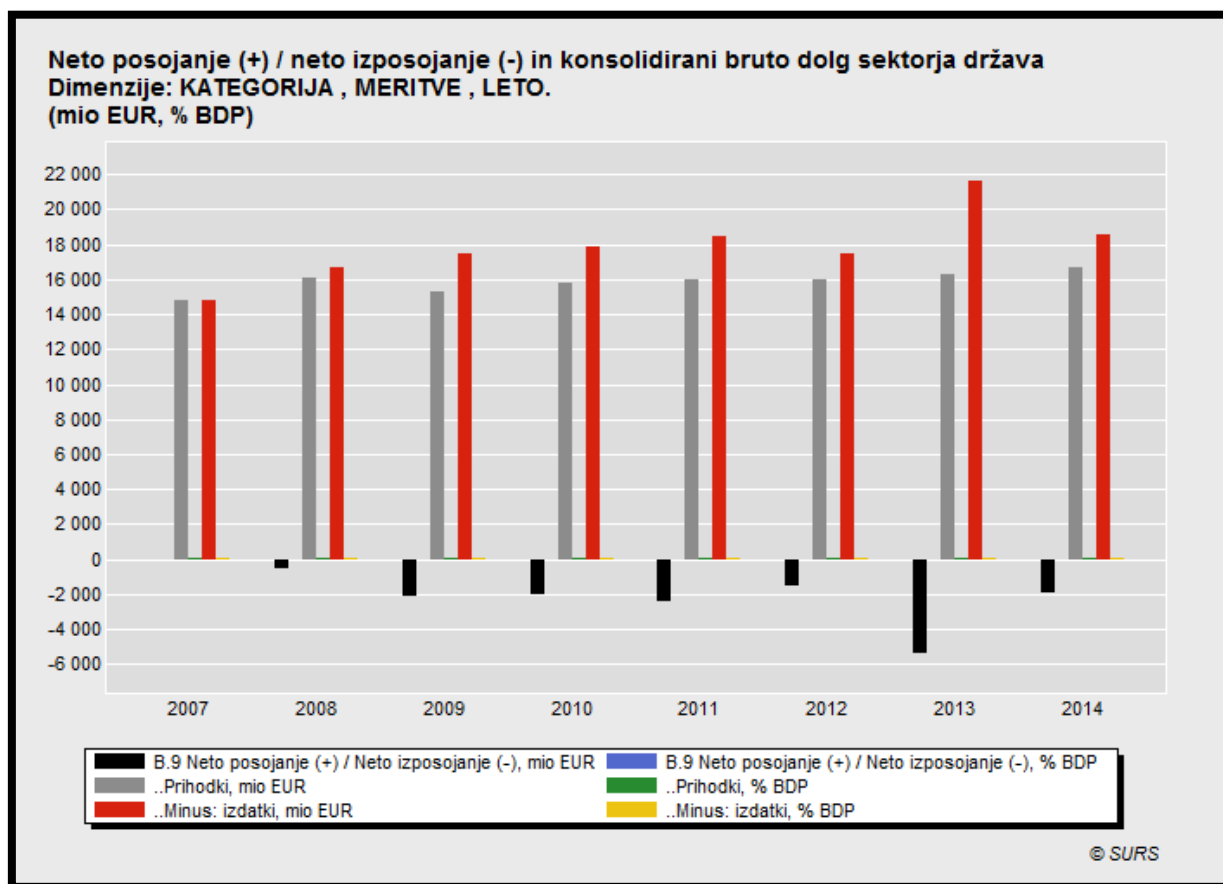
Leta 2011 je država za socialne transferje skupno namenila 1,425 milijarde evrov, leto dni kasneje 1,366 milijarde evrov, leta 2013 pa 1,262 milijarde (Košak 2014: 31).

Vrednota vseh povojnih socialnih držav je bila ohranjanje funkcije socialne zakonodaje in s tem ohranjanje samostojnosti, samospoštovanja in osebnega dostojanstva ter ne potiskanja starejših v odvisno vlogo od svojcev. Promovirale so koncept enakosti, ki je v človečnosti vsem, tudi tistim, ki si preživetja ne morejo zagotoviti sami (Leskošek 2012: 5). Za razliko od Slovenije, ki je že kampanjo pred uvedbo nove zakonodaje gradila na argumentu, da bo preprečevala zlorabe, ne pa, da bo preprečevala revščino. Ni bilo govora o tem, da je cilj zakonodaje zmanjšati oziroma preprečiti revščino. Ta zakonodaja je imela v prvi vrsti namen preprečevati goljufijo in je temeljila na številnih moralnih predpostavkah o ljudeh (Leskošek 2012: 4).

"Razvrstitev prejemkov po ciljnih skupinah kaže, da sta v letu 2012 k skupnemu zmanjšanju realne rasti sredstev za denarne prejemke največ prispevala zmanjšanje sredstev za upokojence in starše. Med vsemi denarnimi prejemki prejemajo upokojenci¹ več kot polovico vseh sredstev, prvič po letu 2008 pa so se v letu 2012 ta sredstva realno zmanjšala za 4,8 %." (UMAR 2013: 30.) Razlog je bil v sprejetju Zakona za uravnoteženje javnih financ, ki je selektivno znižal pokojnine, katere se izplačujejo iz državnega proračuna in omejil izplačila letnega dodatka za upokojence z nižjimi pokojninami.

¹ V celotnem dokumentu se izrazi, zapisani v moški slovnični obliki, uporabljajo kot nevtralni za ženske in moške

Graf II/ 2.2 Neto posojanja in izposojanja države

Vir: Statistični urad RS

Ta ekonomska deterministična logika ni na delu le pri krčenju socialne države, temveč tudi pri obravnavanju vseh družbenih sfer, ki ne sodijo v neposredno proizvodnjo in jih dojemamo le kot strošek. Vse je potrebno uskladiti s potrebami in zmožnostmi gospodarstva, tudi s pomočjo t.i. strukturnih reform (Godina Vuk 2014: 56-57).

Tabela II/ 2.2 Realne spremembe obsega izplačanih denarnih sredstev za denarne prejemke po ciljnih skupinah v obdobju 2008-2013, v %

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008-13
Brezposelni	-7,9	74,0	28,1	19,5	-6,9	-1,5	19,5
Bolni	3,3	-0,5	8,5	-4,2	1,3	-1,0	0,7
Revni	-12,9	17,6	14,5	-4,1	6,2	4,4	7,5
Upokojeni	3,9	4,5	2,7	2,8	-4,8	0,8	1,2
Kmetje	-15,4	-16,6	-17,6	-21,7	-22,2	-24,5	-20,6
Potrebni pomoči drugega	1,0	2,9	0,8	-1,5	-5,5	-0,9	-0,9
Veterani	-4,0	-3,8	-6,5	-8,4	-18,8	5,1	-6,8
Vojni invalidi	-7,2	-6,1	-6,9	-7,6	-16,4	-0,2	-7,6
Žrtve vojnega nasilja	-5,4	-2,2	1,0	-4,9	-15,5	1,0	-4,3
Invalidi	1,0	0,4	-2,4	-3,3	-6,3	-4,1	-3,2
Osebe s posebnimi zaslugami	4,2	5,1	-2,5	1,4	-25,2	6,7	-3,7
Starši	7,3	7,7	0,7	0,1	-10,1	-11,7	-2,9
Svojci	2,6	2,1	-0,6	-1,6	-8,1	-2,7	-2,2
Šolajoči	-4,1	1,1	17,2	-13,2	-8,7	-24,6	-6,6

Vir: Mervic H., 2015: 21

"Solidarnost ne gre več po lestvici navzdol, ampak je zgornji sloj najbolj solidaren sam do sebe. Lastniki kapitala bodo vedno poskrbeli, da bo tisti, ki njihov kapital upravlja, dobro živel. Če hoče dobro živeti, pa mora zatirati in jemati podrejenim." (Leskošek 2014: 36.)
Revni seveda nimajo svojega sindikata ali politične stranke, ki bi jih zastopala.

2.3. Zakon za uravnoteženje javnih financ

Protikrizni Zakon za uravnoteženje javnih financ - ZUJF (Uradni list RS, št. 40/12, 96/12 - ZPIZ-2, 104/12 - ZIPRS1314, 105/12, 25/13 - odl. US, 46/13 - ZIPRS1314-A, 56/13 - ZŠtip-1, 63/13 - ZOsn-I, 63/13 - ZJAKRS-A, 99/13 - ZUPJS-C, 99/13 - ZSVarPre-C, 101/13 - ZIPRS1415 in 101/13 – ZdavNepr, 107/13 – odl. US, 85/14, 95/14, 24/15– odl. US, 90/15 in 102/15), ki je stopil v veljavo maja 2012, je zmanjšal pokojninske prihodke tistim upokojencem, katerih pokojnine niso imele podlage v vplačanih prispevkih.

Varuhinja človekovih pravic, Zdenka Čebašek Travnik, je na Ustavno sodišče vložila zahtevo za presojo ustavnosti zakona (2012: 26) in v njej zapisala:

143. člen ZUJF krši enakost pred zakonom iz drugega odstavka 14. člena Ustave ter neenako obravnava tiste skupine upokojencev, na katerih pokojnine se nanaša ta člen. Gre za neenakost v primerjavi z drugimi upokojenci, pa tudi z zaposlenimi nasploh in v javnem sektorju ter državnimi funkcionarji, ki se jim plače zaradi varčevanja na podlagi ZUJF znižujejo v precej manjšem deležu, kot to velja za pokojnine 26.000 prizadetih. Največja znižanja pokojnin so z ZUJF določena za tiste, ki so del delovne dobe delali v drugih republikah oziroma podjetjih s sedežem v teh republikah, za borce NOB in žrtve vojnega nasilja.

Ustavno sodišče je, maja 2013, 143. člen ZUJF-a spoznalo za protiustavnega. Državni zbor je sprejel t.i. tehnični zakon oz. Zakon o odpravi posledic razveljavitve drugega, tretjega in četrtega odstavka 143. člena Zakona za uravnoteženje javnih financ - ZOPRZUJF (Uradni list RS, št. 47/13). Le-ta določa "podlago za izplačilo razlike med zneski pokojnin, ki so zavarovancem pripadali pred uveljavitvijo 143. člena ZUJF in zneski znižanih pokojnin, ki so jih prejeli po uveljavitvi omenjene določbe. Zakon torej ureja pravico do povračila neizplačanih delov pokojnin, za upokojence s pravnomočno zaključenimi postopki. Tako zagotavlja enako obravnavo vseh upokojencev, ki jim je bila pokojnina znižana na podlagi protiustavnih določil ZUJF-a." (Zveza društev upokojencev Slovenije.) Vračilo protiustavno odvetnega dela pokojnin v dveh delih, junija 2013 in maja 2014, ni ublažilo njihove jeze in strahov.

Ob nepričakovanem zmanjšanju pokojnin (vračilo brez zamudnih obresti in dvomu, če bodo vračilo sploh dočkali), rasti življenjskih stroškov, večanju brezposelnosti med njihovimi najbližjimi in strahu pred *obremenitvijo* lastnih nepremičnin dedičem, so se bili prisiljeni izseliti iz DSO. Tako ne preseneča izjava takratnega predsednika upravnega odbora Skupnosti socialnih zavodov Slovenije, Borisa Koprivnikarja (spletna stran 24ur.com: 4.8.2013), da so v letu 2012 prvič ugotovili, da so oskrbovanci domov za starejše kot razlog za odhod iz doma navedli, da ne zmorejo več plačila. Po njihovi oceni je takrat domove zapustilo skoraj 250 ljudi.

2.4. Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev

Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev - ZUPJS je uvedel enotna pravila za dodelitev štirih denarnih prejemkov: otroškega dodatka, denarne socialne pomoči, varstvenega dodatka in državne štipendije. Poleg tega pa še do osem vrst subvencij: znižano plačilo vrtca, subvencija malice za učence in dijake, subvencija kosila za učence, oprostitev plačila socialnovarstvenih storitev, prispevek k plačilu družinskega pomočnika, subvencija najemnine, pravica do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev, pravica do plačila prispevka za obvezno zdravstveno zavarovanje. Enotna vstopna točka za uveljavljanje vseh pravic so postali centri za socialno delo (v nadaljevanju CSD), ki preverjajo dohodkovno in premoženjsko stanje upravičencev.

Na sprejeti zakon so podajali pripombe tako vlagatelji, zaradi slabe seznanjenosti in počasnega izdajanja odločb, kot tudi zaposleni v CSD, zaradi premalo izobraževanj in neustrezne informacijske podpore. Na to je v svojem revizijskem poročilu, julija 2013, (Uspešnost in učinkovitost sistema odločanja o pravicah iz javnih sredstev, 2013: 75) opozorilo tudi Računsko sodišče. Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (v nadaljevanju MDDSZ) je zadalo naslednja priporočila:

- zagotoviti spremljanje učinkovitosti izdajanja odločb in pri tem vzpostaviti kontrolne mehanizme, ki bodo preprečevali zamude pri odločanju o pravicah iz javnih sredstev;
- analizirati morebitne potrebe javnih uslužbencev na centrih za SD po dodatnem znanju in veščinah in na podlagi rezultatov take analize ustrezno ravnati;
- proučiti možnosti za izboljšanje učinkovitosti informacijske podpore pri odločanju o pravicah iz javnih sredstev, predvsem pa možnosti za vzpostavitev evidenc (o potrebnih in realiziranih javnih sredstvih za vse pravice iz javnih sredstev, ki so dodeljene posamezniku v določenem obdobju, o potrebnih in realiziranih javnih sredstvih za vsako posamezno pravico in za vse pravice iz javnih sredstev v določenem obdobju ter evidenc o povezljivosti s podatki o vseh prispelih vlogah in pritožbah, evidentiranih v glavnih pisarnah);
- proučiti možnosti za odpravo ročnega posredovanja podatkov med centri za SD in lokalnimi skupnostmi;
- ob morebitni pripravi predloga za spremembe in dopolnitve sistema odločanja o pravicah iz javnih sredstev se natančno opredeliti do vprašanja, katere pravice iz

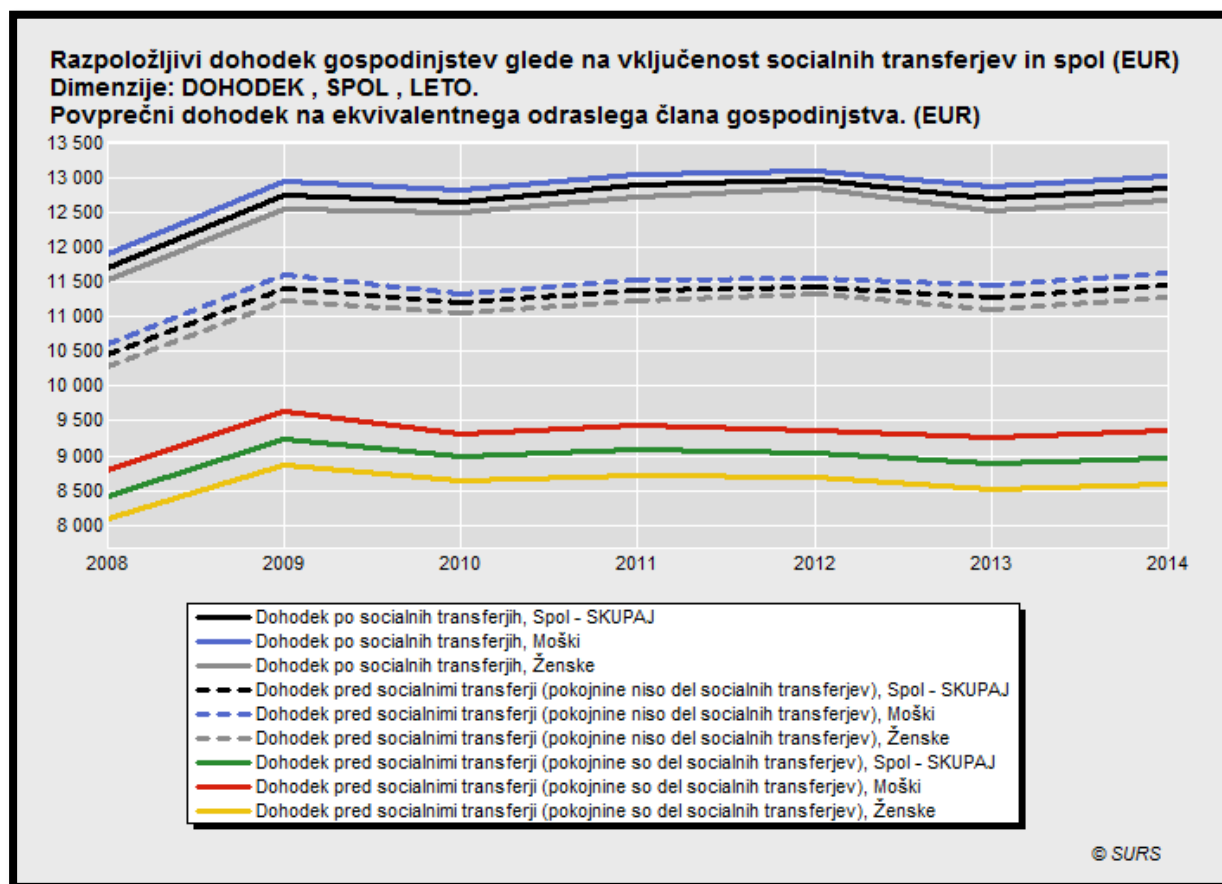
javnih sredstev so resnično namenjene zagotavljanju pomoči tistim osebam, ki so materialno ogrožene in si same ne morejo zagotoviti materialne blaginje. Pri tem naj temeljito prouči možnosti za izboljšanje učinkovitosti sistema ter zagotovitve bolj enostavnega in preglednega sistema odločanja o pravicah iz javnih sredstev.

Novembra 2013 so bili sprejeti popravki k ZUPJS. S 1.1.2014 je stopil v veljavo Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev - ZUPJS-C (Uradni list RS, št. 99/13). Spremembe, ki so bile vezane na prilagoditve informacijskega sistema pa s 1.9.2014. Popravki so bili naslednji:

- upošteval se je bolj realni materialni položaj vlagatelja, zvišal se je prag vrednosti premoženja, ki se ga ne upošteva pri pridobitvi denarne socialne pomoči;
- dedičem upravičenca ni bilo potrebno vračati celotnega zneska prejetih denarnih socialnih pomoči in varstvenih dodatkov;
- odpravljena je bila diskriminacija med upravičenci do varstvenega dodatka in upokojenci, pri uveljavljanju izredne denarne socialne pomoči;
- pogrebna in posmrtnina nista bili več univerzalni pravici, ampak vezani na upravičenost do denarne socialne pomoči ali varstvenega dodatka ali na dohodkovni položaj posameznika. (spletna stran MDDSZ.)

Iz grafa II/ 2.3 je razviden padec dohodka po socialnih transferjih, ob sprejetju nove socialne zakonodaje, leta 2012. Izstopa tudi neenakost v dohodkih med spoloma. Vidna je povezanost nizkih prejetih dohodkov v zavarovalni dobi za ženske z nizko prejeta starostno pokojnino.

Graf II/ 2.3 Razpoložljiv dohodek gospodinjstev glede na vključenost socialnih transferjev

Vir: Statistični urad RS

2.5. Zakon o socialnovarstvenih prejemkih

Zakon o socialnovarstvenih prejemkih - ZSVarPre ureja pravico do varstvenega dodatka in denarne socialne pomoči (v nadaljevanju DSP). Po tem zakonu sta pravici do varstvenega dodatka in DSP prešli med socialnovarstvene prejemke, državna pokojnina kot samostojen prejemek pa je bila ukinjena. Ob izpolnjevanju zakonskih pogojev so bili dotedanji prejemniki državne pokojnine ali varstvenega dodatka upravičeni do DSP in/ali varstvenega dodatka.

V 2. členu ZSVarPre je zapisano, da sta oba prejemka namenjena tistim posameznikom ali posameznicam, ki si materialne varnosti ne morejo zagotoviti zaradi okoliščin, na katere sami ne morejo vplivati. Z DSP naj bi se upravičencem zagotavljajo sredstva za zadovoljevanje minimalnih življenjskih potreb, v višini, ki omogoča preživetje (4. člen) ter je vezan na osnovni znesek minimalnega dohodka. Le-ta od 1.1.2016 znaša 288,81 evrov.

Upravičenci do DSP lahko prejemajo tudi nižji znesek od tega. Na to vpliva višina dohodkov, število družinskih članov, premoženje, prihranki, zagotovljene oskrbe in morebitni obstoj krivdnega razloga (spletna stran MDDSZ).

V pogovorih s starimi ljudmi vedno znova slišimo, da ne želijo biti v finančno breme svojim otrokom, ter da so stanovanja gradili z odrekanjem in namenom, da jih bodo pustili svojim najbližjim. Za oba prejemka namreč velja prepoved odtujitve in obremenitve nepremičnine. Zakon o dedovanju - ZD (Uradni list SRS, št. 15/76, 23/78, Uradni list RS, št. 13/94 - ZN, 40/94 - odl. US, 117/00 - odl. US, 67/01, 83/01 - OZ in 31/13 - odl. US) v 128. členu določa, da se dedovanje premoženja osebe, ki je uživala pomoč v skladu s predpisi o socialnem varstvu, omeji do višine vrednosti prejete pomoči, v korist RS. Ta omejitev se izvede tako, da postane del zapustnikovega premoženja, ki ustreza vrednosti prejete pomoči, lastnina Republike Slovenije, če se je pomoč financirala iz proračuna Republike Slovenije, oziroma lastnina občine, če se je pomoč financirala iz proračuna občine.

Če se dediči zavežejo povrniti vrednost dane pomoči RS ali občini, dedujejo vse zapustnikovo premoženje. V prejeto pomoč se izmed pravic, ki jih financira RS, štejejo vse oblike denarne socialne pomoči (redna in trajna) ter varstveni dodatek. Štejejo se tudi sredstva, ki jih je lokalna skupnost izplačala za doplačilo socialnovarstvenih storitev za svoje občane (institucionalno varstvo, družinski pomočnik, pomoč na domu) in občinske denarne socialne pomoči. Vlagatelj za DSP, ki je lastnik nepremičnine in je v zadnjih 24 mesecih več kot 18 krat prejel denarno socialno pomoč, je (pod pogoji, ki se nanašajo na velikost in vrednost njegove nepremičnine) upravičen do DSP le, če dovoli vpis prepovedi odtujitve (prodaje, prepisa,...) in obremenitve svoje nepremičnine v zemljiški knjigi, v korist RS, ki zagotavlja sredstva (spletna stran MDDSZ). Terjatev do zapuščine se ne uveljavlja, če je zapustnik prejel denarno socialno pomoč za 12 mesecev ali manj. Prav tako ni potrebno vračati izredne denarne socialne pomoči ter pogrebne in posmrtnine.

Kar zadeva varstveni dodatek, lahko predvidevamo, da ima večina tistih, ki prejema oziroma je doslej prejemale varstveni dodatek, tudi sorodnike, ki niso premožni. Problem odpovedi varstvenemu dodatku je pri tistih, ki so nad pragom revščine. Sklicevanje na raziskave, da imajo ljudje svoja stanovanja, zato da si zagotovijo varno starost ne velja, ko gre za to, kaj bodo pustili svojim naslednikom. Ljudje raje prikrajšajo sebe kot pa svoje

otroke (Leskošek 2012: 5). Materialna varnost je zelo pomembna in nihče ne želi biti v breme drugim. Paradoks ob tem je, da kljub rednim dohodkom ljudje živijo vedno bolj skromno, soočeni s strahom kako preživeti in v bitki z revščino.

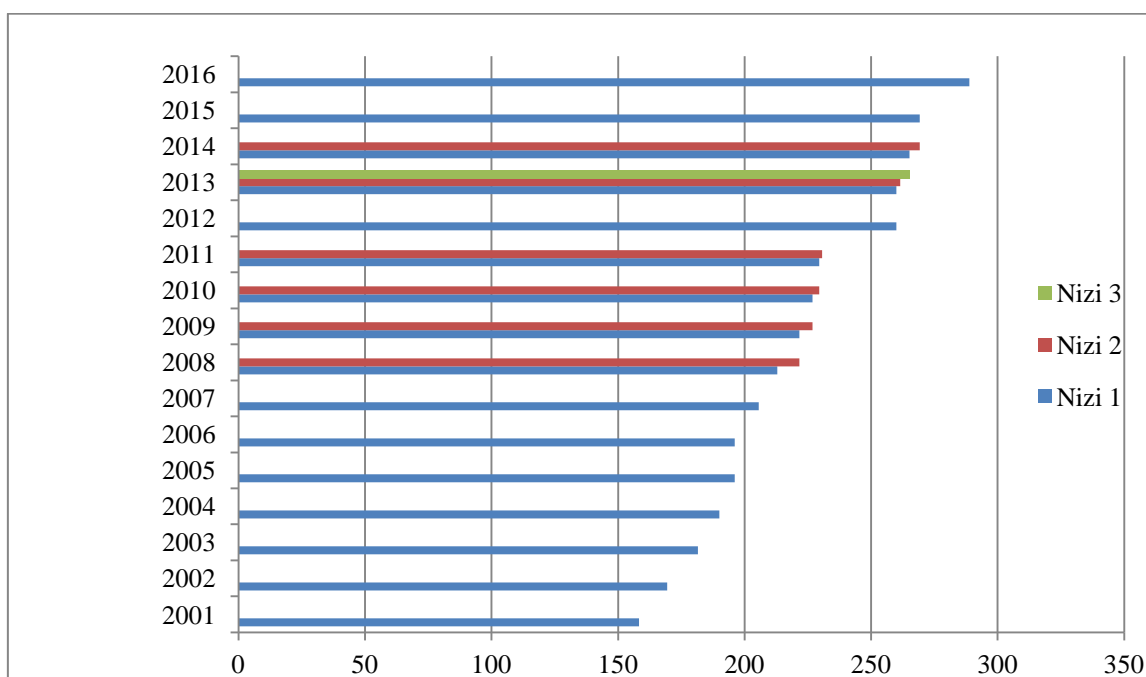
Če pogledamo za nazaj, poročila o človekovem razvoju ali poročila o preprečevanju revščine in socialne izključenosti, prepoznamo nekaj značilnih najbolj revnih skupin. To so samske matere z otroki, starejše ženske in samski ljudje. Z novo zakonodajo so starejše ženske postavili pred dilemo varstvenega dodatka (res je sicer, da bo za starejše ljudi višja denarna socialna pomoč, ta pa ne zadeva žensk, ki bodo vrnile varstveni dodatek), samske matere, ki so ena najbolj ranljivih skupin, pa so postavili pred domnevo zakonske zveze, zaradi katere bodo morale po novem dokazovati, da ne živijo v partnerski skupnosti, če bodo hotele denarno pomoč (Leskošek 2012: 5).

Tabela II/ 2.3 Stopnja tveganja revščine za starejše od 65 let v obdobju 2005-14

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stopnja tveganja revščine (% oseb)										
Moški	11,2	12,0	10,8	11,7	11,4	9,5	10,5	11,7	13,2	10,8
Ženske	26,1	24,7	24,8	27,5	25,5	27,1	27,8	25,0	25,5	21,6
Število oseb pod pragom tveganja revščine										
Moški	13000	14000	12000	14000	14000	11000	13000	14000	17000	14000
Ženske	47000	48000	44000	50000	48000	50000	50000	45000	48000	41000
STOPNJA TVEGANJA REVŠČINE je izražena kot odstotek oseb, ki živijo v gospodinjstvih z razpoložljivim ekvivalentnim dohodkom pod pragom tveganja revščine. Nekateri seštevki se zaradi zaokroževanja ne ujemajo.										

Vir: Statistični urad RS

Graf II/ 2.4 Osnovni znesek minimalnega dohodka v obdobju 2001-16

Vir: Ministrstvo za delo, družine, socialne zadeve in enake možnosti

(*opombe na:

Nizi 1- DSP velja celo leto

Nizi 2- DSP se spreminjala 2x letno, drugi znesek velja od 31.7. do 31.12

Nizi 3- DSP se spreminjala 3x letno, prvi znesek velja od 1.1. do 31.1., drugi od 1.2. do 31.7., tretji od 1.8. do 31.8.)

S 1.1.2016 se je pričela minimalna plača obračunavati v skladu s Zakonom o dopolnitvi zakona o minimalni plači - ZMinP-A (Uradni list RS, št. 92/2015). Tako se v minimalno plačo ne štejejo več dodatki za nočno delo, dodatek za delo v nedeljo, dodatek za delo na praznike in dela proste dneve. Kazalniki za določanje zneska minimalne plače so:

- rast cen življenjskih potrebščin,
- gibanje plač,
- gospodarske razmere oziroma gospodarska rast in
- gibanje zaposlenosti,
- pri čemer se minimalna plača enkrat letno uskladi najmanj z rastjo cen življenjskih potrebščin in velja za plačilo dela, opravljenega od 1. januarja tekočega leta dalje. (spletna stran MDDSZ.)

Socialnovarstveni prejemki so vezani na višino najnižjih plač v gospodarstvu in ne obratno, "višina socialnih pomoči ni prag, pod katerega ne bi smele pasti minimalne delavske plače. Funkcija osnovne socialne pomoči je, da predstavlja zadnjo varnostno

mrežo za preživetje pri tistih, ki so brez vsega in ki si sami ne morejo pomagati, ob tem da so bili vsi dotedanji izkoriščeni socialnovarstveni mehanizmi neuspešni. Prag preživetja za najrevnejši sloj prebivalstva je v Sloveniji nižji od praga preživetja, ki velja za zaposlene." Za Dragoša ne gre za naključno pomoto državnih uradnikov, ampak za načrtno erozijo osnovne funkcije socialne politike (Dragoš v Dragoš et al, 2010: 185).

V 4. odstavku 6. člena ZSVarPre piše, da prejemnik denarne socialne pomoči in varstvenega dodatka ne more biti v ugodnejšem socialnem položaju od tistega, ki si sredstva za preživetje zagotavlja z delom ali na podlagi pravic iz dela. S 1. januarjem 2015 znaša bruto znesek minimalne plače 790,93 evrov (Uradni list RS, št. 6/2015), to je 604,36 evrov neto.

Letni prag tveganja revščine za enočlansko gospodinjstvo v letu 2014 je znašal 7.146 evrov. Razpoložljivi neto dohodek oseb, ki so živele pod pragom tveganja revščine, je bil torej nižji od 596 evrov na ekvivalentno odraslo osebo na mesec (Statistični urad RS). Minimalna bruto plača za leto 2014 je znašala 789,15 evrov (bruto 603,32). Če je bil prag preživetja za zaposlene nižji od uradno določenega, to toliko bolj velja za revne in njihov postavljen prag revščine.

3. Starost

Vzrok za staranje prebivalstva ni v podaljševanju življenja, temveč v zniževanju rodnosti. Delež starih se povečuje zaradi zmanjševanja števila rojstev, kar imenujemo staranje od spodaj. Šele kasneje postane pomemben dejavnik staranja tudi umrljivost (staranje od zgoraj). Na staranje prebivalstva vplivajo tudi selitve in sicer odseljevanje, za razliko od priseljevanja, ki je praviloma vzrok za pomlajevanje (Šircelj M. v Hlebec et al, 2009: 18).

Z antropološkega vidika je človekovo življenje sestavljeno iz mladosti, srednjih let in starosti. Starost sama je razdeljena v:

- zgodnje starostno obdobje od 66. do 75. leta, ko se človek privaja na upokojensko svobodno življenje, je dokaj zdrav in trden ter živi zelo dejavno;
- srednje starostno obdobje od 76. do 85. leta, v katerem se v svojih dejavnostih prilagaja ter doživljajsko privaja na upadanje svojih moči in zdravja, naglo izgublja vrstnike, večini pa že umre zakonec;
- pozno starostno obdobje po 86. letu starosti, ko postaja kot prejemnik pomoči za mlajši dve generaciji nemi učitelj najglobljih temeljev človeškega dostojanstva, sam pa opravlja zadnje naloge v življenju. (Ramovš 2004: 725.)

Človek se stara od spočetja do smrti. Pri tem moramo v vsakem trenutku življenja, zlasti pa v tretjem življenjskem obdobju, razlikovati tri starosti:

- kronološko starost kaže rojstni datum; kronološki začetek tretjega življenjskega obdobja je danes pri 60. letih, šteje se predvsem po času upokojevanja;
- funkcionalna starost se kaže v tem, koliko človek zmore samostojno opravljati temeljna življenjska opravila in koliko je zdrav, zato zdravniki to starost navadno imenujejo biološka;
- doživljajska starost se kaže v tem, kako človek sprejema in doživlja svojo trenutno starost in vse, kar je povezano z njo. Naziv doživljajska starost je širši in globlji kakor psihična, saj psihična starost zajema le človekovo duševno dožemanje svoje starosti, doživljajska pa celoten osebni odnos do nje. (Ramovš 2004: 725.)

"Evolucijsko in razvojno gledano je staranje povezano s temeljnimi zakonitostmi družbene evolucije in razvoja ter kot tako dosežek. Najprej bi morali spremeniti pogled na staranje in videti starost v pravi luči. Kot obdobje z odprtimi možnostmi delovanja, kot obdobje

življenjske stabilnosti, duhovnih vrednot, bolj poglobljenih medosebnih odnosov in večje pozornosti do lastnih sposobnosti in nagnjenj. Namesto da nas skrbi, smo lahko srečni in ponosni na to, da se družbe starajo. To potrebuje vsaka sodobna družba tudi za preživetje." (Krajnc 2005: 10.) Staranje družbe je pridobitev, saj se s tem povečuje potrebna masa že oblikovanega, z znanjem in izkušnjami opremljenega človeškega kapitala.

Tisti delež stare populacije, ki je materialno samostojen, časovno in komunikacijsko neodvisen in te attribute priznava kot pridobitev življenja po upokojitvi, večinoma ostaja neopazen. Družbeno vrednotenje starosti temelji večinoma na kategoričnem posploševanju slabšanja funkcionalnih sposobnosti in marginaliziranju stare populacije, zanemarjena pa sta zrelost in modrost, ki sta pomembna kriterija pri ločevanju stare generacije od drugih starostnih skupin prebivalstva (Hojnik Zupanc 1997: 50).

Preživela podoba starosti je prevladujoči socialni stereotip o starih ljudeh, ne glede na stopnjo izobrazbe, starost ali poklic. Še bolj nevarno postaja, ko se ti zunanji socialni pojavi preselijo v glave starejših samih in spreminjajo njihove psihične lastnosti. Čutijo, da v svetu dela ne pomenijo več nič, v procese odločanja nimajo več vstopa, v javnosti ni več mesta zanje. Pogosto postanejo starejši takšni, kot jih želijo videti mlajši, saj le tako lahko upajo, da bodo družbeno sprejemljivi (Krajnc 2005: 9).

Spoštovanje življenjskih izkušenj in znanj starih ljudi krepi naša lastna znanja, prepričanja ter naravnost napram svetu v katerem živimo. Vrednotenje starih ljudi kot nizko produktivno družbeno skupino odraža prepričanje o vsemogočnem trgu, kateremu je vse prepuščeno, vključno s starostjo. Priča smo marketinizaciji družbe, države in posameznika. Izhajati samo iz primerjave sedanjega, še razmeroma ugodnega razmerja med delovno nesposobnim in sposobnim prebivalstvom s prihodnjim, ki bo manj ugodno, je napačno. Pozabljamo, da je v preteklosti majhna obremenjenost delovno sposobnega prebivalstva veliko prispevala h gospodarskemu in socialnemu razvoju ter sedanjemu blagostanju (izobraževanje, pridobivanje materialnih dobrin,...). Torej je imelo staranje prebivalstva pozitivne učinke (Širčelj M. v Hlebec et al, 2009: 40). Prilagajanje družbe spreminjajoči se starostni sestavi prebivalstva je nujno.

Izhodišča za preoblikovanje družbene marginalizacije starih ljudi v družbeno integracijo so naslednja (Hojnik Zupanc 1997: 50):

- izobrazbena raven stare populacije se nenehno viša;
- individualna odgovornost za življenje zahteva večjo individualno seznanjenost s starostnimi spremembami in aktivno pripravo nanje, prav tako pa tudi seznanjenost političnih akterjev in upravnih struktur v podjetjih s pomenom zaposlovanja starejših delavcev;
- spremenjeni odnosi med generacijami vplivajo na drugačno vlogo sorodstvenih vezi.

Ustvarjanje družbeno - ekonomskih razmer z namenom izkoriščanja potencialov starih ljudi v njihovo lastno dobrobit in v korist družbe, bi moral biti izziv vsakomur izmed nas. Po projekcijah prebivalstva Slovenije (Statistični urad RS, Projekcija prebivalstva za Slovenijo 2010 - 60) se bo v naslednjih 50. letih pomembno spremenila starostna sestava.

In sicer:

- Σ leta 2010 so starejši od 65 ali več let predstavljali 16,5 % prebivalstva;
- Σ leta 2060 bo v isti starostni skupini skoraj vsak tretji prebivalec RS;
- Σ delež otrok, mlajših od 15 let, se bo dobrih 10 let še nekoliko zviševal, nato pa bo začel upadati;
- Σ leta 2060 bo od 100 delovno sposobnih prebivalcev (starih od 15 do 64 let) odvisnih skoraj 58 starejših in 25 otrok.

Tabela II/ 3.1 Prebivalstvo Slovenije po projekcijah prebivalstva EUROPOP2010, 2010-2060

	Število prebivalcev	Prebivalci, stari 0-14 let (%) ¹⁾	Prebivalci, stari 15-64 let (%) ¹⁾	Prebivalci, stari 65 let ali več (%) ¹⁾	Prebivalci, stari 80 let ali več (%)	Koeficient starostne odvisnosti starejših (%) ²⁾
2010	2.046.976	14,0	69,4	16,5	3,9	23,8
2015	2.106.182	14,7	67,8	17,5	4,7	25,8
2020	2.142.217	15,2	65,0	19,8	5,2	30,4
2025	2.154.934	14,7	63,3	22,0	5,7	34,8
2030	2.154.609	13,7	62,2	24,2	6,3	38,8
2035	2.148.629	12,9	61,0	26,1	7,9	42,7
2040	2.141.070	12,9	59,6	27,5	9,2	46,1
2045	2.131.661	13,4	57,4	29,2	10,2	50,8
2050	2.114.985	13,9	55,5	30,6	10,9	55,0
2055	2.089.905	13,9	54,5	31,5	11,6	57,8
2060	2.057.964	13,7	54,8	31,6	12,7	57,6

1) Zaradi zaokroževanja vsota deležev prebivalcev po velikih starostnih skupinah ni vedno enaka 100,0 %.

2) Razmerje med številom starejših (65 let ali več) in številom delovno sposobnih (15 do 64 let) prebivalcev, pomnoženo s 100. Koeficient starostne odvisnosti starejših pove, koliko starejših je odvisnih od 100 delovno sposobnih prebivalcev.

Vir: Statistični urad RS

Ob zavestno skrb za ohranjanje in krepitev zdravja ter materialno preskrbljenost moramo v starosti postaviti tudi skrb za višje človekove razsežnosti:

- Zavestno skrb za ohranjanje in krepitev človekove svobode in samostojnosti v odločanju ter njegovo osebno odgovornost za odločitve.
- Zavestno skrb za ohranjanje in krepitev medčloveških odnosov, predvsem z nekaj najbližjimi svojci ali prijatelji.
- Zavestno skrb za učenje in ustvarjalnost v skladu s sposobnostmi, razmerami in zdravjem.
- Zavestno skrb, da se človek na starost zaveda vrednosti in smisla preteklosti, sedanjosti in prihodnosti svojega življenja. (Ramovš 2003: 48-49.)

Biti človek pomeni dajati in sprejemati, ponujati in jemati. V tem si mladost, odraslost in starost podajajo roke. Zato tudi splošne človekove potrebe (Satir 1995: 278) niso vezane na starost, temveč so prisotne v vsakem človekovem obdobju:

- človek mora biti ljubljen, biti mora opažen, prepoznan in spoštovan, da bo čutil dotik dobesedno in v prenesenem pomenu;
- človek mora nekaj pomeniti in imeti namen;
- človek potrebuje spodbudo in željo po učenju;
- človek mora imeti zadovoljujoče intimne odnose z drugimi ljudmi;
- človek potrebuje zabavo in zdrav humor;
- človek mora čutiti ekonomsko varnost;
- človek potrebuje duševno in telesno zdravje;
- človek mora nekomu pripadati;
- človek mora biti del neke skupine prijateljev ali kolegov;
- človek mora biti v stiku s svojo življenjsko silo, vero in božanskim izvorom v sebi.

3.1. Socialna gerontologija

Socialna gerontologija se ukvarja z družbenim odzivom na demografske spremembe in vplivom teh odzivov na populacijo starih ljudi. Kako vpliva družbena struktura na populacijo starih ljudi, zlasti na njihovo osebno izkušnjo s staranjem in narobe (Mali 2008: 44).

Dannefer v Štebe (2014: 51) piše, da raznovrstnost staranja, ki se v starosti izrazi kot raznolikost med enako starimi posamezniki znotraj ene starostne kohorte, ni zgolj posledica osebnostnih različnosti in na teh osnovanih izbirah posameznikov, temveč je tudi rezultat družbenih struktur, kot so institucije izobraževanja, trga dela, zdravstva. Isto velja tudi pri vprašanju družbene neenakosti. Pristopi, ki teoretizirajo družbene vidike staranja v navezavi na družbeno teorijo razkrivajo, da tisti pristopi, ki niso občutljivi za družbena vprašanja pravičnosti, podpirajo družbeni starizem. Termin *starizem (ageism)* je leta 1968 iznašel Robert Butler in pomeni diskriminiranje starih ljudi na račun ne starih, torej starostna razmerja kot eno izmed razmerij moči v industrializiranih kapitalističnih družbah (Štebe 2014: 51).

Ekonomska varnost starih ljudi ne pomeni le ustvarjati podobo o pomoči potrebnih posameznikom, temveč izhajati iz njihovih potreb, zmožnosti in sposobnosti za samostojno življenje (Mali 2008: 55).

V sodobni socialni gerontologiji prevladuje ideja o delitvi življenja na različna življenjska obdobja, pri tem pa je potrebno upoštevati življenjske izkušnje starih ljudi, da bi lahko razumeli njihove življenjske razmere (Mali 2008: 47-48). Družbene strukture naj bi bile neprilagojene spremembam populacije in posameznikovega življenja. Zato se perspektiva starostne stratifikacije ukvarja s tremi glavnimi problemi:

- gibanjem starostnih kohort skozi zgodovino;
- asinhronijo med strukturnimi in individualnimi spremembami skozi zgodovino;
- medsebojno odvisnostjo med starostnimi kohortami in socialno strukturo. (Mali 2008: 47-48.)

Teorija socialne izmenjave oblikuje koncept medgeneracijske pomoči, z upoštevanjem izkušenj, znanj in modrosti starih ljudi. Opozarja na razlike v poziciji moči in na različne stopnje moči med generacijami (Mali 2008: 48).

Feministična gerontologija daje prednost spolu, kot pomembnemu dejavniku za življenje v družbi, kot tudi doživljanju staranja in starosti v zadnjem obdobju življenja. (Mali 2008: 48). Opozarja, da je družinska pomoč dolžnost, ki je spolno pogojena, povezana z gospodinjskimi deli in neplačanim delom.

Kritična gerontološka teorija opozarja, da se je potrebno zadnjega obdobja življenjskega poteka posameznikov lotevati z več vprašanji: poleg vprašanj zdravja in bolezni, strahu pred onemoglostjo, pogosto izraženimi potrebami po finančni in zdravstveni varnosti, še z vprašanji humanistične sociologije, kot so človekovi interesi ter pomen in smisel življenja. Države blaginje so iz predpostavke, da so stari ljudje zaradi telesnega in duševnega slabljenja upravičeni do javnih sredstev sistema socialne varnosti (sočutni starizem), prešle na predpostavko, da vedno večje število starih ljudi ogroža družbeni razvoj, v smislu ekonomskega in tehnološkega napredka, saj so kot družbena skupina neproduktivni ter imajo večje potrebe po negi in zdravstvenih storitvah kot ostale starostne skupine prebivalstva (konfliktni starizem) (Štebe 2014: 61).

Kritična gerontološka teorija poskuša ustvariti pozitiven model staranja, s poudarjanjem pozitivnih lastnosti, kot je raznolikost izkušenj v starosti (Mali 2008: 48). Kritična struja je tako danes v vlogi zagovornika starih ljudi, s pojasnjevanjem vloge in vpliva strukturnih sprememb znotraj sistema blaginje ter opozarjanjem na njihove posledice za izkušnjo

starosti oz. se na ta način postavlja v vlogo nadzornika moderne države blaginje. S tem ščiti pravice do ekonomske in zdravstvene varnosti starih ljudi, ki jim jih je država blaginje dodelila sredi 20. stoletja. Za razliko od glavnega toka, ki starim ljudem ponuja vedno nove načine, kako se s pomočjo novih dognanj biomedicine in potrošniških praks *ne starati* (Štebe 2014: 64).

Svojevrsten prispevek kritične gerontološke teorije ponuja Katz. Z drugačnim, kritičnim diskurzom opozori, da gerontologija poleg kritične vsebine potrebuje predvsem samorefleksijo. Ustvarjanje gerontološkega znanja omogoča raziskovanje pogojev, subjektov in njegovih omejitev. Za razliko od medicine, ki raziskuje starost v starem telesu, je gerontologija razvila nov pogled na staro telo. Staro telo je tako objekt raziskovanja, obremenjen z neznankami, ki jih je potrebno še raziskati (Mali 2008: 49).

3.2. Sodobni pristop k obravnavi problema demografskega staranja

Vprašanje kakovosti življenja v starosti postaja vedno bolj aktualno, zaradi vedno daljše življenjske dobe in vedno večjega števila starejših. Kakovostno staranje in kakovostna starost sta pomembna na več ravneh: za starajočega se ali starega človeka, za njegove najbližje družinske člane (partnerja, otroke, vnuke), za širšo okolico (prijatelje in sosede), za lokalno skupnost in seveda za družbo kot celoto (Hlebec et al. 2010: 5).

Na demografsko rast in staranje prebivalstva vplivajo tri komponente: rodnost, umrljivost (življenjska doba) in selitve. Prebivalstvo se stara zaradi podaljševanja življenjske dobe in zmanjševanja rodnosti, pri čemer ne moremo prezreti pomembne vloge, ki jo lahko odigrajo migracije, katerih ocenjevanje pa je zelo nevhvaležno početje. Staranje prebivalstva je univerzalen družbeni fenomen, tako da govorimo že o dolgoživi družbi. Porajata ga dva dejavnika: zviševanje pričakovane življenjske dobe in zniževanje rodnosti, ki je v večini evropskih držav pod ravnjo, ki zagotavlja obnavljanje generacij (Širok 2011: 37-38). "Staranje prebivalstva postavlja družbene akterje na različnih ravneh njihovega organiziranja pred številne nasprotujoče si izzive. Prvič, družba kot celota se sooča s pritiskom na državno blagajno in počasnejšo rastjo gospodarstva. Drugič, ob zmanjšanju rasti delovne sile bodo delodajalci vse težje našli primerne delavce, soočili se bodo tudi s potrebo spreminjanja obstoječih pogledov, praks in ravnanja s starejšimi delavci. In tretjič, na ravni posameznika je lahko staranje prebivalstva povezano s tveganjem poslabšanja finančnega položaja." (Širok 2011: 19.)

Problem demografskega staranja in iskanje rešitev zanj lahko predstavimo z dvema sodobnima pristopoma (Mandič, Filipovič Hrast 2011: 8):

1. Prvi demografsko staranje umešča v okvir novih družbenih tveganj. Bonoli "nova družbena tveganja definira kot nove situacije, v katerih posameznik izkusi primanjkljaj blaginje, zaradi sprememb v zadnjih treh ali štirih desetletjih. Zadevajo zlasti destabilizacijo družinskih struktur zaradi množičnega vstopa žensk na trg dela, nestabilnost na trgih dela in destandardizacijo dela ter s tem povezano višjo stopnjo revščine v nekaterih družbenih skupinah." Težave pri usklajevanju dela in družinskega življenja, situacijo enostarševskih gospodinjstev, situacijo tistih, ki imajo odvisnega starejšega

sorodnika, situacijo, ko ima posameznik neprimerne ali zastarele delovne kvalifikacije, neprimerno socialno zavarovanje.

Kitschel in Rehm kot tveganja navajata še nezmožnost za zaposlitev zaradi bolezni ali starosti in izgubo zaslužka zaradi demografske reprodukcije. Morel pa kot novo družbeno tveganje izpostavlja staranje in specifično dolgotrajno oskrbo starejših. Meni, da se zaradi staranja, spremenjenih modelov družinskega življenja, vrednot in stališč do neformalne nege ter zaradi višje udeležbe žensk na trgu dela, pod vprašaj postavlja primernost sedanjih sistemov blaginje in na novo odpirajo vprašanja odgovornosti za oskrbo odvisnega starejšega prebivalstva (Mandič, Filipovič Hrast 2011: 8).

Za reševanje teh novih družbenih tveganj pa je po mnenju teh avtorjev potrebna nova, *postindustrijska država blaginje*, saj jim država blaginje s svojimi klasičnimi politikami in programi ni kos. Razliko med staro in novo, postindustrijsko državo blaginje, Huber in Stephens (v Mandič, Filipovič Hrast 2011: 9) predstavita takole: "*Stara država blaginje je osnovana predvsem za denarne transferje, ki pokrivajo tveganje izgube zaslužka zaradi starosti, brezposelnosti, bolezni in invalidnosti. Tipični uporabnik stare države blaginje je bil kvalificirani proizvodni delavec – moški – hranilec družine, ki je zavarovana prek njega. Za novo, postindustrijsko državo blaginje, pa so ključnega pomena storitve, ki povečujejo posameznikovo zmožnost za zaslužek. Poleg podpore pri izobraževanju in poklicnem usposabljanju je tu še socializacija odgovornosti za nego odvisnih članov družine, kar posamezniku omogoča kombiniranje plačane zaposlitve in družinskih obveznosti. Nova država blaginje nima več tipičnega uporabnika, ampak so to različni uporabniki v različnih fazah življenjskega cikla: otroci zaposlenih staršev, adolescenti na usposabljanju, odrasli na prekvalifikaciji, zaposleni starši z majhnimi otroki ali pa starejši ljudje, potrebni oskrbe.*"

2. Drugi demografsko staranje umešča v *režim blaginje*, s poudarkom na procesu defamilializacije (Esping-Andersen v Mandič, Filipovič Hrast 2011: 10). "Tveganja lahko ponotranji družina, lahko so prepuščena trgu, lahko pa jih sprejme država blaginje. Če tveganje prevzame država, je zadovoljevanje potreb defamilializirano (izvzeto iz družine) in dekomodificirano (izvzeto iz trga). Defamilializiran režim blaginje je tisti, ki teži k temu, da bi gospodinjstva razbremenil skrbi za blaginjo in oskrbo njegovih članov ter zmanjšal odvisnost posameznikove blaginje od družine. Defamilializacija izraža stopnjo,

do katere je taka odgovornost družine zmanjšana in prenesena bodisi na državo blaginje bodisi na trg. Na drugi strani pa je familialistični režim, ki največ obveznosti za blaginjo pripisuje gospodinjstvom oz. družini. Familialistične javne politike izhajajo iz predpostavke, da je gospodinjstvo najbolj odgovorno za blaginjo članov in to predpostavko nadalje utrjujejo. Esping-Andersen pri tem izpostavlja vpliv katoliškega socialnega nauka in načela subsidiarnosti, ki poseganje javnih politik omejuje samo na tiste situacije, ko družina, kot prva odgovorna, odpove."

Oskrba šibkih članov družine, še posebej ranljivih starejših, pa je zelo poseben element blaginje. Družina vse bolj odpoveduje zaradi zaposlenosti žensk, enakopravna delitev bremen z moškimi pa ni verjetna. Poleg tega se zaradi demografskega staranja krči tudi tradicionalno družinski rezervoar oskrbovalcev – hčera. Komercialni domovi za starejše, ki jih lahko ponudi trg, pa so za večino ljudi enostavno nevzdržno dragi. Vztrajanje pri familialističnih politikah bi ta manko blaginje le še krepilo. Pri dvojni odpovedi, tj. družine in trga, vidi edino logično alternativo v državi blaginje, toda ta pri družinskih storitvah v večini držav ohranja le marginalno vlogo. V zgodnji fazi modernih družb je država blaginje povsod temeljila na familializmu, ki je družinske storitve pač prepuščal družini. (Mandič, Filipovič Hrast 2011: 10.)

Današnji stari ljudje nas opozarjajo, da pojmovanje starih ljudi kot izrazito homogene skupine ljudi, za katero velja, da so bolni, depresivni, odvisni od drugih, revni in potrebujejo institucionalno pomoč, ne ustreza več. Današnja generacija starih ljudi narekuje spremembe v razumevanju starosti, kot enega od sestavnih delov našega življenja. Pred tovrstne spremembe pa so postavljeni tudi politiki, pri snovanju socialne politike in oblikovanju programov pomoči za stare ljudi (Sunko et al. 2010: 19).

3.3. Usmeritve Slovenije in EU za področje varstva starih ljudi

Leta 2005 je Komisija Evropskih skupnosti izdala Zeleno knjigo *Odziv na demografske spremembe: nova solidarnost med generacijami*. V njej je zapisala, da mora Evropa zaradi demografskih sprememb izpolniti tri prednostne naloge: spodbuditi demografsko rast, zagotoviti ravnovesje med generacijami pri razdelitvi časa skozi vse življenje, delitvi

koristi od rasti ter pri financiranju starostnih pokojnin in zdravstvene oskrbe in tretjič, najti nove prehode med starostnimi obdobji (Zelena knjiga, 2005: 9).

Ob tem je pomenljivo, da so marca, leta 2000, ob začetku izvajanja lizbonske strategije, s katero naj bi Evropska unija postala najbolj konkurenčno gospodarstvo na svetu, voditelji držav priznali, da gospodarska rast sama po sebi ni dovolj za boj proti revščini ali socialni izključenosti. Zavezali so se k boljšemu sodelovanju na tem področju, s pomočjo odprte metode usklajevanja. Naslednica lizbonske strategije je strategija Evropa 2020, sprejeta leta 2010. Novi strateški načrt EU prvič navaja jasn cilj osnovanja svojega *socialnega* stebra in to je, da bi se število ljudi, ki so izpostavljeni revščini, do leta 2020 zmanjšalo za 20 milijonov, ter da bi dosegli 75 odstotno zaposlenost oseb v starostni skupini 20 - 64 let. Novi skupni cilj na področju boja proti revščini in socialni izključenosti pa je zmanjšati število evropskih državljanov, ki živijo pod nacionalno mejo revščine, za 25 odstotkov in iz revščine rešiti več kot 20 milijonov ljudi. Evropski parlament je v resoluciji, z dne 11. Marca 2015, pozval parlament k reformam, ki bi razširile potencial za rast, s poudarkom na ustvarjanju delovnih mest za dolgoročno brezposelne osebe, starejše državljane in druge skupine, ki jih je kriza še posebej prizadela. Vprašanja, povezana z zaposlovanjem in socialnimi vidiki, bi morala biti enakovredna makroekonomskim vprašanjem (spletna stran Evropskega parlamenta).

EU hkrati z govorjenjem o solidarnosti med generacijami, zmanjšanju socialnih razlik in revščini, govori tudi o gospodarski rasti. Poraja se nasprotje med tem kaj EU hoče in čemu sledi. Neenakost potemtakem ni odločitev posameznika, temveč odraz trenutnih podprtih politik.

Trije koncepti aktivnega staranja (Šlebinger, Pučnik, Bradač 2006: 75) podpirajo različne kompetence starih ljudi:

- produktivna OECD-ja, opredeljuje aktivno staranje kot sposobnost ljudi, da kljub staranju živijo plodno življenje v družbi in gospodarstvu;
- vseživljenjska WHO-ja, poudarja vseživljenjski pristop k aktivnemu staranju, kjer je to proces optimiranja priložnosti za zdravje, sodelovanje in varnost, zato da se omogoči kakovost življenja v času;
- EU, ki temelji na t. i. novi paradigmi v politiki staranja in se usmerja na posledice staranja prebivalstva na področjih zaposlovanja, socialne varnosti, zdravja in

socialnih pravic, pri tem pa podaja strategijo za učinkovit odziv na ekonomske politike.

Kakovost družbe in medgeneracijskega sožitja v njej sta odvisna od tega, kako ima prebivalstvo razviti dve osnovni socialni sposobnosti: osebno samostojnost in medčloveško sodelovanje. Izražata se v delovanju dveh osnovnih socialnih imunskih vzgibov: osebne in skupinske samopomoči pri zadovoljevanju potreb in reševanju težav ter osebne in družbeno organizirane solidarnosti – v tem, koliko posamezniki in skupine sodoživljajo potrebe ali težave drugega in drugih ter koliko in kako smiselno sodelujejo pri njihovi zadovoljitvi ali rešitvi (Ramovš v Dimovski, Penger 2007: 54).

V Sloveniji sta bila v letu 2006 sprejeta dva pomembna dokumenta, ki sta temeljila na dokumentih EU: *Strategija varstva starejših do leta 2010 - solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva* (spletna stran MDDSZ) ter *Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006-2010* (ReNPSV06–10, Uradni list RS, št. 39/2006). Medtem ko je Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva predvidevala obseg in način izvajanja nalog po zakonu, socialnih storitev in dopolnilnih programov, je Strategija varstva starejših vključevala vsa področja družbenega življenja in s tem vsa ministrstva. Leta 2009 je bilo sprejeto *Poročilo o realizaciji nalog Strategije varstva starejših, sprejete za obdobje 2006 do 2010 in Akcijski načrt nalog pristojnih ministrstev do izteka Strategije varstva starejših do leta 2010* ter leta 2013 *Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2013–2020* (ReNPSV13–20, Uradni list RS, št. 39/2013).

V ReNPSV13–20 so za cilj zapisali izboljšanje kvalitete življenja posameznikov in družin ter hkrati doseganje družbene povezanosti in socialne vključenosti prebivalstva. Preko socialnega varstva naj bi se usklajevale vse politike, ki vplivajo na socialni položaj ljudi, za to pa je potrebno njihovo povezovanje in enotno delovanje.

V ReNPSV13–20 je prav tako zapisano, da je problematika starejših močnejše izpostavljena, zaradi spremenjenih demografskih razmer v socialnem in zdravstvenem sistemu. Pri starejših osebah je zaradi nizkih prihodkov visoka stopnja tveganja revščine ter slabe socialne vključenosti. Najranjlivejše so samske starejše osebe in med njimi ženske (skoraj vsaka druga ženska, stara nad 65 let, ki živi sama, ima razpoložljive dohodke pod

nacionalno mejo tveganja revščine). Po drugi strani pa se z naraščanjem starejše populacije povečujejo potrebe po storitvah dolgotrajne oskrbe in drugih starejšim prilagojenih storitvah, ki tem omogočajo oziroma lajšajo vsakodnevno življenje in vključevanje v okolje (ReNPSV13–20: 4669). Ob tem se poraja vprašanje, v kolikšni meri omenjena Resolucija izhaja iz obstoječe socialne države in ni le skupek črk na papirju.

Država (beri politične elite na oblasti, ne glede na njihovo politično provenienco) se v zadnjih desetletjih trudi, da bi [socialno državo] prikazala kot motnjo v sistemu, ki ljudi navaja na odvisnost, jih moralno spridi in preprečuje trgu, da bi zagotovil gospodarsko rast, ki bojda rabi večji blaginji za vse. (Leskošek 2013: 7.)

3.4. Revščina

Študije na področju teorije revščine vse pogosteje izhajajo iz konfliktnih teorij. Razlog za nenehen obstoj revščine je v nezmožnosti družbe, da bi pravično razdelila svoje vire. Torej za revščino naj ne bi bili odgovorni tisti, ki jo trpijo (Haralambos, Holborn 1999: 168). Razlogi, zakaj družba ne uspe izkoreniniti revščine, so različni:

- je posledica neuspehov državne blaginje;
- revnim primanjkuje moči in imajo šibek pogajalski položaj, kar jih postavlja v slabši položaj na trgu delovne sile;
- povezana je s širšimi strukturnimi silami v družbi, predvsem s stratifikacijo;
- za marksiste je naravna in neizogibna posledica kapitalizma; za zmago nad revščino je potrebna popolna transformacija družbe.

Absolutna revščina je pomanjkanje osnovnih dobrin in storitev, ki so nujno potrebne za zadovoljitev minimalnih potreb, kot so hrana, obleka, stanovanje, oz. za preživetje. Delež tistih, ki živijo pod mejo pomanjkanja ugotovimo tako, da določimo temeljne ali minimalne potrebe družbe v določenem obdobju. Tako imenovano košarico dobrin ovrednotimo s cenami in dobimo prag revščine, ki določa, katera oseba je revna. Ta prag lahko definiramo tudi z enačbo (Graffikin, Morrisrey 1992: 34):

$$Y = (1+h) p x$$

Y- dohodek, ki je potreben, da oseba živi v normalnih življenjskih razmerah

h- delež dohodka, ki je namenjen zadovoljevanju ne - nujnih potreb

p- cene nujnih dobrin in storitev

x- košarica nujnih dobrin in storitev

Relativna revščina je definirana kot življenjska raven, ki je pod tisto, ki jo ima večina prebivalstva v določeni državi oz. kot stanje relativnega pomanjkanja. Meja za relativno revščino je navadno višja kot za absolutno, ker je bila oblikovana za čas gospodarske rasti in s tem upadanja absolutne revščine. Bolj kot dejansko revščino kaže neenakost znotraj posamezne družbe. (Room 2001: 39.)

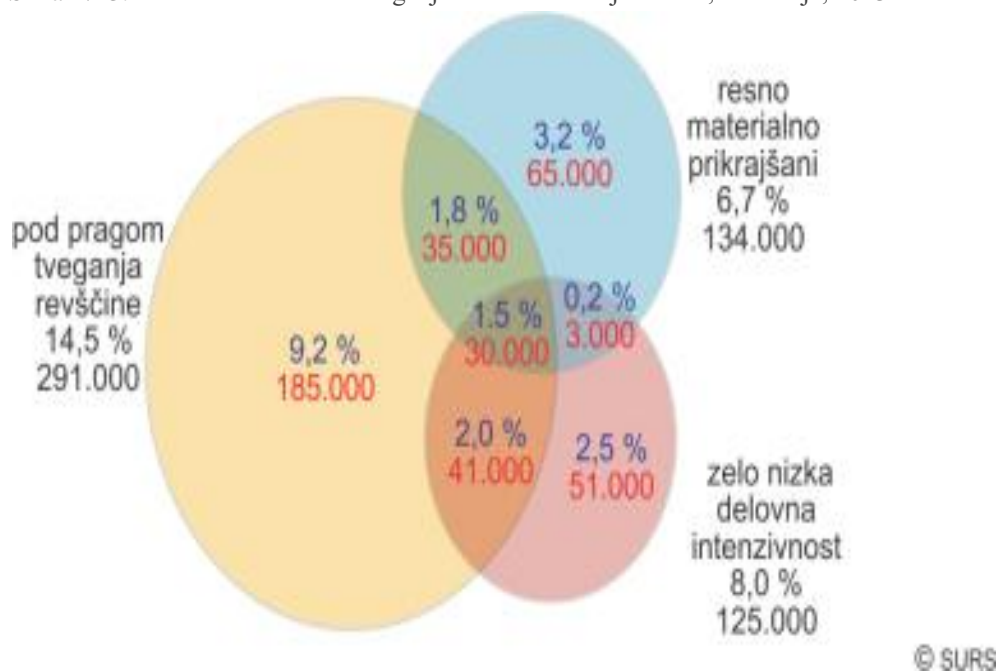
Po vstopu nekdanjih socialističnih držav v Evropsko unijo so primerjave stopenj tveganja relativne revščine v starih in novih državah članicah pokazale očitno neustreznost kazalnikov, vezanih na prag tveganja relativne revščine. Zaradi tega, ker je v novih državah članicah dohodkovna neenakost manjša, so v marsikateri državi ugodnejši tudi kazalniki relativne revščine, kljub očitnemu nižjemu življenjskemu standardu prebivalstva. Zato v zadnjih letih pridobiva na pomenu raziskovanje nedenarne revščine (različnih vidikov materialne deprivacije) in multiple deprivacije (obsega nizek dohodek, deprivacijo v življenjskem stilu in subjektivno zaznano revščino) (Russell, Whelan 2004 v Stropnik 2010: 4). Subjektivna revščina je odraz lastnega počutja in percepcije anketiranih oseb in ni nujno posledica objektivnih okoliščin, v katerih živijo. Anketiranci pri tem ocenjujejo ekonomski položaj svojih gospodinjstev, na primer to, kako gospodinjstva shajajo s svojimi prihodki.

Po podatkih Statističnega urada je bilo v Sloveniji, 1. januarja 2014, 536.896 upokojencev. Med neaktivnimi prebivalci, starimi 15 let in več, so predstavljali skoraj dve tretjini oz. 64 odstotkov. Delež prebivalcev, starejših od 65 let, tako znaša 17,9 odstotka, naproti 16,4 v letu 2009 (spletna stran Statističnega urada RS).

Za leto 2013 je bila stopnja tveganja revščine v Sloveniji 14,5 - odstotna. To pomeni, da je v Sloveniji živelo pod pragom tveganja revščine 14,5 % ali približno 291.000 oseb. "Relativna stopnja tveganja revščine je le odraz porazdelitve razpoložljivega dohodka med gospodinjstvi, zato jo dopolnjujemo s kazalnikom resne materialne prikrajšanosti in nizke delovne intenzivnosti gospodinjstva. Kombinacija vseh treh kazalnikov je stopnja tveganja

socialne izključenosti. V letu 2013 je znašala 20,4 %, to je za 0,8 odstotne točke več kot prejšnje leto. Če v dohodek ne bi šteli socialnih transferjev (družinskih in socialnih prejemkov), bi stopnja tveganja revščine znašala 25,3 %, če bi od dohodka odšteli še pokojnine, bi se še dodatno zvišala, in sicer na 42,3 %. Stopnja tveganja revščine pred socialnimi transferji se je glede na leto prej zvišala za 0,1 odstotne točke. To ob višji stopnji tveganja revščine pomeni, da je bil vpliv socialnih transferjev na zniževanje stopnje tveganja revščine manjši kot v prejšnjem letu." (Statistični urad RS za leto 2013.)

Slika II/ 3.1 Osebe z visokim tveganjem socialne izključenosti, Slovenija, 2013

Vir: Statistični urad RS

Revščina ima vedno neko družbeno funkcijo, ki je večplastna. Tisti, ki so revni, so opomintistim, ki še niso, v smislu, da si ljudje rečejo, saj ne živim tako slabo, če nekdo živi slabše kot jaz. Iz tega se lahko potem razvije ideologija, da se moraš truditi, da ne bi bil reven. Če je veliko revnih, ti seveda predstavljajo veliko armado rezervne delovne sile, ki je pripravljena sprejeti vsako delo, pod vsakimi pogoji. To še posebej velja, če država ne zagotavlja socialne zaščite (Leskošek 2014: 34). Evropska unija se je zavezala, da bo do leta 2020 zmanjšala število revnih in socialno izključenih za dvajset milijonov, a to na žalost pomeni le, da ima slabo vest, ko uvaja konkretne politike, ki so v nasprotju s tem ciljem (Leskošek 2014: 35).

Ni več univerzalnega prepoznanja, da je revščina strukturni problem, ki se ga mora država lotiti s svojimi politikami zbiranja in distribuiranja denarja. Socialna država se je seveda razvila tudi zaradi tega, ker je zagotavljala socialni mir, ki je bil potreben, da se kapitalizem obdrži, a temelj socialne države sta načeli enakosti in socialne pravičnosti, ki sta bili včasih visoko vrednoteni. Države so naredile zelo veliko, da bi omogočile ljudem dostojno življenje. Zdaj revščina ni več pojmovana kot strukturni problem, zoper katerega mora država posredovati, ampak je individualni problem, zoper katerega se človek bori sam (Leskošek 2014: 35).

Revščina ogroža v večjem obsegu ženske kot moške, posebej ženske po 64. letu (26 % pod pragom tveganja revščine). Med vsemi osebami, ki so v letu 2013 živele pod pragom tveganja revščine, je bilo največ, 30 %, upokojencev (Statistični urad RS).

Tabela II/ 3.2 Osebe z najvišjimi stopnjami tveganja revščine, Slovenija, 2013

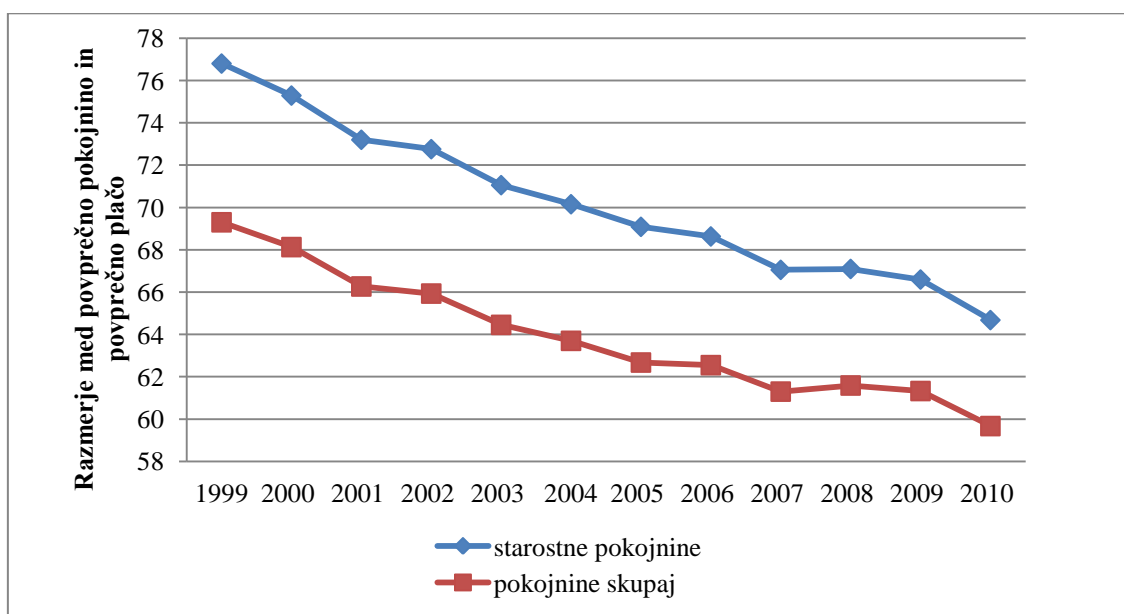
	2012	2013
	% oseb pod pragom tveganja revščine	
Glede na delovno intenzivnost gospodinjstva		
gospodinjstva brez delovno aktivnih članov, z vzdrževanimi otroki	70,1	75,2
gospodinjstva brez delovno aktivnih članov, brez vzdrževanih otrok	29,1	29,1
gospodinjstva z manj kot polovico delovno aktivnih odraslih članov, z vzdrževanimi otroki	35,3	45,5
Glede na tip gospodinjstva		
enočlanska gospodinjstva	36,7	32,8
enostarševska gospodinjstva	25,8	30,1
pari s tremi ali več otroki	15,9	17,3
Glede na najpogostejši status aktivnosti v letu pred anketiranjem		
brezposelne osebe	46,9	46,2
upokojene ženske	20,4	20,7
druge neaktivne ženske	18,2	19,7
Glede na starost in spol		
ženske, starejše od 64 let	25,0	25,5
Glede na stanovanjsko razmerje gospodinjstva		
najemniki stanovanj	33,3	34,3

Vir: Statistični urad RS

Zelo grob indikator relativnega dohodkovnega položaja upokojencev je razmerje med povprečno pokojnino in povprečno plačo. Ta indikator lahko da pravilen trend dohodkovnega položaja (boljšanje, slabšanje) le ob pogoju, da se socialno - ekonomska struktura prebivalstva ne spreminja. V kolikor se le-ta spreminja (npr. da se povečuje delež nezaposlenih ipd.), pa se analitska vrednost tega indikatorja bistveno zmanjša (Kump, Stanovnik 2011: 9).

Iz grafa II/ 3.1 je razvidno, da je od leta 1999 opazen trend zniževanja razmerja med povprečno starostno pokojnino in povprečno neto plačo, kar je posledica učinkovanja pokojninskega zakona ZPIZ-1 (Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, Uradni list RS, št. 109/06), ki postopno zmanjšuje pokojninske osnove in odmerne odstotke. Leta 1999 je povprečna starostna pokojnina dosegla 76,8 % povprečne neto plače, leta 2010 pa le 64,7 % povprečne neto plače. V letu 2010 se je razmerje med povprečnimi pokojninami in neto plačami znižalo bolj izrazito, saj se pokojnine s plačami niso uskladile po sistemskem zakonu, temveč po določbah interventnega zakona. Tako so z manj ugodnim usklajevanjem pokojnin tudi upokojenci prevzeli nase del bremena gospodarske in finančne krize. Leta 2009 je povprečna starostna pokojnina znašala 66,6 % povprečne neto plače, leta 2010 pa le še 64,7 %. (Kump, Stanovnik 2011: 9-10.)

Graf II/ 3.1 Razmerje med povprečnimi pokojninami in povprečnimi neto plačami v Sloveniji, 2000–2010

Vir: Socialno-ekonomski položaj upokojencev in starejšega prebivalstva v Sloveniji

3.5. Institucionalno varstvo

V 10. členu Zakona o socialnem varstvu - ZSV (Uradni list RS, št. 3/07 – uradno prečiščeno besedilo, 23/07 – popr., 41/07 – popr., 61/10 – ZSVarPre, 62/10 – ZUPJS in 57/12) je zapisano, da so socialnovarstvene storitve namenjene preprečevanju socialnih stisk in težav (socialna preventiva) ter obsegajo aktivnosti in pomoč za samopomoč posamezniku, družini in skupinam prebivalstva. Storitve, namenjene odpravljanju socialnih

stisk in težav, so: prva socialna pomoč, osebna pomoč, pomoč družini, institucionalno varstvo, vodenje in varstvo ter zaposlitev pod posebnimi pogoji in pomoč delavcem v podjetjih, zavodih ter pri drugih delodajalcih.

Pravilnik o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev (Uradni list RS, št. 45/2010) opredeljuje institucionalno varstvo kot obliko obravnave v zavodu, drugi družini ali drugi organizirani obliki, ki upravičencem nadomešča, dopolnjuje ali zagotavlja funkcijo doma ali lastne družine. V skladu s tem pravilnikom obsega osnovno oskrbo in socialno oskrbo ter zdravstveno varstvo po predpisih s področja zdravstvenega varstva. Sestavljena je iz osnovne in socialne oskrbe. Osnovna zajema:

- bivanje, ki se organizira v opremljenih in vzdrževanih sobah, z ustrezno uravnavano temperaturo; sobe so eno - ali dvoposteljne, za odrasle osebe in starejše od 65 let; bivanje zajema tudi čiščenje bivalnih prostorov in pranje, čiščenje ter vzdrževanje oblačil ter osebnega in skupnega perila;
- organiziranje prehrane;
- tehnično oskrbo;
- prevoz.

Socialna oskrba je strokovno vodena dejavnost, namenjena izvajanju vsebin socialne preventive, terapije in vodenja upravičencev. Vključuje izvajanje:

- nalog varstva, ki pomeni nudenje pomoči pri vzdrževanju osebne higiene in izvajanju dnevnih aktivnosti (vstajanju, oblačenju, premikanju, hoji, komunikaciji in pri orientaciji);
- posebnih oblik varstva, ki so namenjene ohranjanju in razvoju samostojnosti, razvoju socialnih odnosov, delovni okupaciji, korekciji in terapiji motenj, aktivnemu preživljanju prostega časa ter reševanju osebnih in socialnih stisk;
- vzgoje in priprave na življenje za otroke in mladostnike;
- nalog vodenja, ki obsega oblikovanje, izvajanje in spremljanje individualnih programov, kontaktiranje in sodelovanje s posameznikom ter svojci, sodelovanje z drugimi institucijami in strokovnimi sodelavci ter organizacijo prostočasnih dejavnosti. (8. člen Pravilnika o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev.)

Po prvem odstavku 16. člena ZSV opravljajo DSO institucionalno varstvo starejših ter pomoč posamezniku in družini na domu. S spremenjenimi pričakovanji starih ljudi do življenja v institucijah so se vsekakor in najbolj intenzivno soočili prav DSO, ki že vrsto let uspešno dokazujejo, da domovi niso več hiralnice, kamor bi stari ljudje hodili umirat, temveč prostor za bivanje in ustvarjalno življenje v jeseni življenja (Sunko et al. 2010: 19).

Vloga, ki jo imajo domovi v skupnosti, je z vidika zagotavljanja oskrbe za starejše specifična za slovensko okolje in je med strokovnjaki, v medijskih prezentacijah in načrtovanju ali spreminjanju socialne politike premalo poudarjena, pogosto celo spregledana. Vendar neupravičeno. Uvrščanje domov zgolj v okvir institucionalnega varstva je neustrezno. Domovi so v resnici centri za zagotavljanje celostne oskrbe starih ljudi in v njih sta zdravstvena in socialna stroka oblikovali model medsebojnega delovanja, ki temelji na sodelovanju in dopolnjevanju. (Mali v Hlebec, Mali 2013: 33.)

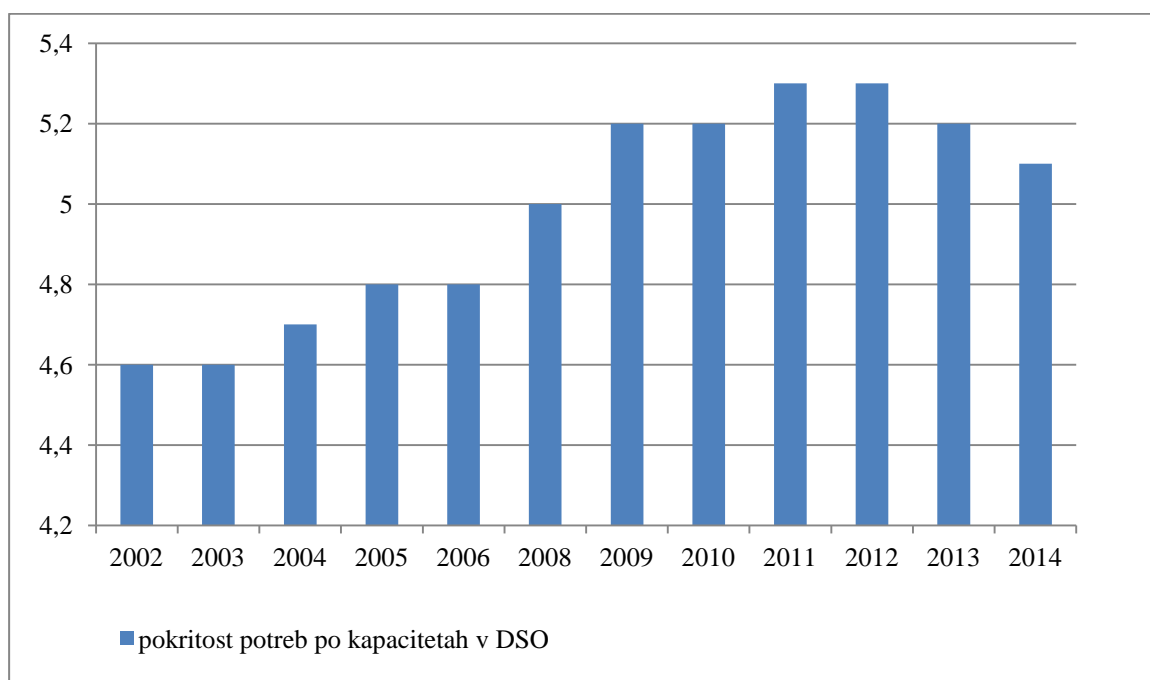
Po osamosvojitvi so se na račun pluralizacije sistema socialnega varstva poleg javnega pričeli uvajati še drugi socialnopolitični sektorji. In sicer nevladni, privatni in neformalni (Leskošek 1998: 189). Tako se je mreža institucionalnega varstva širila iz javnih na zasebne izvajalce in koncesionarje. Država blaginje se je preusmerila v korporativistični tip države blaginje in s tem je bila osnovna odgovornost za zagotavljanje socialne varnosti prenesena z države na posameznika, za kar naj bi država zagotavljala ustrezne možnosti (Hvalič Touzery v Hlebec et al, 2009: 118).

Z razdelitvijo socialnega varstva na več sektorjev si je država prizadevala za pluralnost oblik pomoči starejšim ljudem, vendar pa je to le delno uresničila. Med javnim in zasebnim sektorjem ni večjih vsebinskih razlik. Zasebni domovi izvajajo enake storitve in programe kot javni domovi, po enakih predpisih, za opravljanje te dejavnosti pa potrebujejo koncesijo MDDSZ. ZSV je utemeljil razvoj pluralnega sistema socialnega varstva in omogočil vstop zasebne sfere na področje institucionalnega varstva. Na povečane potrebe starejše populacije po pomoči, se je začelo povečevati institucionalne zmogljivosti (Hlebec, Mali 2013: 30, 32).

V Programu razvoja varstva starejših oseb na področju socialnega varstva v Sloveniji do leta 2005, sprejetim 1997, je bilo zapisano, da bi se moralo v obravnavanem obdobju zagotoviti še 3800 dodatnih mest za starejše. Od tega 1500 na podlagi razpisa koncesije in

800 pri zasebnikih (1997: 24-25). Takratni cilj je bil 4,5 odstotna vključenost starejših od 65 let v institucionalno varstvo. Leta 2011 je ta delež znašal približno 5 % oziroma 17.000 oseb (Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2013–2020, Uradni list RS, št. 39/2013: 4674).

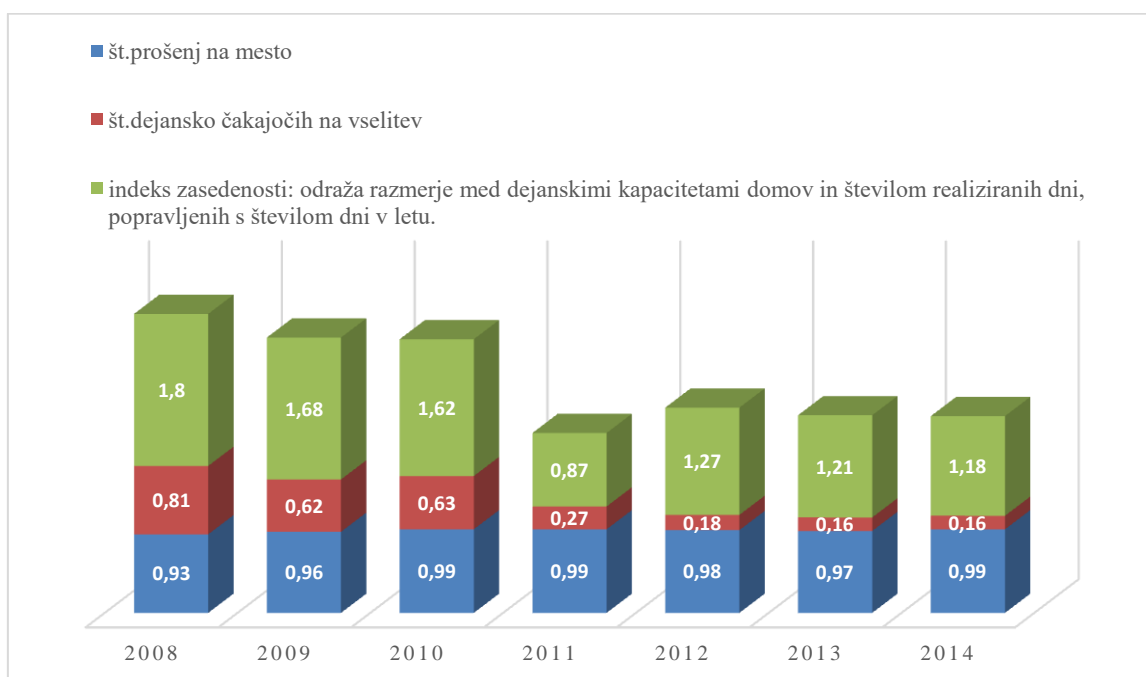
Graf II/ 3.2 Pokritost potreb po kapacitetah v DSO v obdobju 2002-14

Vir: Skupnost socialnih zavodov Slovenije, Poudarki iz analiz 2014

Po letu 2011 se je pokritost potreb po kapacitetah začela zmanjševati. Kljub staranju prebivalstva se je zmanjšalo tudi število dejansko čakajočih na mesto v DSO. Iz grafa II/ 3.3 je razvidno, da se je od leta 2008 do 2014 zmanjševalo število prošelj in dejansko število aktualnih prošelj. Posebej očiten je bil padec v letu 2011, ko so se pojavile prve resne težave z zasedenostjo kapacitet (Skupnost socialnih zavodov Slovenije, Poudarki iz analiz 2014: 5).

Graf II/ 3.3 Število prošenj, dejansko čakajočih na vselitev in indeks zasedenosti v obdobju 2008-14

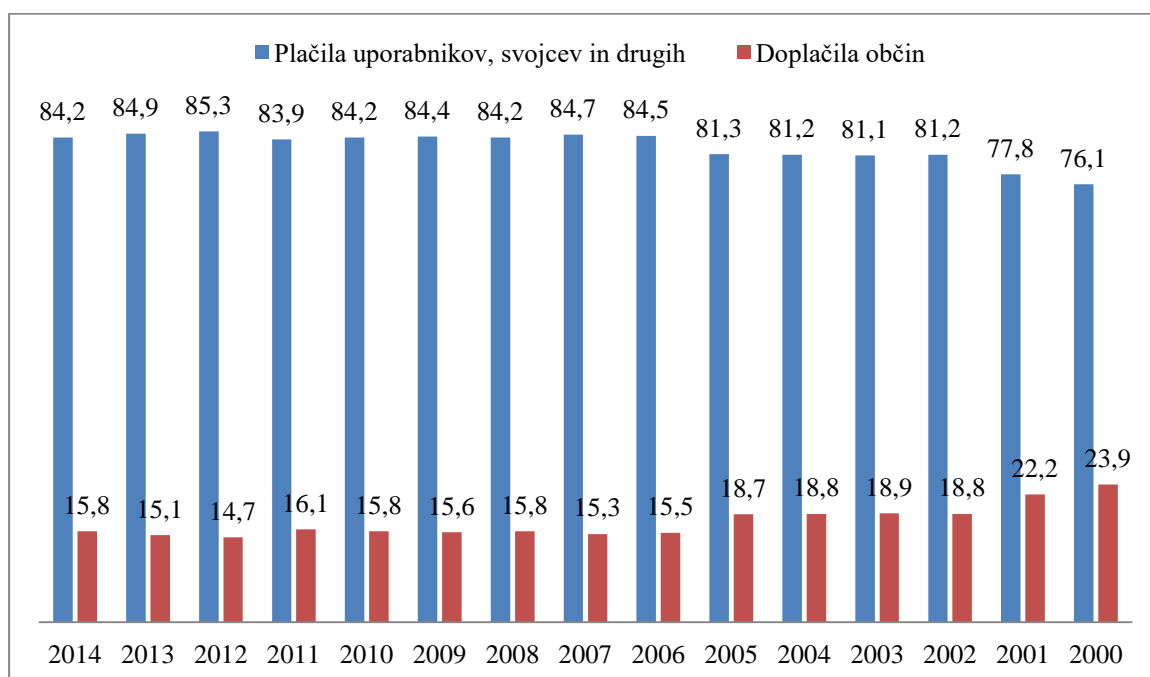

Vir: Skupnost socialnih zavodov Slovenije, Poudarki iz analiz 2014

Uporabniki DSO postajajo vedno bolj zahtevni, tako kot uporabniki socialnih storitev kot v zdravstvenem smislu. Večino oskrbnih stroškov pokrijejo iz zasebnih virov, zato si želijo kvalitetne individualne obravnave. Vpogled v strukturo uporabnikov po razlogih za sprejetje v dom kaže na najvišji delež uporabnikov, ki so bili sprejeti zaradi bolezni, pri čemer narašča delež takih s hujšimi duševnimi obolenji, posledično pa se delež zdravih uporabnikov z leti niža (Skupnost socialnih zavodov Slovenije, Poudarki iz analiz 2014: 5-6).

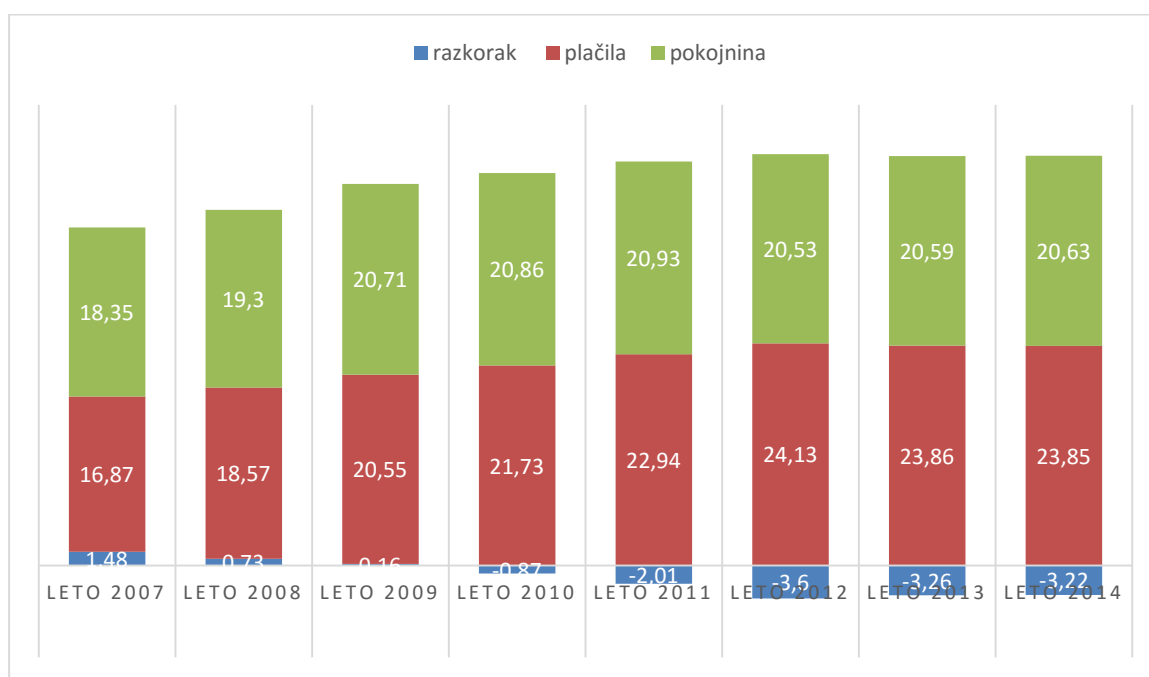
Delež plačil neposredno iz zasebnih virov je naraščal vse do konca leta 2012, medtem ko so se doplačila občinskih proračunov v istem obdobju zmanjševala. Z letom 2013 se je trend plačil nekoliko obrnil in udeležba občin se je pri plačilu začela povečevati. "Dolgoročen trend kaže na usmeritev sistema, da se bo vedno večji del bremena financiranja prenašal na zasebnika in ne obratno, na dodatne javne ali solidarnostne zavarovalniške vire, za financiranje dolgotrajne oskrbe. V celotni strukturi prihodkov predstavljajo javni (občinski) proračuni samo 16,3 % oskrbnin, kar predstavlja približno 9,7 % celotnega prihodka izvajalcev institucionalnega varstva." (Skupnost socialnih zavodov Slovenije, Poudarki iz analiz 2014: 9.)

Graf II/ 3.4 Plačilna obremenjenost uporabnikov v trendu 2000-14, v %

Vir: Skupnost socialnih zavodov Slovenije, Poudarki iz analiz 2014

Graf II/ 3.5 Trend razkoraka med dnevnim plačilom (uporabnikov, svojcev in drugih v EUR) institucionalnega varstva, njihovo povprečno bruto pokojnino na dan v EUR in razkorak med pokojnino na dan in plačilom

Vir: Skupnost socialnih zavodov Slovenije 2015: 10

Tudi sicer "primerjava stroškov institucionalnega varstva s prihodki uporabnikov pokaže, da se je dejanska plačilna sposobnost starejših za institucionalno varstvo zmanjševala tako

v letih konjunktura, najbolj strmo pa je padla po letu 2010, ko prvič povprečna starostna pokojnina ni več zadoščala za povprečne stroške institucionalnega varstva." (Skupnost socialnih zavodov Slovenije 2015: 10.) Kupna moč starejših se v primerjavi s ceno institucionalnega varstva slabša.

3.5.1. Oprostitev plačila socialnovarstvenih storitev

ZSV in Uredba o merilih za določanje oprostitev pri plačilih socialnovarstvenih storitev (Uradni list RS, št. 110/04, 124/04, 114/06 – ZUTPG, 62/10 – ZUPJS, 99/13 – ZUPJS-C in 42/15) opredeljujeta postopke, upravičence ter njihove obveznosti pri uveljavljanju oprostitve plačila socialnovarstvenih storitev v institucionalnem varstvu.

V 100. členu ZSV je zapisano, da Vlada RS predpiše merila, po katerih se za upravičence in druge zavezanca delno ali v celoti določajo oprostitev pri plačilu storitev. Na zahtevo upravičenca do socialnovarstvene storitve, o delni ali celotni oprostitvi plačila storitve odloči CSD. CSD lahko upravičencu oziroma zavezancu določi višjo oprostitev, kot bi jo določil po merilih iz tretjega odstavka tega člena, če upravičenec storitev nujno potrebuje in bi prišlo do ogrožanja njegovega zdravja ali življenja, če mu storitev ne bi bila omogočena, če to narekujejo posebne socialne razmere ali iz drugih pomembnih razlogov v korist upravičenca oziroma zavezanca. V primeru vložitve zahteve za oprostitev plačila storitve CSD o oprostitvi plačila in določitvi prispevka upravičenca in zavezanca oziroma občine k plačilu oziroma doplačilu storitve odloči za obdobje od dneva začetka izvajanja storitve dalje, v primeru sprememb med izvajanjem storitve pa s prvim dnem naslednjega meseca po dnevu nastanka spremembe. (ZSV, 100. člen.)

Uredba o merilih za določanje oprostitev pri plačilih socialnovarstvenih storitev določa (spletna stran MDDSZ):

- mejo socialne varnosti - kot znesek, ki mora upravičencu in njegovim družinskim članom ostati za preživljanje po plačilu prispevka za opravljeno storitev;
- plačilno sposobnost - kot znesek, do katerega je upravičenec oziroma zavezanec sposoben plačati oziroma prispevati k plačilu storitve;
- prispevek k plačilu - kot znesek, ki ga je plačilno sposoben upravičenec oziroma zavezanec dolžan plačati izvajalcu storitve, na podlagi predloženega računa;

- oprostitev plačila storitve - kot znesek, ki ga upravičenec oziroma zavezanec, glede na svojo plačilno sposobnost po merilih uredbe, ne more in ni dolžan plačati.

Oprostitev upravičenca se določi kot razlika med vrednostjo storitve in njegovim prispevkom, oprostitev zavezanca pa kot razlika med višino oprostitve upravičenca in prispevkom zavezanca. Če prispevek upravičenca in zavezanca oziroma zavezancev ne zadostuje za pokritje oskrbnih stroškov, razliko med vrednostjo storitve in prispevki upravičenca in zavezancev doplača občina oziroma RS, glede na v zakonu navedene pogoje.

Vlagatelj se ob oddaji Vloge upravičenca za uveljavljanje pravice do oprostitve plačila socialnovarstvenih storitev v institucionalnem varstvu (dostopna med obrazci za uveljavljanje pravic na spletni strani MDDSZ) na krajevno pristojnem CSD, podpiše pod naslednje izjave:

- Upravičenec(-ka) izjavljam: da so vsi podatki, ki sem jih navedel(-la) v vlogi, resnični, točni in popolni in za svojo izjavo prevzemam vso materialno in kazensko odgovornost.
- Upravičenec(-ka) vloge za oprostitev plačila storitve institucionalnega varstva izjavljam: da sem seznanjen(-a) z določbo 100.b člena Zakona o socialnem varstvu, ki določa, da če je uporabnik storitve, ki uveljavlja oprostitev plačila storitve institucionalnega varstva, lastnik(-ca) nepremičnine, se mu(ji) z odločbo o oprostitvi plačila prepove odtujiti in obremeniti nepremičnino, katere lastnik(-ca) je, v korist občine, ki zanj(-o) financira varstvo.
- Upravičenec(-ka) izjavljam: da sem seznanjen(-a) s 128. členom Zakona o dedovanju, ki določa, da se dedovanje premoženja osebe, ki je uživala pomoč v skladu s predpisi o socialnem varstvu, omeji do višine vrednosti prejete pomoči; ta omejitev se izvede tako, da postane del zapustnikovega(-činega) premoženja, ki ustreza vrednosti prejete pomoči, lastnina občine, če se je pomoč financirala iz proračuna občine, oziroma lastnina Republike Slovenije, če se je pomoč financirala iz proračuna Republike Slovenije. Dediči dedujejo vse zapustnikovo premoženje, če se ti obvežejo povrniti vrednost dane pomoči občini oziroma Republiki Sloveniji. Seznanjen(-a) sem tudi, da se v prejeto pomoč šteje tudi oprostitev plačila socialnovarstvenih storitev.

Ob zapisanih izjavah se lahko vprašamo, kateri upravičenci do oprostitev so pripravljene bremeniti družinski proračun po svoji smrti, v kolikor so lastniki nepremičnin.

Na račun pluralizacije socialnega varstva na področju institucionalne oskrbe starejših ljudi so večinoma gradili zasebne domove, kjer pa je oskrba dražja. Hkrati z načelom večje teritorialne razpršenosti so se zmanjševale geografske razdalje in obenem večale finančne ovire pri dostopu do institucionalne oskrbe (Hlebec, Mali 2013: 38).

3.5.2. Socialno delo s starimi ljudmi

Človek naj bi imel v življenju dva doma. Dom svojega otroštva in dom, v katerem si je ustvaril družino. Vendar se prav pogosto zgodi, da si bo v starosti moral poiskati še tretjega - dom za starejše občane. Starostnik se mora v obdobju vselitve sprijazniti z vsemi stranmi novega okolja. Bolj se mora sam prilagajati *domu*, kot se *dom* prilagaja njemu. Sprejemanje novih pravil in ustvarjanje novih navad pa je izredno težaven proces za vsakogar izmed nas, toliko bolj v visoki starosti. Stari ljudje so lahko osamljeni, večinoma živijo v gospodinjstvih z dvema oseba ali sami, z odhodom v dom za starejše občane pa pričnejo živeti celo s tujimi ljudmi. Odhod v dom pomeni prav gotovo enega hujših stresov v življenju starega človeka. Pešanje človekovih moči in napačno gledanje na stare ljudi v današnji družbi samo še povečuje rast tegob starih ljudi.

Socialni delavec je sopotnik starega človeka od njegovega prvega stika z institucijo (pred prihodom v DSO), popelje ga v institucionalno življenje in ga spremlja v času njegovega bivanja. Med prvo in zaključno fazo je faza bivanja stanovalca v domu, ki je od posameznika do posameznika različno dolga, intenzivna, kompleksna in zahtevna (Mali 2010: 4). Danes to zaključno fazo ne predstavlja le smrt, temveč tudi izselitve.

Socialni delavci v DSO se pogosto sami zaskrbljeno sprašujemo, kakšne spremembe prinašajo v njihovo delovno področje spremembe, ki jih napovedujejo strateški dokumenti na področju varstva starejših, spremembe zakonodaje socialnega varstva, uvajanja dolgotrajne oskrbe, kot tudi širšega družbenega sprejemanja starosti in odnosa do starejših ljudi. Vprašanja, dileme, skrbi in pomisleki so dober kazalec, da socialnim delavcem ni vseeno za prehojeno pot, ki so jo skovali in utrjevali v dolgih desetletjih oblikovanja stroke socialnega dela v domovih (Mali 2010: 2).

Izhodiščna ideja socialnega dela je, da človek (oseba) rabi drugega, družbeno in naravno okolje (kontekst) in tudi obratno, da družba rabi osebo in da *drugi* rabi sočloveka. Ko ljudje s svojimi težavami prihajajo v različne institucije, se strokovnjaki praviloma najprej osredotočijo na posamezne sestavine (detajle) procesa. Za socialno delo je pomembno, da poskušamo ohranjati preglednost nad vsemi področji. Ravno s tem, ko socialna delavka razvija opis, v katerem so jasne razlike nivojev, se postopoma porajajo nove ideje, o možnih načinih reševanja problemov. (Stritih, Možina 1998: 43.)

Z opredelitvijo modela socialnega dela v socialno usmerjenem domu nismo definirali le posebnega področja socialnega dela s starimi ljudmi. Posegli smo tudi na področje institucionalnega varstva, ki temelji na kategoriziranju starega prebivalstva. Socialno delo v socialno usmerjenih domovih deluje proti kategoriziranju in stigmatiziranju starih ljudi. Stanovalce vključuje v procese institucionalnega življenja kot enakovredne partnerje in tako omogoča premike v delovanju institucije v smeri večje prilagojenosti posamezniku. (Mali 2010: 6.)

Osnovni pogoj, da življenje in sožitje v ustanovah, kakršni so veliki domovi za stare, potekata v mejah človeškega je to, da ima zaposleno osebje zadostno razvite socialne zmožnosti za delo z ljudmi in za ljudi. To so zlasti čut, srce za sočloveka, vživljanje vanj, razumno in socialno organizirana samokontrola lastnega vedenja in ravnanja. (Ramovš, 1992: 54.)

Sama sem tekom izobraževanja in dela spoznala, da je pomembno, kako človek doživlja svojo starost in kako jo sprejema ter kakšen odnos do starih in starosti ima naša družba. Tudi stari ljudje lahko živijo zelo kvalitetno in so polni energije, če le sprejmejo svojo starost kot nekaj vsakdanjega in jih dejanja ljudi okoli njih vsakokrat ne spominjajo na to, da so za v staro šaro. Pogoj za to pa je, da so se pripravljali na lastno starost, jo sprejeli kot del svojega življenja in prišli do spoznanja, da se iz lastne starosti lahko tudi kaj naučijo.

Socialne delavke in socialni delavci imamo pri svojem delu ves čas opravka z življenjskimi zgodbami ljudi, ki jih poslušamo, zapisujemo, interpretiramo, pripovedujemo in prenašamo naprej. Poklicni položaj nam omogoča, da v življenja ljudi praviloma tudi neposredno posegamo in bistveno vplivamo na potek njihove zgodbe. To je vsekakor privilegirana vloga. Daje nam veliko moči in zdi se, da jo lahko uporabimo tako v smeri opolnomočenja

strank, ki so nam hotele ali morale zaupati svoje zgodbe, kot tudi narobe, v smeri povečanja premoči profesije nad ljudmi. (Urek, 2001: 119.)

V procesu pomoči socialni delavec uporablja sodobne metode in tehnike dela in upošteva temeljne koncepte sodobnega dela, ki so pomembni pri delu s starimi ljudmi in to so:

- Partnerstvo; v partnerskem odnosu uporabnik in socialni delavec skupaj razvijata medsebojno zaupanje, kooperativen odnos v smislu udejanjanja načela dejavnega sodelovanja, pri čemer strokovnjak dosledno upošteva pravice uporabnika in mu pomaga pri njihovem uveljavljanju.
- Krepitev moči; pomeni zagotavljanje potrebnih sredstev in možnosti za uporabnike, pri tem pa iščemo tiste vire, ki uporabnikom pomagajo dobiti večji vpliv nad svojim življenjem in izboljšati možnosti za sodelovanje.
- Zagovorništvo; pomeni zavzemanje za pravice posameznikov ali skupnosti, bodisi z neposredno intervencijo bodisi s krepitvijo moči. Stari ljudje pogosto zaradi sprememb socialnih vlog izgubijo svojo moč in vpliv na lastno življenje.
- Skupnostna skrb; je kolektivno zasnovana, njen cilj pa je povečanje kakovosti življenja v skupnosti, ustvarjanje raznih vrst in fleksibilnih mrež pomoči.
- Skupine za samopomoč; so prostovoljne skupine, katerih člani so neprofesionalci, ki imajo iste potrebe ali probleme in se srečujejo daljše obdobje, da bi si dajali oporo, izmenjavali informacije o dejavnostih in virih, ki so se pokazali za koristne pri reševanju problema.
- Antidiskriminacijska praksa; usmerjena je proti predsodkom, negativnemu odnosu in neustrezni obravnavi ljudi. (Milošević Arnold 1999.)

Z delom, ki temelji na potrebah ljudi, imamo socialni delavci, med ostalimi strokami zastopanimi v domovih, največ znanja in izkušenj, saj naše strokovno ravnanje temelji na uporabniški perspektivi, ki v ospredje postavlja uporabnika, v tem primeru stanovalca, kot partnerja v procesu pomoči. (Mali 2010: 6.)

Nina Mešl (2008: 11) v svojem delu o vlogi teorije v procesih pomoči v socialnem delu piše o tem, da nam teorija pomaga pri pojasnjevanju in napovedovanju pojavov. In sicer naj bi nam pomagala, da prepoznamo vzorce, odnose in pomembne spremenljivke, kar pomaga pri vnašanju reda v kompleksnost sodobne prakse. V praksi naj bi med drugim

iskali odgovore na dve vprašanji: Kaj se bo zgodilo, če v tej situaciji nič ne naredim? Kaj se bo zgodilo, če se odzovem na določen način?

Teorija nam tudi pomaga, da prenašamo znanje iz ene situacije v drugo, pomaga nam, da spoznamo podobnosti in razlike v svojih praktičnih izkušnjah. Teorija socialnemu delavcu priskrbi tudi neke vrste gotovost. Seveda zaradi narave socialnega dela negotovosti ne moremo popolnoma preseči. (Mešl 2008: 11.)

V svoji magistrski nalogi želim odgovoriti na zgornji dve vprašanji. Zato da bi iz prakse pridobljena znanja, ki izhajajo iz človeške izkušnje, postala okvir za razvoj take socialne politike, ki podpira procese pomoči.

III. Raziskovalni del

1. Opredelitev raziskovalnega problema

Kot socialna delavka sem v vsakodnevnih pogovorih in stikih z uporabniki ter njihovimi najbližjimi, priča strahovom, veselju, izgubam, pomirjenosti, upanju, ponosu, spoštovanju in trpljenju. Ob spreminjanju socialnovarstvene zakonodaje, leta 2012, pa sem bila prvič priča jezi in temu kar so sami poimenovali *jemanje dostojanstva*. Pričela sem se spraševati, v kolikšni meri finančna preskrbljenost vpliva na odločitev o nadaljnem bivanju v institucionalnem varstvu. Številni so imeli, za leto ali več vnaprej, do evra natančno izračunane mesečne izdatke, ki so si jih lahko privoščili ob obstoječih prihodkih. Verjeli so v solidarnost in pomoč države. Do-plačniki oskrbnih stroškov se sicer s podpisom zavežejo k plačevanju le-teh, ob tem pa ničesar ne vemo o zgodbah v ozadju; o finančnem odtegotvanju in materialni prikrajšanosti na eni ali drugi strani.

Raziskovano področje magistrske naloge so tisti stari ljudje, ki si ne morejo več privoščiti bivanja v DSO oz. ostajajo in iščejo rešitve za omilitev svojih finančnih stisk ter strokovni delavci v socialnih službah DSO, ki jih ob tem spremljamo.

Zaposlena sem v Centru za starejše občane Lucija (v nadaljevanju Center), ki je zasebna družba s koncesijo za izvajanje dejavnosti institucionalnega varstva starejših oseb. Gradnja objekta je bila zaključena oktobra 2008 in decembra istega leta je Center začel z izvajanjem svoje dejavnosti. Zgradba je v neposredni bližini morja ter turistično - poslovnega središča Lucije. Vsi prostori so nadstandardni, opremljeni s sodobnim pohištvo, televizijo, telefonom in internetom (Šavle Reščič et al. 2011: 3-4).

V Centru izvajamo institucionalno varstvo starejših, za kar smo od MDDSZ pridobili koncesijo za 164 mest. Imamo dovoljenje za delo za opravljanje dnevnega varstva, pomoči na domu, socialnega servisa ter dovoljenje za opravljanje dejavnosti institucionalnega varstva v oskrbovanih stanovanjih (Poslovník kakovosti Centra za starejše občane Lucija).

Iz poslanstva in vizije Centra izhaja njegova poslovna politika, ki je opredeljena z naslednjimi cilji:

- zagotavljanje obsega in vrste storitev v skladu z namenom ustanovitve Centra;

- zagotavljanje storitev s potrebami, željami in pričakovanji uporabnikov;
- preusmerjanje metod dela iz asistence uporabnikom v podporo za samostojno izvajanje aktivnosti;
- zagotavljanje kakovosti v celotni organizaciji;
- zagotavljanje strokovnega razvoja in rasti zaposlenih;
- poslovanje po ekonomskih načelih, ki bodo usklajena s finančnim planom.

Izvajanje poslovne politike vključuje tudi zagotavljanje kakovosti v delovanju celotnega Centra, ki je bila dosežena z uvedbo sistema vodenja kakovosti po standardu ISO 9001:2008. (Šavle Reščič et al. 2011: 7.)

V razgovorih z bodočimi uporabniki, še pred odprtjem Centra, ki so samostojno vodili tako svoja gospodinjstva kot sami skrbeli zase, je bila močno prisotna želja po bivanju prav v tem Centru. Zanj jim je DSO, ki je vpet v urbano središče, v neposredni bližini njihovih domov in nudi storitve socialne oskrbe ter zdravstvenega varstva, predstavljal varnost ob ohranjanju lastne avtonomnosti in dostojanstva. Kot bo razvidno v nadaljevanju naloge, se je v obdobju od vselitve prvih uporabnikov do izvedbe ankete (2008-14) marsikaj spremenilo.

2. Metodologija

2.1. Vrsta raziskave, model raziskave in spremenljivke

Izhajala sem iz lastne prakse in delovnih izkušenj, zato sem za potrebe kvantitativnega raziskovanja sestavila dva nestandardizirana anketna vprašalnika. Uporabila sem kavzalno neeksperimentalno metodo.

Zastavila sem si naslednja raziskovalna vprašanja:

- Ali materialna prikrajšanost vpliva na kvaliteto življenja starih ljudi v DSO?
- Ali morajo stari ljudje sklepati finančne kompromise, v kolikor ostajajo v DSO?
- Kaj so po mnenju uporabnikov institucionalnega varstva razlogi za nastali položaj in katere ovire se jim zdijo nepremostljive?

Določila sem **enote analize** - uporabnike Centra ter **lastnosti**, ki sem jih opazovala - izselitev iz DSO zaradi finančnih razlogov, vrsta plačnika, plačilna disciplina, izpad dohodka. Opredelila sem hipotezo in jo preverila z analizo součinkovanja ene odvisne in treh neodvisnih spremenljivk.

Splošna hipoteza:

Iz DSO se izseljujejo uporabniki zaradi finančnih razlogov.

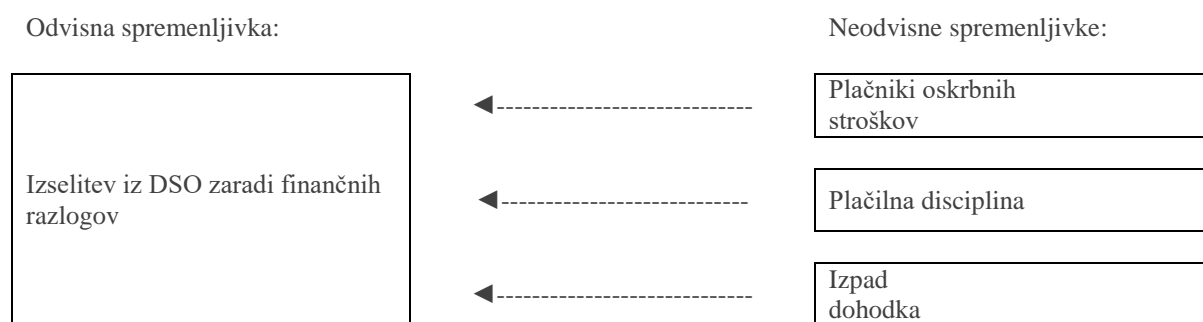
Razčlenjujoča hipoteza:

Iz DSO se zaradi finančnih razlogov izseljujejo tisti uporabniki, ki ne uveljavljajo pravice do socialnih transferjev in/ali oprostitve plačila socialno varstvene storitve.

Empirični hipotezi:

- Uporabniki institucionalnega varstva, ki ne uveljavljajo oprostitve plačila socialno varstvene storitve, niso redni plačniki oskrbnih stroškov.
- Finančne posledice pri dedičih vplivajo na neuveljavljanje pravice do socialnih transferjev in/ali oprostitve plačila socialnovarstvene storitve pri uporabnikih.

Tabela III/ 2.1 Shematski prikaz povezanosti spremenljivk

Plaćniki oskrbnih stroškov so lahko sami uporabniki, drugi do-plaćniki in občine stalnega prebivališča, ob uveljavljanju oprostive plačila institucionalnega varstva. Plaćilna disciplina ponazarja redno poravnavo oskrbnih stroškov oz. zamudo pri plačilu enega ali več obrokov. Razlogi za izpad dohodkov predstavljajo naslednje vrednosti: nižji prihodki pri uporabnikih, nižji ali neredni prihodki drugih do-plaćnikov, ne uveljavljanje oprostive plačila institucionalnega varstva ter odpoved državnim denarnim oblikam pomoči.

2.2. Raziskovalni instrument in viri podatkov

Ciljno populacijo so predstavljali uporabniki Centra, razvrščeni v oskrbo I ter strokovni delavci, zaposleni v socialnih službah DSO na Primorskem. Nestandardiziran anketni vprašalnik zaprtega tipa za uporabnike, je imel 19 vprašanj (priloga A). Glede na strukturo vprašanj oz. odgovorov (Dillman 1978: 89-92) je obsegal: zaprta vprašanja z urejenimi odgovori (ordinalna spremenljivka), zaprta vprašanja z neurejenimi odgovori (nominalna spremenljivka) ter delno zaprta vprašanja. Anketna vprašanja so bila razdeljena po sklopih: mnenje o DSO pred vselitvijo ter v času bivanja in finančne posledice bivanja. V zadnjem delu anketnega vprašalnika so bile, v pomešanem vrstnem redu, nanizane trditve. Te so se nanašale na vsakdanje življenje ter družbeno angažiranost starih ljudi. Anketiranci so se pri ocenjevanju trditev posluževali lestvice subjektivnega ocenjevanja.

Anketni vprašalnik, namenjen strokovnim delavcem, je obsegal 12 vprašanj zaprtega tipa (priloga B). Glede na stopnjo v procesu spoznavanja je imel značilnost eksplorativne ali poizvedovalne raziskave, z namenom odkriti problematiko praznjenja DSO v povezavi s plačilno sposobnostjo, ne glede na potrebo po bivanju v institucionalnem varstvu.

2.3. Populacija in vzorčenje

Biti zaposlena kot socialna delavka v DSO je predstavljalo prednost pri izvedbi anketiranja uporabnikov Centra. Na dan 1.3.2014 je bilo v Centru 150 uporabnikov, od tega jih je bilo 59 razvrščenih v oskrbo I. Odločila sem se za enostavno vzorčenje in zato izbrala populacijo uporabnikov v najnižji oskrbi. Pri tem sem upoštevala razmerje med spoloma, ki je bilo enako razmerju med uporabniki in uporabnicami in sicer 18 moških in 41 žensk (31 odstotkov proti 69-im). Zanje sem predvidevala, da bodo razumeli anketna vprašanja ter znali nanje sami odgovoriti.

Anketni vprašalnik, ki se nanaša na delo socialnih služb, sem poslala strokovnim delavcem 14-ih domov za starejše, ki spadajo v 3 statistične regije Primorske, od koder tudi sama prihajam. Te regije so: Goriška, Obalno - Kraška in Notranjsko - Kraška. Upoštevala sem seznam splošnih DSO na spletni strani MDDSZ, na dan 1.5.2014.

V raziskavi ni bila preučevana statistična populacija, temveč vzorec starih ljudi znotraj enega DSO, z namenom obelodaniti konkretne stiske tukaj in sedaj. To so uporabniki, ki niso odvisni od neposredne osebne pomoči drugih ter so avtonomni pri skrbi zase in sprejemanju odločitev. Anketni vprašalnik za strokovne delavce socialnih služb predstavlja omejitev raziskovalnega problema, saj vzorec ni reprezentativen - ne vključuje vseh splošnih DSO v Sloveniji.

2.4. Zbiranje podatkov

Meseca marca in aprila 2014 sem izven delovnega časa, v popoldanskih urah, osebno pristopila do uporabnikov Centra, razvrščenih v oskrbo I, ter jim predstavila anonimni anketni vprašalnik - njegov namen in cilj. Pred tem sem pridobila dovoljenje za anketiranje s strani vodstva. Vprašalnice sem jim izročila, da jih sami izpolnijo. Do maja mi jih je bilo vrnjenih 37 oz. 62 %. Razlog za osip je v 16-ih primerih zavrnitev anketiranja (ob predstavitvi ali po izročitvi ankete), v 6-ih pa odsotnost uporabnikov (zdravljenje, dopust).

Kot socialna delavka prejemam številne spletne ankete. Velikokrat nanje nimam časa odgovoriti ali pa jih prelagam na kasnejši čas. Zdelo se mi je potrebno ponuditi alternativo

temu in zato sem se odločila za nekoliko bolj osebni pristop pri anketiranju stanovskih kolegov. Junija 2014 sem anketne vprašalnike v pisni obliki poslala po pošti in priložila pisemsko ovojnico z znamko, za izpolnjeno anketo. Pred tem sem jih preko elektronskega dopisa obvestila o nameri. Po preteku enega meseca sem prejela vrnjenih 10 izpolnjenih vprašalnikov.

2.5. Obdelava podatkov

Vir podatkov predstavljajo odgovori 47 anketirancev, ki sem jih kvantitativno obdelala. Pri tem mi je bilo v pomoč programsko orodje EnKlikAnketa, v katerega sem rezultate anketiranja ročno vnesla. Rezultate sem izvozila s programom Microsoft Excel.

Numerične podatke sem prikazala v frekvenčnih tabelah in/ali grafih (krožni izseki, stolpčni diagrami). Pogostost odgovorov sem opredelila s frekvenco in z odstotki. Kjer je bilo potrebno sem izračunala aritmetično sredino, standardni odklon, določila minimum in maksimum. S t - testom sem preverila domneve o statistično značilnih razlikah.

3. Rezultati

Rezultati izhajajo iz prejetih odgovorov na dva anketna vprašalnika. Predstavljeni so vsebinsko v 3-eh sklopih, v točkah od 3.2. do 3.4.

3.1. Struktura anketirancev

Na anketni vprašalnik je odgovarjalo 37 uporabnikov Centra, od tega je bilo 65 % oseb ženskega spola in 35 % oseb moškega spola. 35 % anketirancev je bilo starih več kot 85 let, največ uporabnikov (49 %) je bilo starih med 75 in 84 let, 11 % je bilo starih med 65 in 74 let in le 5 % manj kot 65 let. Več kot polovica anketirancev (51 %) je imela poklicno ali srednješolsko izobrazbo, slaba četrtina (24 %) osnovnošolsko, 11 % nedokončano osnovno šolo ali zaključeno višjo ali visoko šolo. Le 3 % anketirancev je imelo magisterij ali doktorat.

Tabela III/ 3.1 Struktura uporabnikov centra po spolu, starosti, stopnji izobrazbe

Spol	Frekvenca	Odstotek
Moški	13	35%
Ženski	24	65%
Skupaj	37	100%
Starost	Frekvenca	Odstotek
manj kot 65	2	5%
od 65 do 74	4	11%
od 75 do 84	18	49%
več kot 85	13	35%
Skupaj	37	100%
Stopnja izobrazbe	Frekvenca	Odstotek
nedokončana osnovna šola	4	11%
osnovna šola	9	24%
poklicna ali srednja šola	19	51%
višja ali visoka šola	4	11%
magisterij ali doktorat	1	3%
Skupaj	37	100%

Na vprašanja, namenjena socialnim službam v DSO, je odgovarjalo 7 strokovnih delavcev, ki so zaposleni v javnem zavodu doma za starejše ter 3 osebe iz zasebne družbe s koncesijo.

Tabela III/ 3.2 Lastništvo domov za starejše vključenih v raziskavo

	Frekvenca	Odstotek
Javni zavod	7	70%
Zasebna družba s koncesijo	3	30%
Zasebna družba z dovoljenjem za delo	0	0%
Skupaj	10	100%

3.2. Odgovori anketirancev o DSO pred vselitvijo

Pred vselitvijo v DSO so bili uporabniki mnenja, da življenje v domu pozitivno vpliva na zdravstveno stanje (23 %), da izboljša kvaliteto bivanja (20 %), omogoča medsebojno druženje (15 %), zagotavlja varnost (12 %), ter da so dnevi zapolnjeni s pristočnimi aktivnostmi (9 %). Anketiranci so pod drugo (21 %) navedli, da prej o življenju v domu niso razmišljali. Nekateri so bili mnenja, da je življenje v domu brezskrbno in neodvisno, dve osebi pa sta vstop v dom smatrali kot zadnjo postajo pred smrtjo.

Tabela III/ 3.3 Mnenje v zvezi z bivanjem v DSO pred vselitvijo, uporabniki

	Frekvence	Odstotek
dnevi so zapolnjeni s pristočnimi aktivnostmi	6	9%
poskrbljeno je za varnost	8	12%
stanovalci se med seboj družijo	10	15%
kvaliteta bivanja se izboljša	13	20%
Drugo:	14	21%
zdravstveno stanje se izboljša	15	23%
N		100%

Kot razlog za odločitev bivanja v DSO so uporabniki po večini (35 %) označili bolezen. Najmanj (7 %) jih je označilo razlog, da niso mogli več v trgovino in po drugih opravkih, prav tako pa niso imeli ljudi, ki bi jim pomagali pri opravilih in skrbi zase. Kar 18 % uporabnikov je našelo druge razloge, kot so brezdomstvo, osamljenost, nepokretnost, želja po neodvisnosti. Tudi anketiranci v socialnih službah so kot glavni razlog navedli bolezen. Pod drugo so navedli osamljenost, nepokretnost in smrt bližnje osebe.

Graf III/ 3.1 Razlogi za institucionalno varstvo v DSO, uporabniki

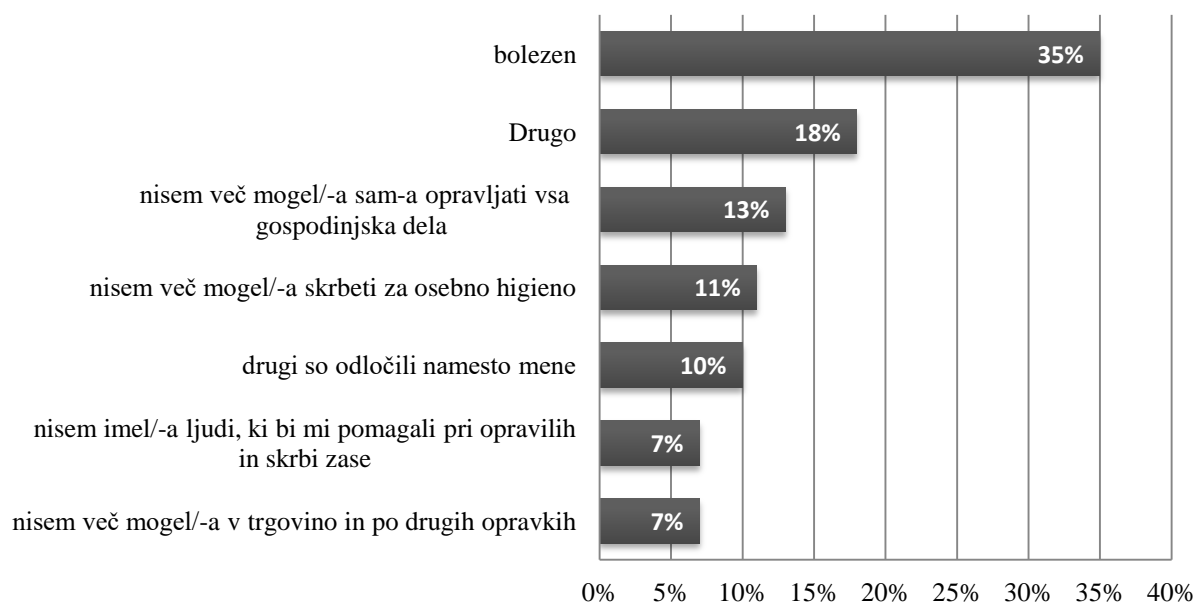
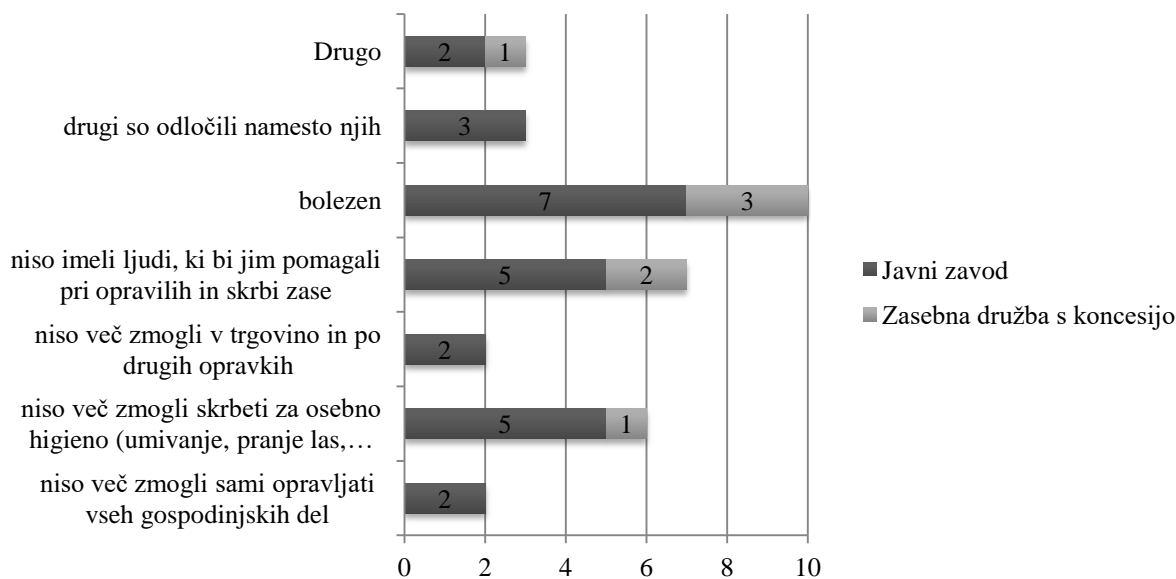

Tabela III/ 3.4 Razlogi za institucionalno varstvo v DSO, socialne službe

Dom za starejše glede na lastništvo	Razlog za bivanje						
	niso več zmogli sami opravljati vseh gospodinjskih del	niso več zmogli skrbeti za osebno higieno (umivanje, pranje las, kopanje,...)	niso več zmogli v trgovino in po drugih opravkih	niso imeli ljudi, ki bi jim pomagali pri opravilih in skrbi zase	bolezen	drugi so odločili namesto njih	drugo
Javni zavod	2	5	2	5	7	3	2
	29%	71%	29%	71%	100%	43%	29%
Zasebna družba s koncesijo	0	1	0	2	3	0	1
	0%	33%	0%	67%	100%	0%	33%

Graf III/ 3.2 Razlogi za institucionalno varstvo v DSO, socialne službe

Uporabniki Centra so na prosto mesto v povprečju čakali slabe 3 mesece (2,8), vendar največ 24 mesecev. Center, v katerem anketiranci živijo, je dobra četrtina izbrala zaradi bližine sorodnikov (26 %), malo manj (23 %) zaradi bližine lastnega doma, 16 % pa je moralo izbrati ta dom zaradi zasedenosti v ostalih domovih. Anketiranci so navedli, da je pri odločitvi botrovalo razmerje med ceno in bivalnimi pogoji (10 %), priporočilo znancev in prijateljev (9 %), nadstandardni pogoji (6 %) ter cenovna dostopnost (4 %). 5 % uporabnikov je navedlo še krajšo čakalno dobo, prijaznost zaposlenih ter klimatske dejavnike.

Tabela III/ 3.5 Čakalna doba za vselitev v DSO, uporabniki

	Aritmetična sredina	Standardni Odklon	N	Minimum	Maksimum
Čakanje na prosto mesto v domu za starejše (v mesecih)	2,8	4,59	37	1	24

V DSO v povprečju prejmejo 14 popolnih prošenj za vselitev na mesec. V javnem zavodu jih prejmejo največ 15 in najmanj 5. V zasebni družbi s koncesijo pa največ 8 in najmanj 3 popolne prošnje za vselitev.

Tabela III/ 3.6 Število prejetih popolnih prošenj za vselitev v DSO, socialne službe

Dom za starejše glede na lastništvo	Število prejetih popolnih prošenj za vselitev		
	Povprečje	Minimum	Maksimum
Javni zavod	8,9	5	15
Zasebna družba s koncesijo	5	3	8

Takojšnjo vselitev v DSO si v povprečju želi 64,5 % vseh novih prosilcev. Od tega želi takojšnjo vselitev v javnem zavodu v povprečju 61,4 % prosilcev, v zasebni družbi s koncesijo pa 71,7 %. Najštevilčnejši odgovor glede čakalne dobe v DSO je bil, da je ni (40 %), slaba tretjina pravi, da je potrebno čakati od enega do šest mesecev (30 %), le ena oseba iz zasebne družbe s koncesijo pa je označila, da je potrebno čakati več kot eno leto.

Graf III/ 3.3 Prosilci, ki želijo takojšnjo vselitev v DSO, v %, socialne službe

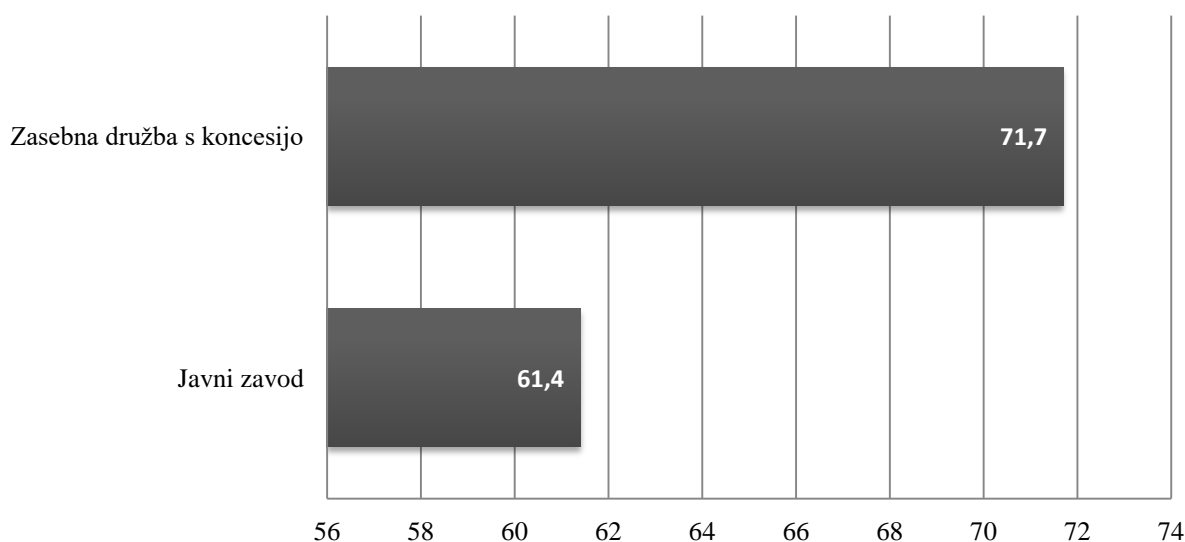

Tabela III/ 3.7 Čakalna doba, socialne službe

Dom za starejše glede na lastništvo	Potreben čas od prejema prošnje do vselitve v dom			
	ni čakalne dobe	od 1 do 6 mesecev	od 6 mesecev do 1 leta	več kot 1 leto
Javni zavod	2	3	2	0
Zasebna družba s koncesijo	2	0	0	1
Skupaj	4	3	2	1
	40%	30%	20%	10%

3.3. Odgovori anketirancev o DSO v času bivanja

V tabeli III/ 3.8 so po pogostosti nanizani razlogi s strani uporabnikov za odločitev o bivanju v Centru.

Tabela III/ 3.8 Razlogi za vselitev v DSO, uporabniki

	Frekvence	Odstotek
ker je cenovno dostopen	3	4%
Drugo:	4	5%
nadstandardni bivalni pogoji	5	6%
priporočili so mi ga znanci in prijatelji	7	9%
sprejemljivo razmerje med ceno in bivalnimi pogoji	8	10%
ni bilo prostih mest v drugih domovih	12	16%
bližina lastnega doma	18	23%
bližina sorodnikov	20	26%

V času bivanja v domu za starejše se je več kot polovici (65 %) anketirancev spremenilo mnenje o samem bivanju v domu. V nadaljevanju sledijo odgovori uporabnikov o prednostih in slabostih bivanja v Centru.

Tabela III/ 3.9 Mnenje o DSO pred in po vselitvi, uporabniki

Ali se je v tem času mnenje o bivanju v domu za starejše spremenilo?	Frekvenca	Odstotek
Da	24	65%
Ne	13	35%
Drugo	0	0%
Skupaj	37	100%

Tabela III/ 3. 10 Prednosti bivanja v DSO, uporabniki

	Frekvenca	Odstotek
pomoč na dosegu roke	1	3%
ni mi dolgčas, ko želim mir se umaknem v svojo sobo	3	8%
imam vse kar rabim	1	3%
zdravstvena oskrba	1	3%
varnost	1	3%
nimam dela z gospodinjskimi opravili, vedno kakšen zaposlen v bližini	3	8%
aktivnosti za fizično moč	1	3%
čistoča, varnost, prijaznost zaposlenih	2	5%
družba, srečanje poznanih	4	11%
gospodinjska dela delajo drugi, vedno imaš nekoga za klepetat	4	11%
24 urna pomoč	1	3%
narejena gospodinjska dela, zdravstvena pomoč	2	5%
oskrba	5	14%
biti preskrbljen in imeti svobodo	1	3%
redna prehrana, aktivnosti	1	3%
varnost, pomoč	1	3%
imam svoj mir	1	3%
če potrebuješ pomoč, ti jo nudijo	1	3%
imeti svojo sobo z balkonom, se umakniti	1	3%
sostanovalka, s katero se razumem	1	3%
ko želim mir, se umaknem v svojo sobo	1	3%

Tabela III/ 3.11 Slabosti bivanja v DSO, uporabniki

	Frekvenca	Odstotek
zdravstvena oskrba - ne dobim takoj zdravnice	1	3%
visoka cena glede na nižje pokojnine	3	8%
ni zdravstva kot v Jugoslaviji, ne dobim vedno zdravil proti bolečinam	1	3%
vsak zase, ni druženja eden z drugim	1	3%
dolgčas, vnaprej določeni urniki	2	5%
ni zasebnosti	2	5%
je ni	3	8%
zgodnje vstajanje	4	11%
zaposlenim zmanjkuje časa, te ne vidijo kot človeka ampak kot bolnika	2	5%
umiranje stanovalcev	2	5%
osamljenost, slabo čiščenje - umazanija	1	3%
hrana	3	8%
osamljenost - odmaknjeni od svoje dolgoletne življenjske poti; nismo vsi enaki, vsak je svoja osebnost	1	3%
premalo druženja med stanovalci, ni vedno stika z domsko zdravnico	1	3%
ni svobode kot doma	1	3%
pogrešam svoj dom	1	3%
vsak zase, zaposlenim se vedno mudi	1	3%
gledaš kako drugi stanovalci, ki so mlajši, bolj zdravi, umirajo pred tabo	1	3%
izgubiš zasebnost	1	3%
prenizka žepnina	1	3%
pomanjkanje zasebnosti	2	5%
ne smeš kaditi v sobah	1	3%
umiranje sostanovalcev	1	3%

V času bivanja v domu za starejše anketirancem največ pomagajo pri reševanju težav sorodniki (38 %), zaposleni (34 %), sostanovalci (11 %) ter prostovoljci (3 %). Anketiranci so kot drugo (14 %) navedli, da sami rešujejo svoje težave, ena oseba pa je navedla, da ji pomaga hči sostanovalke.

Tabela III/ 3.12 Podpora v času bivanja v DSO, uporabniki

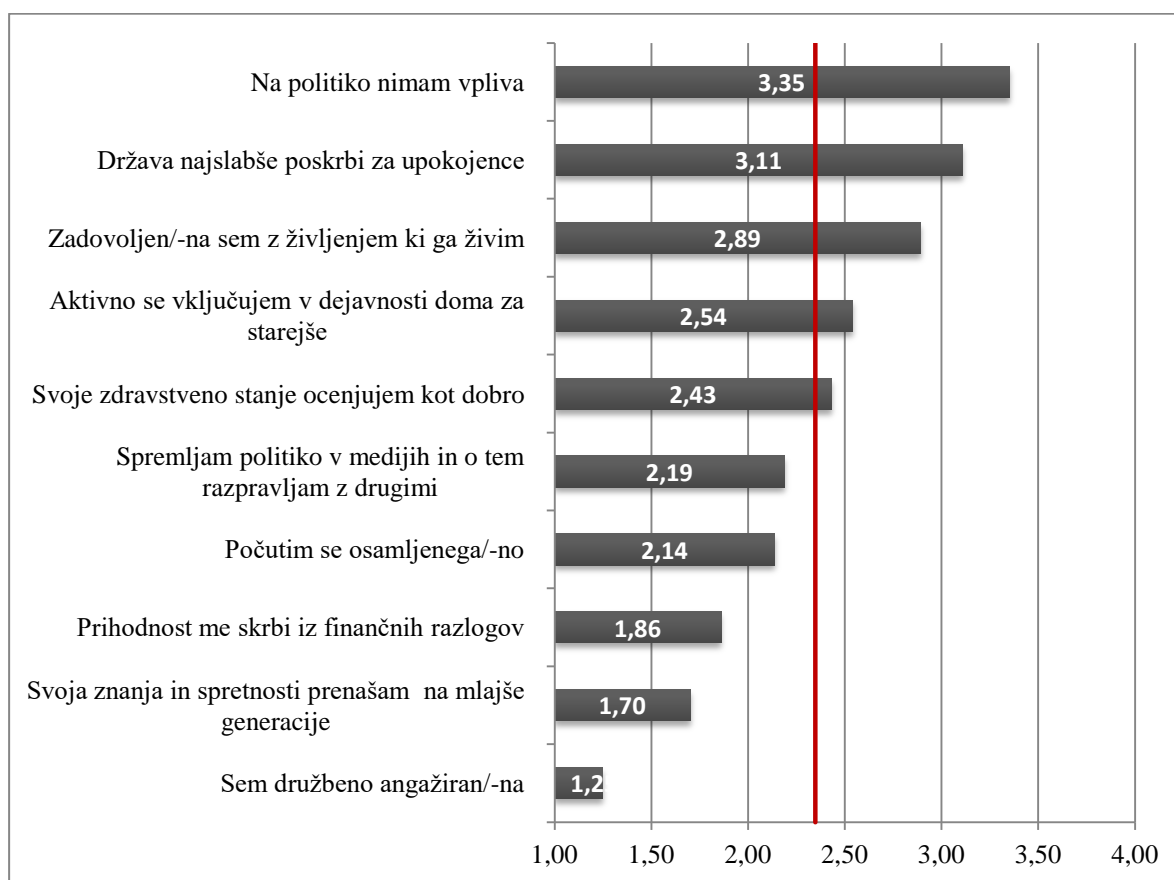
Pomoč pri reševanju težav v času bivanja v domu za starejše	Frekvence	Odstotek
Prostovoljci	2	3%
Sostanovalci	7	11%
Drugo	9	14%
Zaposleni	22	34%
Sorodniki	24	38%

Uporabniki Centra so na lestvici **od 1 – popolnoma se ne strinjam, do 4 – povsem se strinjam**, odgovarjali na trditve, ki se vežejo na vsakdanje socialno in politično življenje. V največji meri so anketiranci nezadovoljni s politično situacijo, največ se jih namreč strinja s trditvijo, da na politiko nimajo vpliva (3,35), ter da država najslabše poskrbi za upokoence (3,11). V grobem so zadovoljni z življenjem, ki ga živijo (2,89) in se aktivno vključujejo v dejavnosti doma za starejše (2,54). Malo manj spremljajo politiko v medijih in o tem razpravljajo z drugimi (2,19), prav tako se ne počutijo toliko osamljeni (2,14). V smislu financ jih prihodnost ne skrbi (1,86), svoja znanja in spretnosti ne prenašajo na mlajše generacije (1,7), prav tako niso družbeno angažirani (1,2).

Tabela III/ 3.13 Trditve o socialnem in političnem življenju, uporabniki

Trditve	Aritmetična sredina	Standardni odklon	N	Minimum	Maksimum
Na politiko nimam vpliva	3,35	0,82	37	1	4
Svoje zdravstveno stanje ocenjujem kot dobro	2,43	0,90	37	1	4
Počutim se osamljenega/-no	2,14	0,96	36	1	4
Aktivno se vključujem v dejavnosti doma za starejše	2,54	0,99	37	1	4
Spremljam politiko v medijih in o tem razpravljam z drugimi	2,19	1,02	37	1	4
Prihodnost me skrbi iz finančnih razlogov	1,86	0,93	36	1	4
Svoja znanja in spretnosti prenašam na mlajše generacije	1,70	0,81	37	1	4
Sem družbeno angažiran/-na	1,25	0,55	36	1	3
Država najslabše poskrbi za upokoence	3,11	0,92	36	1	4
Zadovoljen/-na sem z življenjem ki ga živim	2,89	0,94	37	1	4

Graf III/ 3.4 Trditve o socialnem in političnem življenju, uporabniki

3.4. Odgovori anketirancev o finančnem vidiku bivanja v DSO

Kot glavni vir prihodkov so anketiranci oziroma uporabniki doma za starejše navedli pokojnino (48 %), privarčevana sredstva (23 %), nakazila s strani sorodnikov in denarno socialno pomoč (11 %) ter dediščino (3 %).

Tabela III/ 3.14 Glavni vir prihodkov, uporabniki

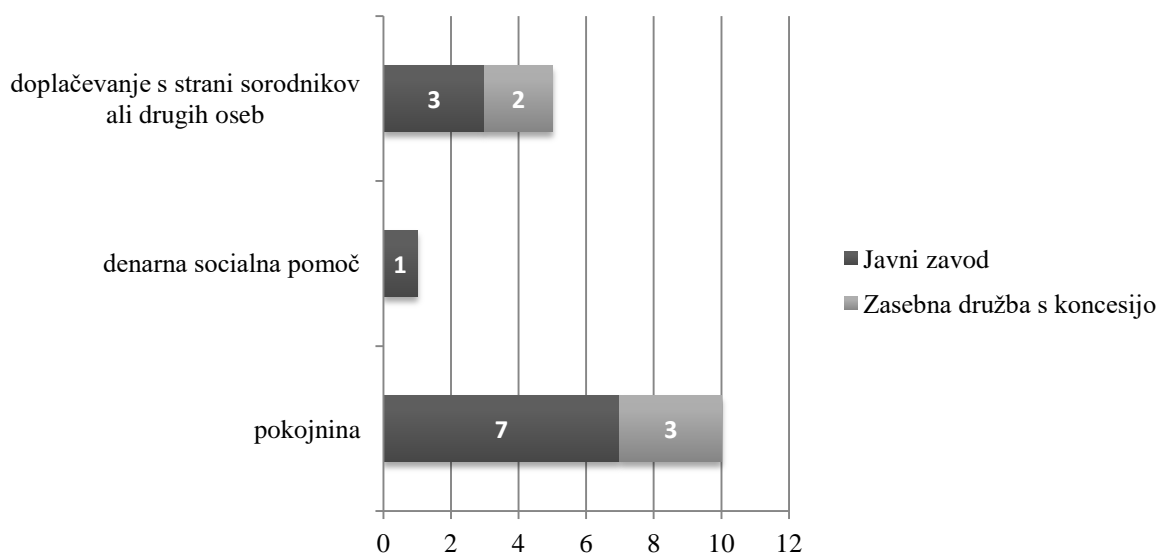
	Frekvence	Odstotki
Drugo:	0	0%
dediščina	2	3%
najemnina od oddaje lastniškega stanovanja	2	3%
denarna socialna pomoč	7	11%
nakazila s strani sorodnikov	7	11%
privarčevana sredstva	15	23%
pokojnina	31	48%

Zaposleni v DSO ocenjujejo, da je glavni vir prihodkov uporabnikov pokojnina, v večji meri tudi doplačevanje s strani sorodnikov ali drugih oseb.

Tabela III/ 3.15 Glavni vir prihodkov, socialne službe

Dom za starejše glede na lastništvo	Glavni vir prihodkov uporabnikov			
	pokojnina	denarna socialna pomoč	doplačevanje s strani sorodnikov ali drugih oseb	drugo
Javni zavod	7	1	3	0
	100%	14%	43%	0%
Zasebna družba s koncesijo	3	0	2	0
	100%	0%	67%	0%

Graf III/ 3.5 Glavni vir prihodkov, socialne službe

V nadaljevanju so nanizani odgovori, ki se vežejo na finančno neodvisnost uporabnikov pri plačevanju oskrbnih stroškov, o plačnikih ter nerednem plačevanju.

Tabela III/ 3.16 Finančna neodvisnost, uporabniki

Ali ste pri plačevanju stroškov v domu za starejše finančno neodvisni?	Frekvenca	Odstotek
Da	15	41%
Ne	22	59%
N	37	100%

Tabela III/ 3.17 Plačniki oskrbnih stroškov, uporabniki

Kdo plačuje stroške v domu za starejše?	Frekvenca	Odstotek
sam	16	43%
do-plačujejo sorodniki ali druge osebe	10	27%
uveljavil sem oprostitev plačila s strani občine stalnega prebivališča	11	30%
Skupaj	37	100%

Uporabniki DSO pri plačevanju stroškov v večini (59 %) niso finančno neodvisni. V več kot 30 % so navedli, da so za doplačevanje stroškov v DSO uveljavili oprostitev plačila s strani občine stalnega prebivališča, nekaj manj anketirancev (27 %) pa je odgovorilo, da jim pri plačevanju stroškov pomagajo sorodniki ali druge osebe.

Zaposleni v domih za starejše ocenjujejo, da uporabniki v večji meri uveljavljajo državno denarno obliko pomoči, kot drugo so navedli, da je marsikoga sram prositi za pomoč, in da je to njihova zadnja alternativa.

Tabela III/ 3.18 Uveljavljanje državne denarne oblike pomoči, socialne službe

Dom za starejše glede na lastništvo	Uveljavljanje državne denarne oblike pomoči uporabnikov			
	Da	Ne	Drugo	Skupaj
Javni zavod	5	0	2	7
	71%	0%	29%	100%
Zasebna družba s koncesijo	0	0	3	3
	0%	0%	100%	100%
Skupaj	5	0	5	10
	50%	0%	50%	100%

Med plačniki oskrbnih stroškov je visok delež tistih, ki ne plačujejo redno (54 %). Pri tem so glavni razlog neredni/ nižji dohodki do-plačnikov, sledijo ne uveljavljanje državnih denarnih oblik pomoči in drugo dolgovi (v 2 primerih) ter prenizka žepnina (v 3 primerih) (prihodek, ki ostane upravičencem ob uveljavljanju oprostitve plačila institucionalnega varstva na osnovi izdane odločbe krajevno pristojnega CSD).

Tabela III/ 3.19 Plačevanje oskrbnih stroškov, uporabniki

Ali so stroški bivanja v domu za starejše redno pokriti?	Frekvenca	Odstotek	Veljavni
Da	17	46%	46%
ne, zamujam s plačilom enega obroka	12	32%	32%
ne, zamujam s plačilom več obrokov	8	22%	22%
N	37	100%	100%

Tabela III/ 3.20 Razlogi za neredno plačevanje, uporabniki

V kolikor stroški niso redno pokriti, kaj je razlog za neredno plačevanje?	Frekvenca	Odstotek
neredni/nizji dohodki do-plačnikov	6	16%
drugo	5	14%
odpovedal sem se državnim denarnim oblikam pomoči (varstveni dodatek, denarna socialna pomoč)	5	14%
ne želim uveljavljati oprostitev plačila s strani občine stalnega prebivališča	4	11%
nizji prihodki	1	3%

Tabela III/ 3.21 Izselitev iz DSO iz finančnega razloga, uporabniki

Ali se boste morali zaradi finančnih razlogov izseliti iz doma za starejše?	Frekvenca	Odstotek
da	7	19%
ne	30	81%
N	37	100%

19 % anketiranih uporabnikov je navedlo, da se bodo morali izseliti iz Centra zaradi finančnih razlogov. Na Primorskem se je iz DSO 90 % že izseljenih uporabnikov izselilo iz finančnih razlogov. Kot drugo so zaposleni navedli, da se uporabniki raje izselijo iz doma, kot da bremenijo svojce. Od leta 2010 do vključno leta 2013 se je izselilo 43 oseb, iz javnih zavodov jih je bilo največ 20, iz zasebnih družb s koncesijo pa 13.

Tabela III/ 3. 22 Izselitev iz DSO iz finančnega razloga, socialne službe

Dom za starejše glede na lastništvo	Izselitev zaradi finančnih razlogov			
	da	o tem razmišljajo	ne, lahko plačujejo oskrbne stroške	drugo
Javni zavod	6	0	1	1
	86%	0%	14%	14%
Zasebna družba s koncesijo	3	2	0	2
	100%	67%	0%	67%

Graf III/ 3. 6 Izselitev iz DSO iz finančnega razloga, socialne službe

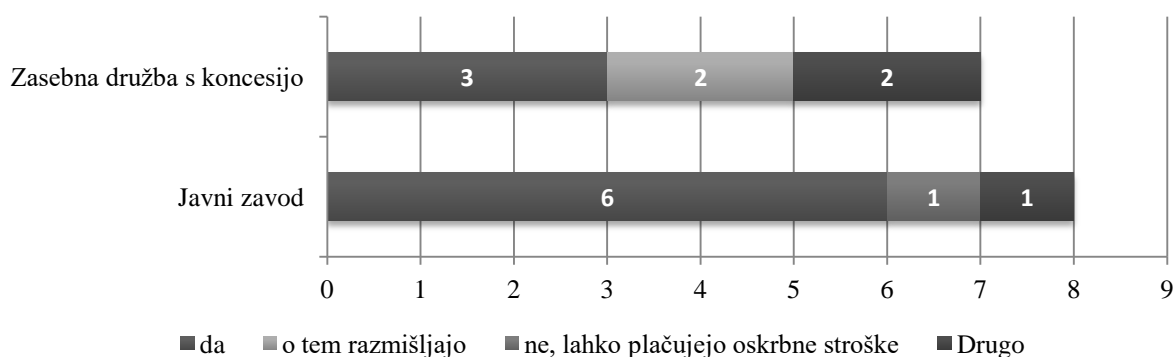

Tabela III/ 3. 23 Število izseljenih uporabnikov, socialne službe

Dom za starejše glede na lastništvo	Število izselitev iz finančnih razlogov med leti 2010 in 2013		
	Povprečje	Min	Max
Javni zavod	8,3	1	20
Zasebna družba s koncesijo	6,3	3	13

V primerih izselitev so domovi za starejše v večini primorani sodelovati s krajevno pristojnimi centri za socialno delo, vendar v soglasju z izseljenimi.

Tabela III/ 3. 24 Sodelovanje DSO z CSD v primeru izselitve, socialne službe

Dom za starejše glede na lastništvo	Sodelovanje s krajevno pristojnimi centri za socialno delo v primerih izselitev			
	da	ne	Drugo	Skupaj
Javni zavod	3	2	1	6
	50%	33%	17%	100%
Zasebna družba s koncesijo	1	0	2	3
	33%	0%	67%	100%
Skupaj	4	2	3	9

Zaposleni ocenjujejo, da uporabniki DSO iščejo informacije o drugih organiziranih oblikah pomoči. Nekateri starejši sprašujejo po negovalkah, ki bi prihajale k njim domov, nekateri pa ne želijo prisotnosti tujih oseb v svojem domu.

Tabela III/ 3. 25 Koriščenje drugih oblik pomoči, socialne službe

Dom za starejše glede na lastništvo	Ali uporabnice/uporabniki iščejo informacije o drugih organiziranih oblikah pomoči (oskrbovana stanovanja, socialni servis, dnevno varstvo, pomoč na domu,...)?			
	Da	Ne	Drugo	Skupaj
Javni zavod	6	0	0	6
Zasebna družba s koncesijo	1	0	3	3

4. Potrjevanje hipotez

V magistrski nalogi sem preverjala eno splošno hipotezo, ki sem jo preko razčlenjujoče hipoteze definirala v dve empirični:

- Iz DSO se izseljujejo uporabniki zaradi finančnih razlogov.

S pomočjo programskega orodja EnKlikAnketa sem generirala analizo in sicer izselitve uporabnikov iz Centra zaradi finančnih razlogov, naproti plačevanju oskrbnih stroškov. Med vsemi uporabniki, ki se bodo izselili iz finančnih razlogov, jih je v 85,72 % primerov takih, ki niso uveljavljali oprostitve plačila s strani občine stalnega prebivališča. Uporabniki z/brez do-plačnikov, ki so odvisni samo od svojih prihodkov, bi se v 16 % izseli iz DSO v katerem bivajo.

Tabela III/ 4.1 Izselitev iz DSO v povezavi s plačniki oskrbnih stroškov, razbitje

		Kdo plačuje stroške v domu za starejše?			Skupaj
		sam	do-plačujejo sorodniki ali druge osebe	uveljavil sem oprostitve plačila s strani občine stalnega prebivališča	
Ali se boste morali zaradi finančnih razlogov izseliti iz doma za starejše?	da	1	5	1	7
		14,29%	71,43%	14,29%	100,00%
	ne	15	5	10	30
		50,00%	16,67%	33,33%	100,00%
Skupaj		16	10	11	37
		43,24%	27,03%	29,73%	100,00%

Nadalje sem s t - testom preverila domnevo o statistično značilnih razlikah, to je računanje statističnih značilnosti za razliko med dvema povprečjema - deležema. Če je torej pri dovolj velikem vzorcu izračunani t večji od vrednosti 1,96, nadalje sklepamo, da lahko pri običajnem 5 % tveganju ($p = 0.05$) rezultate iz vzorca posplošimo na populacijo. Povedano drugače: med dvema povprečjema obstajajo statistično značilne razlike (spletna stran EnKlikAnketa).

Tabela III/ 4.2 Test signifikance

Kdo plačuje stroške v domu za starejše?	Ali se boste morali zaradi finančnih razlogov izseliti iz doma za starejše?								
	n	X	s ²	se(x)	±1,96×se(x)	d	se(d)	Sig.	t
sam	16	1,938	0,250	0,063	0,123	0,438	0,788	0,031	2,458
doplačujejo sorodniki ali druge osebe	10	1,500	0,527	0,167	0,327				

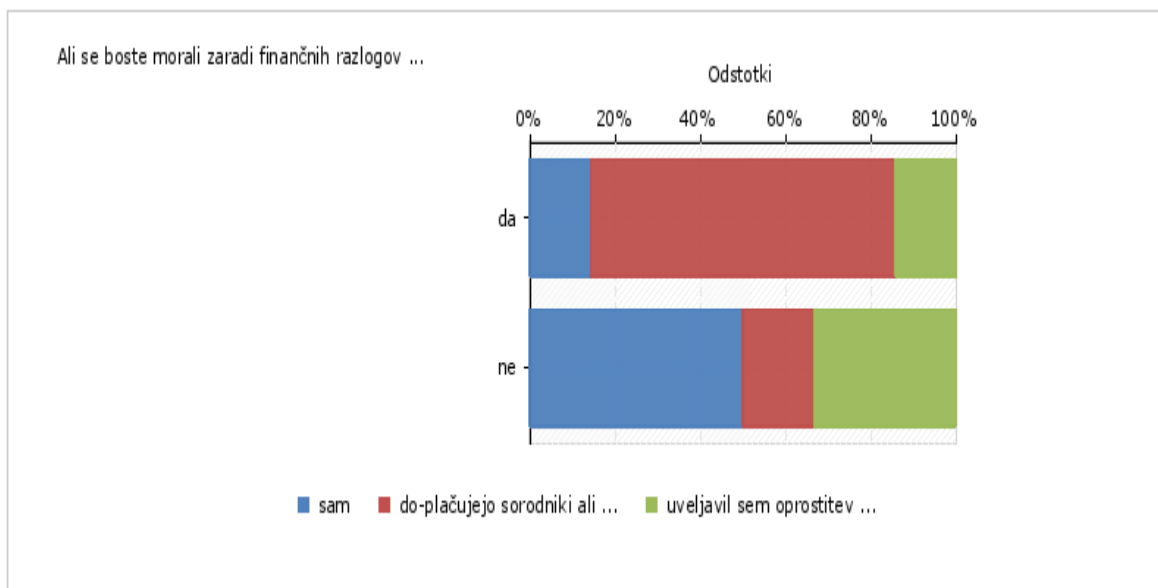
V tabeli III/ 4.2 je vrednost t enaka 2,458. To nam pokaže, da obstaja povezava med pojavi, ter da vzorec uporabnikov Centra lahko posplošim na uporabnike slovenskih DSO. Sprejemem svojo splošno hipotezo, da se uporabniki iz DSO izseljujejo iz finančnih razlogov.

- Uporabniki institucionalnega varstva, ki ne uveljavljajo pravice do oprostitve plačila socialno varstvene storitve, niso redni plačniki oskrbnih stroškov.

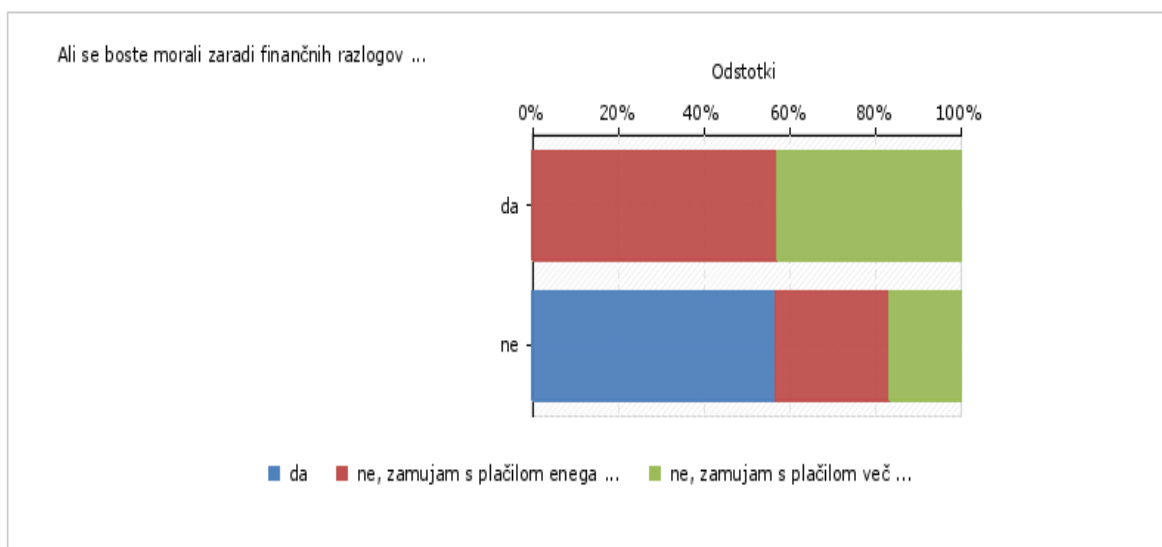
Pri preverjanju empirične hipoteze sem uporabila razbitje, ki tvori analizo glede na eno samo neodvisno spremenljivko (spletna stran EnKlikAnketa). Vsako od neodvisnih spremenljivk - plačniki oskrbnih stroškov in plačilna disciplina, sem posamično analizirala v razmerju do odvisne spremenljivke - izselitev iz DSO zaradi finančnih razlogov.

Izseljujejo se tisti, ki niso uveljavili oprostitve plačila, in ki zamujajo s plačilom (graf III/ 4.1) in sicer v 57 % enega obroka in 43 % več obrokov. Uporabniki, ki redno plačujejo oskrbne stroške, ostajajo v DSO. Iz podatkov izhaja, da je postavljena empirična hipoteza pravilna in jo potrjujem.

Graf III/ 4.1 Izselitev iz DSO v povezavi s plačniki oskrbnih stroškov, razbitje

Graf III/ 4.2 Izselitev iz DSO v povezavi z rednim plačevanjem oskrbnih stroškov, razbitje

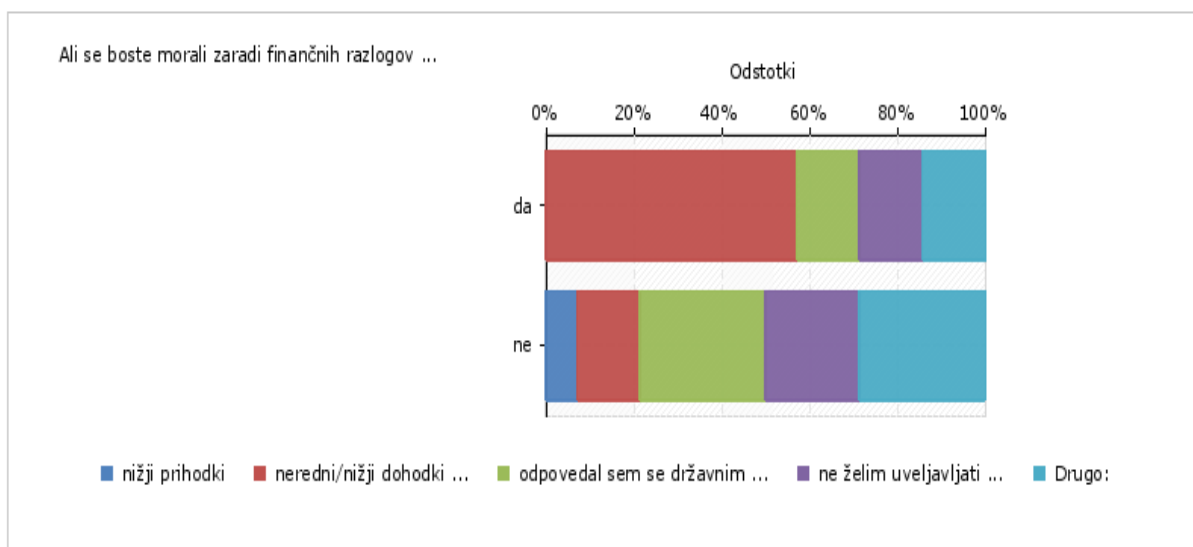

- Finančne posledice pri dedičih vplivajo na neveljavljanje pravice do socialnih transferjev in/ali oprostitve plačila socialno varstvene storitve pri uporabnikih.

Tudi pri preverjanju te hipoteze sem uporabila razbitje. Neodvisno spremenljivko - izpad dohodka sem analizirala v razmerju do odvisne - izselitev iz DSO zaradi finančnih razlogov.

Uporabniki, katerih sorodnikom ali drugim osebam je tekom do-plačevanja oskrbnih stroškov izpadel dohodek, se v 57 % izselijo. Uporabniki DSO se v več kot polovici primerov raje odločijo za izselitev domov, kot da bi uveljavljali pravico do socialnih transferjev in/ali oprostitve plačila socialno varstvene storitve. S tem je hipoteza potrjena.

Graf III/ 4.3 Izselitev iz DSO v povezavi z razlogi za neredno plačevanje oskrbnih stroškov, razbitje

Izpostavila bi še uporabnike, ki so nikalno odgovorili na možnost izselitve iz finančnih razlogov. 65 % teh uporabnikov je dopisalo komentarje, iz katerih lahko sklepamo, da tudi bivanje tistih, ki ostajajo v DSO, ni brezskrbno kar se finančnega vidika tiče. V 20 % predstavlja uporabnikom njihovo lastniško stanovanje finančni vir. Do-plačniki plačujejo v zameno za zapuščino. Ti stari ljudje so primorani v kompromis pri plačevanju oskrbnih stroškov, ne uveljavljajo oprostitev plačila socialnovarstvene storitve, kljub temu pa se vnaprej odpovedo lastnemu domu.

Tabela III/ 4.3 Finančni kompromisi, uporabniki

Odgovori	Frekvenca	Odstotek
sin neredno plačuje; želim ostati tu, zato bom zaprosil za oprostitev	1	3%
imam pogodbo o dosmrtnem preživljanju	2	5%
dokler mi ne zmanjka kar sem prihranila	2	5%
ne, hišo bom pustila sorodnikom, zato mi bodo plačevali do smrti	2	5%
iščem drugi, cenejši dom	2	5%
predolgo živim, zato mi zmanjkuje prihrankov, otrok ne želim bremenit	1	3%
če se kaj zgodi sorodnikom, ki mi doplačujejo	1	3%
dokler doplačuje občina ne	7	19%
nimam nikogar, ko bo zmanjkalo denarja naj občina poskrbi zame	1	3%
ne, mi plačuje občina	3	8%
najemniki stanovanja mi neredno plačujejo najemnino, zato nikoli ne vem ali bom lahko plačala položnico za dom za starejše; to me bremeni in sekira; če se bo nadaljevalo, se bom izselila	1	3%
pustila bom sorodnikom stanovanje, v zameno za plačilo doma	1	3%
N	24	65%

5. Sklepi

Demokracija deluje samo takrat, ko lahko posamezniki v javni areni sodelujejo pri odločitvah, ki se tičejo splošne družbe (način zbiranja in delitve javnih prihodkov, kakšna naj bi bila zunanja politika itd.). Hkrati s tem pa opravljajo lastne posle, tako posamično kot kolektivno, ne da bi se vanje nezakonito vmešavale različne oblike koncentrirane moči. V svetu držav oziroma nacij je javna arena prvenstveno vladna in to na različnih ravneh. Teoretično so vlade ustanovljene, da bi služile svojim *domačim strankam in volivcem*; podredile naj bi se njihovi volji. Mera za delujočo demokracijo je potemtakem stopnja, do katere se teorija približa stvarnosti, *domače stranke* pa prebivalcem. (Chomsky 2005: 146.)

Misel Noama Chomsky predstavlja most med teoretičnim in raziskovalnim delom moje magistrske naloge. Razkorak med predvolilnimi obljubami in nezadovoljstvom volivcev ob udejanjanju politik je vedno večji. To lahko spremljamo tudi v javnomnenjskih raziskavah. Stari ljudje, kot ranljiva skupina prebivalstva, postajajo bojno polje v igri številke države z BDP-jem. V raziskovalnem delu se med trditvami, vezanimi na življenje uporabnikov v DSO, najpogosteje pojavljata tisti dve, ki imata opravka s političnim življenjem. Uporabniki menijo, da na politiko nimajo vpliva, ter da država najslabše poskrbi za upokojence. Hkrati je najredkeje označena trditev, da so družbeno angažirani. Z dedukcijo zaključujem, da se uporabnikom družbena angažiranost ne izplača, saj na politiko nimajo vpliva, hkrati pa ta ista politika najslabše poskrbi zanje.

"Vsakodnevno življenje je polno raznoterih sledi družbenega delovanja in šele v tem delovanju nastane osebna identiteta posameznika. Enostavnejše plasti smisla lahko nastanejo v subjektivnem izkustvu osebe, medtem ko višje plasti smisla predstavljajo objektivizacijo subjektivnega smisla v družbenem delovanju." (Berger, Luckmann 1999: 14.) Družbeno delovanje na nivoju posameznika še zdaleč ni zanemarljivo. Socialni delavci smo ena izmed poklicnih skupin, ki se mora zavzeti za tiste, katerih glas se ne sliši in protest ne vidi.

Prostor socialnega (dela) vseeno omogoča, da ljudje vsaj začnejo, skupaj z drugimi, jemati svojo usodo v svoje roke, delovati socialno in se upreti eksistenčni in eksistencialni negotovosti, ki je podlaga neoliberalnega ravnanja. (Flaker 2012: 4.)

Thomasov teorem govori o tem, da če človek situacijo definira kot krizo, bo ta po svojih posledicah kriza (Thomas in Thomas v Malešič, Hrvatini Bašič, Polič 2006: 15). Ko državljani ali oblasti razglasijo težko situacijo kot krizo, ima to lahko odločilen vpliv na nadaljnji potek dogodkov. Na eni strani lahko povzroči preveliko čuječnost in pretirano reakcijo, ki sega od kolektivnega stresa do neustreznih odločitev dela oblasti. Po drugi strani pa lahko spodbudi tudi kolektivno energijo in mobilizira zasilne, krizne norme in pravila, nujne za učinkovito krizno upravljanje in vodenje (Malešič, Bašič Hrvatini, Polič 2006: 15).

Primer teorema je zavajajoča izjava ministra za finance Dušana Mramorja, da je zahteva za izredno uskladitev pokojnin v letu 2016 nesprejemljiva, saj bi teh 19 milijonov ogrozilo javnofinančni položaj države (spletna stran Primorske novice). Nikakor se ne morem znebiti občutka, da s pretiranimi reakcijami oblast vzdržuje krizne razmere, z namenom ustrahovanja državljanov. Interesi tržnega gospodarstva so postavljeni pred skrbjo za manj premožne sloje. V kolikor je državi sinonim za strošek plačilo upokojencem, potemtakem je njena edina odgovornost pehanje za dobičkom. Saj ob zmanjševanju stroškov za socialno državo zaradi ohranjanja konkurenčnosti pozablja, da rast dohodkov pomeni tudi rast potrošnje in s tem rast gospodarstva.

Osnovna sestavina kapitalizma so finance. Dajejo mu dinamičnost, sposobnost hitrega širjenja in orodja za obvladovanje stroškov v času. Omogočajo selitev kapitala iz ene naložbe v drugo, v smeri višjih dobičkov. Kapitalizem ustvarja številne probleme sam sebi, človeški družbi in naravi. Ti problemi pa večinoma niso nujno usodni. Usodna je lahko ekstremna financilizacija (Calhoun v Wallerstein, Collins, Mann, Derluigian, Calhoun 2013: 163). V demokracijah držav kapitalizma je bila javna arena razširjena in obogatena z dolgim in bolečim bojem ljudi. Zasebna moč, ki se je nakopičila v istem času, pa je vlagala napore, da bi jo omejila. Ti spopadi tvorijo večji del moderne zgodovine. Najučinkovitejši način, kako omejiti demokracijo, je prenos oblikovanja odločitev iz javne arene v ustanove, ki jih ni mogoče nadzirati, med kralje in prince, v duhovniške kaste, vojaške hunte, partijske diktature ali moderne korporacije (Chomsky 2005: 146 - 147).

Vmešavanje politike v ekonomijo je povzročilo, da imajo moderne korporacije moč, s katero odločajo o svoji in tuji prihodnosti. Pomenljiva je tudi misel Janeza Markeša (2016: 10), da smo se skupaj z Evropo začeli odmikati od demokratičnih vrednot iz razprav v

osemdesetih letih v potrošniški užitek. Ta nas je polenil, podredil interesnim skupinam, pasiviziral in naredil voljne za manipulacijo. Ministrica Anja Kopač Mrak (2014: 31) pa govori o temu, da je Evropski socialni model na preizkušnji, saj EU med krizo ni našla pravega odgovora, kako opraviti nujno varčevanje in prestrukturiranje zaradi novodobnih potreb, ampak je varčevala brez solidarnosti.

"V moralnem razvoju človeka in družbenih skupin ločimo tri faze: odvisnosti (v primeru otroka je to fiksacija na starše oz. mater, pri odraslih ali družbah je kolektivizem), neodvisnosti (individualizem, privatizem, avtonomizem) in fazo soodvisnosti. V slednji se ustvarijo realni pogoji za nastanek intermediarnih struktur civilne družbe, saj se na podlagi avtonomije in (izživete) neodvisnosti oblikuje občutek za skupnost, asociacijsko organiziranje, timsko delo." (Adam v Berger, Luckmann 1999: 72.) "Ljudje smo se prenehali ozirati drug na drugega. Posamezniki p-ostanejo prepuščeni sami sebi, če razen nadrejene morale, ki postane družbeni imperativ, drugega ne poznajo. Smisel posameznih izkustev temelji v izkustvenih shemah, smisel le-teh v vzorcih delovanja ter smisel vzorcev delovanja v skupnih kategorijah načina življenja." (Berger, Luckmann 1999: 61.)

Suverena in kritična družba torej presega kolektivizem, v posamezniku ceni individualizem kot vrednoto ter v civilni družbi vidi enakovrednega sogovornika. Ta isti posameznik ima moč odločanja o lastnem življenju in izbirah v soglasju z vrednotami in normami, ki nevidno usmerjajo odnose med ljudmi. Slovenska realnost je, žal, vse drugačna.

V svoji nalogi sem obelodanila finančni vidik ranljivosti starejšega prebivalstva. Hkrati z večanjem deleža starejšega prebivalstva, zaradi demografskih sprememb, se s krčenjem države blaginje nižajo prihodki in večja materialna prikrajšanost. Uporabniki domov za starejše se izseljujejo zaradi finančnih razlogov, saj raje prikrajšajo sebe, kot dediče. Na nas posameznikov, ki na različne načine ustvarjamo družbeno realnost je, da ne nasedamo populističnim izvajam politikov. Povečanim javnim izdatkom za pokojnine, zdravstvo in dolgotrajno oskrbo, se namreč ni moč izogniti.

V dobi globalizacije in nenehnih sprememb postaja svet manjši in hkrati bolj zapleten. Industrijska družba je v shematiki svojega življenja, v svojih radostih in trpljenju, v svojem pojmu dosežkov, v svojem opravičevanju neenakosti, v svojem socialnem pravu, v svojem ravnovesju moči, v svoji politiki in kulturi tudi izven dela vseskozi družba pridobitnega

dela. Če je pred njo sistemska sprememba pridobitnega dela, je pred njo sprememba družbe (Beck 2001: 203).

Delovanje politike je s prevzeto neoliberalno miselnostjo postalo tehnokratsko in elitistično. Rezultati pričujoče magistrske naloge naj služijo k temu, da opozorijo snovalce socialne politike, da le-ta spada v področje socialne in ne ekonomske politike. Le poglobljeno razumevanje kompleksnosti problema iz perspektive tistih, ki so pomoči potrebni, bo omogočilo preseganje institucionalnega reda in moči, katerega ujetniki smo postali. Revni, stari ljudje raje pri tem niso izjema.

Praoblika socialnega dela so vse dejavnosti človeka za človeka in so stare toliko kot človek sam in njegovo življenje v družbeni skupnosti. V vsaki človeški skupnosti se pojavlja potreba po solidarnosti, varstvu in zaščiti šibkejših članov, medsebojni pomoči in strpnem urejanju medsebojnih odnosov. Tu gre za uresničevanje humanosti v konkretnih, na vsakdanji konkreten način, torej za socialno delo v nepoklicnih, najširše pojmovanih oblikah. (Milošević 1998: 24.)

Zaključujem z mislijo filozofa Arthurja Schopenhauerja (Mlinar 2010), da je z vidika mladosti življenje neskončno dolga prihodnost; z vidika starosti pa zelo kratka preteklost. Treba se je postarati, se pravi dolgo živeti, da spoznaš, kako kratko je življenje. S preseganjem družbenih konstruktov o starosti, dobi le-ta globlji smisel, vključno z moralno odgovornostjo do medgeneracijskega sožitja.

6. Seznam virov

Accetto, B. (2006), Med zdravniki in bolniki: 40 let od ustanovitve Inštituta za gerontologijo in geriatrico. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje.

Apohal Vučkovič, L., Čelebič, T. (2010), Socialni razgledi 2009. Ljubljana: UMAR. Dostopno na http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/socrazgledi/2009/socialni_razgledi_2009.pdf (ogledano 3.7.2015).

Bavcon, L. (2014), Intervju. Mladina 9, 28.2.2014.

Beck U. (2001). Družba tveganja na poti v neko drugo moderno. Ljubljana: Krtina.

Beck, U. (2003), Kaj je globalizacija?. Ljubljana: Krtina.

Berger, L.P., Luckmann, T. (1999), Modernost, pluralizem in kriza smisla: orientacija modernega človeka. Ljubljana: Nova revija.

CSD, prejemi, socialni transferji. Dostopno na <http://csd-slovenija.org/sl/center/center-za-socialno-delo/see.page/denarna-socialna-pomoc> (ogledano 4.4.2015).

Chomsky, N. (2005). Profit pred ljudmi. Ljubljana: Sanje.

Dillman, D.A. (1978), Mail and telephone surveys: The Total Design Method New York: Wiley.

Dimovski, V., Penger, S. (2007), Strategija aktivnega staranja prebivalstva Slovenije s poudarkom na kakovostnem staranju in medgeneracijskem sožitju. UMAR, IB revija, 41, 1: 49-54.

Dragoš, S., Hribernik, A., Ignjatović, M., Jaklič, M., Likar, B., Stanojević, M., Vehovar, U. (2010), Neosocialna Slovenija: smo lahko socialna, obenem pa gospodarsko uspešna družba?. Koper: Univerzitetna založba Annales.

Dragoš, S., Leskošek, V. (2003), Družbena neenakost in socialni kapital. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.

EnKlikAnketa- 1 KA spletne ankete. Dostopno na <https://www.1ka.si/c/861/Statistike/?preid=794> (ogledano 16.1.2016)

Evropski parlament. Dostopno na <http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/sl/displayFtu.html?ftuId=theme5.html> (ogledano 16.1.2016).

- Flaker @ Boj za, V. (2012), Direktno SD. Ljubljana: Založba /cf*.
- Godina, V.,V.(2014), Zablode postsocializma. Ljubljana: Beletrina.
- Gaffikin, F., Morrissey, M. (1992), The New Unemployed: Joblessness and Poverty in the Market Economy. London: Zed Books.
- Haralambos, M., Holborn, M. (1999), Sociologija. Teme in pogledi. Ljubljana: DZS.
- Hlebec, V. (ur.) (2009), Starejši ljudje v družbi sprememb. Maribor: Aristej.
- Hlebec, V., Mali, J. (2013), Tipologija razvoja institucionalne oskrbe starejših ljudi v Sloveniji. Socialno delo, 52, 1: 29-38.
- Hojnik, Zupanc, I. (1997), Uravnovešeno staranje kot izziv (post)moderne družbe. Ljubljana: Družboslovne razprave, Vol. XIII, številka 24-25: 49-58.
- Kalčič, M. (1996), Socialna varnost: zbirka predpisov z uvodnimi pojasnili. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za varstvo pri delu.
- Kirn, A. (2008), Varstvo narave in kriza napredka. Varstvo narave, 21:25-40.
- Kopač, Mrak A. (2014), Intervju. Mladina, 14.11.2014.
- Košak, K. (2014), Odločno v revščino. Mladina, 11.4.2014.
- Košak, K. (2014), Odvečni ljudje. Mladina, 24.10.2014.
- Krajnc, A. (2005), Staranje družbe- privilegij ali slabost. Prepletanja, št. 16: 9-13.
- Kump, N., Stanovnik, T. (2011), Socialno-ekonomski položaj upokojencev in starejšega prebivalstva v Sloveniji. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja. Dostopno na http://www.zdus-zveza.si/docs/VSEBINESTAR.%20IN%20SOC.%20POLO%C5%BDAJ/Socialno-ekonomski_polo%C5%BDAJ_upokojencev_in_starejsega_prebivalstva_v_Sloveniji.pdf (ogledano 28.1.2014).
- Leskošek, V. (1998), Nova razmerja med državo in civilno družbo. SD, letnik 37, številka 3/5.
- Leskošek, V., Hrženjak, M. (2002), Spremenjene vloge nevladnih organizacij. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
- Leskošek, V. (ur.) (2009), Theories and methods of social work: exploring different perspectives. Ljubljana: Faculty of Social Work.
- Leskošek, V. (2012), Moderna sociala- podaljšana roka trga in jeklena pest države. Delo, 3.3.2012.

Leskošek, V. (2013), V razslojeni družbi živiš dobro le, če si blizu oblasti. Delo, 12.1.2013.

Leskošek, V. (2014), Intervju. Mladina 38, 19.9.2014.

Malešič, M., Hrvatini Bašič, S., Polič, M (2006), Komuniciranje v krizi. Ljubljana : Knjižna zbirka Varnostne študije / Fakulteta za družbene vede.

Mali, J. (2008), Od hiralnic do domov za stare ljudi. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mali, J.(2010), Možnosti in priložnosti za socialno delo v domovih za starejše v:Zbornik prispevkov Socialno delo v domovih za stare ljudi v vrtincu sprememb. Portorož: 9. strokovno srečanje aktiva socialnih delavcev domov za stare.

Mandič, S., Filipovič Hrast, M. (ur.) (2011), Blaginja pod pritiski demografskih sprememb. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Markeš, J. (2016), Sedeč na leseni ladji. Delo, 26.3.2016.

Marshall, T. H. (2012), Državljanstvo, razred in socialna država. Ljubljana: Sophia.

Mervic, H. (2015), Javno financirani denarni prejemki prebivalcev Slovenije v obdobju 2008-2013. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj. Zbirka Delovni zvezek UMAR, 2/2015, leto XXIV.

Mešl, N. (2008), Razvijanje in uporaba znanja v socialnem delu z družino: procesi soustvarjanja teoretskega znanja v praksi. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mikuš, K. A. (ur.) (1997), Prostovoljno delo pri varovanju zdravja in v zdravstvu. Ljubljana: Združenje Slovenska fundacija.

Milošević Arnold, V. (1999), Razvoj socialnega dela s starimi ljudmi. Kaljenje št. 1: 8-24.

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, medijsko središče, novica 8.8.2014. Dostopno na http://www.mddsz.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/1939/7487/ad26427b0dd582bbf5a3e91a88b85d45 (ogledano 3.8.2015).

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, delovna področja, sociala, denarna socialna pomoč. Dostopno na http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/denarna_socialna_pomoc/ (ogledano 22.1.2016).

Mlinar, A. (2010), Izbor citatov o starosti. Kakovostna starost letnik 13, št. 1. Dostopna na <http://www.inst-antontrstenjaka.si/tisk/kakovostna-starost/clanek.html?ID=823> (ogledano 18.3.2016).

Ovsenik, M., Ambrož, M. (1999), Neprofitni avtopoietični sistemi. Škofja Loka: Institut za samorazvoj.

Pravilnik o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev, Uradni list RS, št. 45/2010. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2010-01-2321> (ogledano 22.1.2016).

Primorske novice, Bi 19 milijonov res ogrozilo javnofinančni položaj države? Dostopna na <http://novice.najdi.si/predogled/novica/ef17a89fbff4bfccb5df7486a01adf7d/Primorske-si/Slovenija/Bi-19-milijonov-res-ogrozilo-javnofinan%C4%8Dni-polo%C5%BEaj-dr%C5%BEave> (ogledano 18.3.2016)

Program razvoja varstva starejših oseb na področju socialnega varstva v Sloveniji do leta 2005 (1997). Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Dostopno na http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/program_s_tarejsi_2005.pdf (ogledano 22.1.2016).

Računsko sodišče (2013). Revizijsko poročilo. Uspešnost in učinkovitost sistema odločanja o pravicah iz javnih sredstev. Ljubljana: št. 320-1/2012/261. Dostopno na [http://www.rs-rs.si/rsrs/rsrs.nsf/I/K34F3EB4FC86F050AC1257BA5002C1448/\\$file/OPJSnaCSD.pdf](http://www.rs-rs.si/rsrs/rsrs.nsf/I/K34F3EB4FC86F050AC1257BA5002C1448/$file/OPJSnaCSD.pdf) (ogledano 22.1.2016).

Ramovš, J. et al. (1992), Skupine starih za samopomoč. Ljubljana: Institut za socialno medicino in socialno varstvo.

Ramovš, J. (2003), Kakovostna starost: socialna gerontologija in gerantogogika. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka in Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Ramovš, J. (2004), Specifika potreb in oskrbe starih ljudi s stališča SD. Zdravstveni vestnik, 73: 721-30.

Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006–2010 (ReNPSV06-10). Uradni list RS, št. 39/2006. Dostopno na <https://www.uradni-list.si/1/content?id=72891> (ogledano 22.1.2016).

Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2013-2020 (ReNPSV13–20). Uradni list RS, št. 39/2013. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/content?id=113130> (ogledano 28.1.2016).

Rizman, R. (2014), Odprte sociološke agende- globalizacija, demokracija in intelektualci. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Rogers, P. (2009), A world on the edge.

Dostopno na

<https://www.opendemocracy.net/article/a-world-on-the-edge>

(ogledano 3.8.2015).

Room, G. (2001), »New Poverty« in the European Community. London: Palgrave.

Satir, V. (1995), Družina za naš čas. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Skupnost socialnih zavodov Slovenije, Poudarki iz analiz, Področja institucionalnega varstva starejših in odraslih s posebnimi potrebami 2014. Dostopno na

[http://www.ssz-slo.si/Media/Default/documents/publikacije/2014-](http://www.ssz-slo.si/Media/Default/documents/publikacije/2014-Poudarki%20iz%20analiz%20-%20Skupnost%20socialnih%20zavodov%20Slovenije%20-%20kon%C4%8Dna.pdf)

[Poudarki%20iz%20analiz%20-%20Skupnost%20socialnih%20zavodov%20Slovenije%20-%20kon%C4%8Dna.pdf](http://www.ssz-slo.si/Media/Default/documents/publikacije/2014-Poudarki%20iz%20analiz%20-%20Skupnost%20socialnih%20zavodov%20Slovenije%20-%20kon%C4%8Dna.pdf)

(ogledano 28.1.2016).

Slovenska tiskovna agencija, kategorija slovenska notranja politika, čas objave 8.2.2015.

Dostopno na:

<https://www.sta.si/2101349/premier-cerar-za-sta-varcevanje-ni-popuscanje-bruslju-je-zaveza-nas-samih>

(ogledano 15.1.2016).

Statistični urad republike Slovenije. Kazalniki dohodka in revščine, Slovenija, 2013-končni podatki. Dostopno na

<http://www.stat.si/StatWeb/glavnavigacija/podatki/prikazistaronovico?IdNovice=6490>

(ogledano 1.8.2015).

Stritih, B., Možina M. (1998), Nova strategija pomoči v socialnem delu. Ljubljana: Visoka šola za SD.

Stropnik, N. (ur.) (2010), Revščina in materialna deprivacija starejšega prebivalstva: projekt v okviru Ciljni raziskovalni program Konkurenčnost Slovenije 2006-2013 v letu 2006. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja. Dostopno na

http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/revscina_IER.pdf

(ogledano 2.7.2014).

Sunko, B., Mali, J., Vodeb, H. (2010), Ugotavljanje zadovoljstva v slovenskih domovih za starejše. Socialni izziv, 31, 16: 19-22.

Strategija varstva starejših do leta 2010- solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva. Dostopno na

http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/strategija-SI-starejsi.pdf

(ogledano 27.4.2015).

Šavle Reščič, M. (2011), Dobrodošli v našem centru: vodnik po storitvah Centra za starejše občane Lucija. Lucija: Center za starejše občane Lucija. Dostopno na

http://www.center-lucija.si/images/stories/dokumenti/brosura_web.pdf

(ogledano 16.1.2016)

Širok, K. (2011), Dejavniki in poti upokojevanja v Sloveniji: možnosti podaljševanja delovne aktivnosti. Koper: Fakulteta za management.

Šlebinger, M., Pušnik, K., Bradač, B. (2006), Pristopi k politiki aktivnega staranja. UMAR, 4: 74-78.

Štebe, K. (2014), Neenakosti starih ljudi v sodobnih zahodnih družbah kot predmet socialne gerontologije, Družboslovne razprave, XXX, 77: 49–69.

Štiblar, F. (2008), Svetovna kriza in Slovenci: Kako jo preživeti?. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Toš, N., Malnar, B., Bernik, I., Hafner-Fink, M., Mihelj, V., Kurdija, S., Uhan, S., Štebe, J., Švara, S., Kovačič, M., Falle, R., Broder, Ž., Vovk, T. (2009), VREDNOTE v prehodu IV.: slovensko javno mnenje 2004-2009. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.

UMAR (2013), Ekonomsko ogledalo. 12, letnik XIX: 29-31. Dostopno na http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/eo/2013/EO1213s.pdf (ogledano 27.1.2014).

Znesek minimalne plače, Uradni list RS št. 6/2015. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/content?id=120453#!/Znesek-minimalne-place> (ogledano 26.10.2015).

Uredba o merilih za določanje oprostitev pri plačilih socialnovarstvenih storitev (Uradni list RS, št.110/04,124/04,114/06– ZUTPG,62/10– ZUPJS,99/13– ZUPJS-C in42/15). Dostopno na <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED3348> (ogledano 15.1.2016).

Urek, M. (2001), Življenjske zgodbe in njihov pomen. Socialno delo, 40, 2-4.

Ustava Republike Slovenije (URS). Uradni list RS, št.33/91-I,42/97– UZS68,66/00– UZ80,24/03– UZ3a, 47, 68,69/04– UZ14,69/04– UZ43,69/04– UZ50,68/06– UZ121,140,143,47/13– UZ148 in47/13– UZ90,97,99. Dostopno na <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=USTA1> (ogledano 27.4.2015).

Varuh človekovih pravic, publikacije, gradiva, sklepi in priporočila DZ ob obravnavi priporočil Varuha, Priporočila za leto 2008. Dostopno na http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/Varuh_LP-2008.pdf (ogledano 3.7.2015).

Varuh človekovih pravic, projekti in promocija, ZUJF. Dostopno na http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/word/Zahteve_za_oceno_ustavnosti/ZahtevaVaruhinje_Znizan_jepokojninZUJF_RO18.7.2012.pdf (ogledano 22.1.2016).

Wallerstein, I. (2006), Uvod v analizo svetovnih- sistemov. Ljubljana: Založba /*cf.

Wallerstein, I., Collins, R., Mann, M., Derluigian, G., Calhoun, C. (2013), Ali ima kapitalizem prihodnost?. Ljubljana: Založba /*cf.

Zakon o socialnovarstvenih prejemkih (ZSVaPre). Uradni list RS, št.61/2010,40/11,110/11- ZDIU12,40/12- ZUJF,14/13,99/13 in 90/15. Dostopno na <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5609> (ogledano 22.1.2016).

Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS). Uradni list RS, št.62/10,40/11,40/12- ZUJF,57/12- ZPCP-2D,14/13,56/13- ZŠtip-1, 99/13, 14/15 – ZUJFO ,57/15 in 90/15).Dostopno na <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4780> (ogledano 22.1.2016).

Zakon za uravnoteženje javnih financ (ZUJF). Uradni list RS, št.40/12,96/12- ZPIZ-2,104/12- ZIPRS1314,105/12,25/13- odl. US,46/13- ZIPRS1314-A,56/13- ZŠtip-1,63/13- ZOsn-I,63/13- ZJAKRS-A,99/13- ZUPJS-C,99/13- ZSVarPre-C,101/13- ZIPRS1415 in101/13– ZdavNepr, 107/13- odl. US,85/14, 95/14, 24/15,90/15 in 102/15).Dostopno na <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6388> (ogledano 22.1.2016).

Zakon o odpravi posledic razveljavitve drugega, tretjega in četrtega odstavka 143. člena Zakona za uravnoteženje javnih financ (ZOPRZUJF). Uradni list RS, št.47/13.Dostopno na <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6621> (ogledano 22.1.2016).

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS-C). Uradni list RS, št.99/13. Dostopno na <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6757> (ogledano 22.1.2016).

Zakon o dedovanju (ZD).Uradni list SRS, št. 15/76, 23/78, Uradni list RS, št.13/94- ZN,40/94- odl. US,117/00- odl. US,67/01,83/01- OZ in31/13- odl. US. Dostopno na <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO317> (ogledano 22.1.2016).

Zakon o dopolnitvi zakona o minimalni plači. Uradni list RS, št. 92/2015. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2015-01-3610> (ogledano 22.1.2016).

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-1-UPB4). Uradni list RS, št. 109/2006. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2006-01-4646> (ogledano 4.4.2015).

Zakon o socialnem varstvu (Uradni list RS, št.3/07– uradno prečiščeno besedilo,23/07 – popr.,41/07 – popr.,61/10– ZSVarPre,62/10– ZUPJS in57/12). Dostopna na <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO869> (ogledano 16.1.2016).

Zelena knjiga »Odziv na demografske spremembe: nova solidarnost med generacijami«.

Dostopno na:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005DC0094&qid=1426934207506&from=EN>
(ogledano 21.3.2015).

Zveza društev upokojencev Slovenije. Dostopno na

<http://www.zdus-zveza.si/odprava-posledic-razveljavljene-dolocbe-143-clena-zujf-a>
(ogledano 25.1.2015).

24ur.com, novice, Slovenija, 4.8.2013. Dostopno na

<http://www.24ur.com/ker-ne-morejo-placati-vse-vec-starejsih-zapusca-domove-za-starejse.html>
(ogledano 28.11.2015).

7. Priloge

7.1. Priloga A Anketni vprašalnik za uporabnike

1. Označite vaš spol.

- a.) moški
- b.) ženski

2. Označite vašo starost.

- a.) manj kot 65
- b.) od 65 do 74
- c.) od 75 do 84
- d.) več kot 85

3. Označite stopnjo svoje izobrazbe.

- a.) nedokončana osnovna šola
- b.) osnovna šola
- c.) poklicna ali srednja šola
- d.) višja šola ali visoka šola
- e.) magisterij ali doktorat

4. Označite razloge, zaradi katerih ste se odločili za bivanje v domu za starejše (možnih je več odgovorov).

- a.) nisem več mogel/-a sama opravljati vseh gospodinjskih del
- b.) nisem več mogel/-a skrbeti za osebno higieno (umivanje, pranje las, kopanje)
- c.) nisem več mogel/-a v trgovino in po drugih opravkih
- d.) nisem imel/-a ljudi, ki bi mi pomagali pri opravilih in skrbi zase
- e.) bolezen
- f.) drugi so odločili namesto mene
- g.) drugo: _____

5. Koliko časa ste čakali na primerno prosto mesto v domu za starejše (v mesecih)?

6. Označite razloge, na osnovi katerih ste se odločili za bivanje v trenutnem domu za starejše (možnih je več odgovorov).

- a.) nadstandardni bivalni pogoji
- b.) ker je cenovno dostopen
- c.) sprejemljivo razmerje med ceno in bivalnimi pogoji
- d.) bližina lastnega doma
- e.) bližina sorodnikov
- f.) ni bilo prostih mest v drugih domovih
- g.) priporočali so mi ga znanci in prijatelji
- h.) drugo: _____

7. Označite svoja mnenja v zvezi z bivanjem v domu za starejše **preden** ste bili vanj sprejeti (možnih je več odgovorov).

- a.) poskrbljeno je za varnost
- b.) dnevi so zapolnjeni s prostočasnimi aktivnostmi
- c.) stanovalci se med seboj družijo
- d.) kvaliteta bivanja se izboljša (redna prehrana, čiščenje in vzdrževanje, pranje...)
- e.) zdravstveno stanje se izboljša
- f.) drugo: _____

8. Ali se je v tem času vaše mnenje o bivanju v domu za starejše spremenilo?

- a.) da
- b.) ne

9. Katera je največja prednost bivanja v domu za starejše?

10. Katera je največja slabost bivanja v domu za starejše?

11. Kdo vam v času bivanja v domu za starejše pomaga pri reševanju težav?

- a.) sorodniki
- b.) zaposleni
- c.) sostanovalci
- d.) prostovoljci
- e.) drugo: _____

12. Označite svoj glavni vir prihodkov.

- a.) pokojnina
- b.) dediščina
- c.) najemnina od oddaje lastniškega stanovanja
- d.) privarčevana sredstva
- e.) denarna socialna pomoč
- f.) nakazila s strani sorodnikov
- g.) drugo: _____

13. Ali ste pri plačevanju stroškov v domu za starejše finančno neodvisni?

- a.) da
- b.) ne

14. Kdo plačuje stroške v domu za starejše?

- a.) sam-a
- b.) do-plačujejo sorodniki ali druge osebe
- c.) uveljavil-a sem oprostitev plačila s strani občine stalnega prebivališča

15. Ali so stroški bivanja v domu za starejše redno pokriti?

- a.) da
- b.) ne, zamujam s plačilom enega obroka
- c.) ne, zamujam s plačilom več obrokov

16. V kolikor stroški niso redno pokriti, kaj je razlog za neredno plačevanje?

- a.) nižji prihodki
- b.) neredni/nižji dohodki do-plačnikov
- c.) odpovedal-a sem se državnim denarnim oblikam pomoči (varstveni dodatek, denarna socialna pomoč)
- d.) ne želim uveljavljati oprostitev plačila s strani občine stalnega prebivališča

17. Ali se boste morali zaradi finančnih razlogov izseliti iz doma za starejše?

- a.) da
- b.) ne

18. V kolikor ste odgovorili z NE, želite k temu podati komentar?

19. S križcem označite pogostost posamezne trditve v vašem življenju.

	1. VEDNO	2. POGOSTO	3. VČASIH	4. NIKOLI
Zadovoljen/-na sem z življenjem, ki ga živim.				
Na politiko nimam vpliva.				
Svoje zdravstveno stanje ocenjujem kot dobro.				
Počutim se osamljenega/-no.				
Aktivno se vključujem v dejavnosti doma za starejše.				
Spremljam politiko v medijih in o tem razpravljam z drugimi.				
Prihodnost me skrbi iz finančnih razlogov.				
Svoja znanja in spretnosti prenašam na mlajše generacije.				
Sem družbeno angažiran/-na.				
Država najslabše poskrbi za upokoјence.				

7.2. Priloga B Anketni vprašalnik za strokovne delavce v socialnih službah DSO

1. Kakšno je lastništvo doma za starejše v katerem delate?

- a.) javni zavod
- b.) zasebna družba s koncesijo
- c.) zasebna družba z dovoljenjem za delo

2. Kolikšno je mesečno število prejetih popolnih prošenj za vselitev?

3. Kolikšen odstotek novih prosilk/prosilcev želi biti takoj sprejet v vaš dom za starejše?

4. Koliko časa mine od prejema popolne prošnje za vselitev do vselitve uporabnice/uporabnika v vaš dom za starejše (v povprečju, ne glede na vrsto t.i. oddelkov)?

- a.) ni čakalne dobe
- b.) manj kot 1 mesec
- c.) od 1 do 6 mesecev
- d.) od 6 mesecev do 1 leta
- e.) več kot 1 leto

5. Označite razloge zaradi katerih so se uporabnice/uporabniki odločili za bivanje v vašem domu za starejše (možnih je več odgovorov).

- a.) niso več zmogli sami opravljati vseh gospodinjskih del
- b.) niso več zmogli skrbeti za osebno higieno (umivanje, pranje las, kopanje,...)
- c.) niso več zmogli v trgovino in po drugih opravkih
- d.) niso imeli ljudi, ki bi jim pomagali pri opravilih in skrbi zase
- e.) bolezen
- f.) drugi so odločili namesto njih
- g.) drugo: _____

6. Označite glavni vir prihodkov uporabnic/uporabnikov.

- a.) pokojnina
- b.) denarna socialna pomoč
- f.) doplačevanje s strani sorodnikov ali drugih oseb
- g.) drugo: _____

7. Tisti, ki ne zmorejo plačevati oskrbnih stroškov doma za starejše uveljavljajo državne denarne oblike pomoči.

- a.) da
- b.) ne
- c.) drugo: _____

8. Če ste odgovorili z **ne**, ali je razlog v tem, da ne želijo finančno obremeniti svoje dediče?

a.) da

b.) ne

c.) drugo: _____

9. Ali uporabnice/uporabniki iščejo informacije o drugih organiziranih oblikah pomoči (oskrbovana stanovanja, socialni servis, dnevno varstvo, pomoč na domu,...)?

a.) da

b.) ne

c.) drugo: _____

10. Ali so se uporabnice/uporabniki zaradi finančnih razlogov izselili iz vašega doma za starejše?

a.) da

b.) o tem razmišljajo

b.) ne, lahko plačujejo oskrbne stroške

c.) drugo: _____

11. Če ste odgovorili z **da**, koliko je bilo izselitev zaradi finančnih razlogov od leta 2010 do vključno 2013?

12. Ali v primerih izselitve uporabnic/uporabnikov, iz finančnih razlogov, sodelujete s krajevno pristojnim centrom za socialno delo?

a.) da

b.) ne

c.) drugo: _____